

פסחים פרק שביעי כיצד צולין

שמות יב,ח: וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה צָלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מַרְרִים יֹאכְלֻהוּ
שמות יב,ט: אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשָׂל מִבָּשָׂל בְּמַיִם כִּי אִם צָלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קָרְבּוֹ

(פסחים עד, א)

משנה:

כיצד צולין את הפסח?

מביאין שפוד של רמון (טעמא מפרש בגמרא) ותוחבו לתוך פיו עד בית נקובתו, ונותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו (כדכתיב [שמות יב,ט]: צָלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קָרְבּוֹ - כולו כאחד משמע) - דברי רבי יוסי הגלילי; רבי עקיבא אומר: כמין בישול הוא זה (שמבשל בני מעיו בתוכו, כמו בתוך הקדירה)! אלא תולין חוצה לו (תוחבן בשפוד למעלה מפיו של טלה). אין צולין את הפסח לא על השפוד (של ברזל, כדמפרש בגמרא: שהמתכת, כשמתחמם מקצתו - מתחמם כולו, ונצלה הפסח מחום השפוד שבתוכו: שהפנימי מתחמם על ידי קצתו החיצון והוא ליה פסח צלי מחמת דבר אחר, ורחמנא אמר צָלִי אֵשׁ) ולא על האסכלא (גראיל"ש בלע"ז, וכולה חד טעמא).

אמר רבי צדוק: מעשה ברבן גמליאל שאמר לטבי עבדו: צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא.

גמרא:

וניתי של מתכת?

אידי דחם מקצתו - חם כולו, וקמטוי [ומצלה] מחמת השפוד, ורחמנא אמר צָלִי אֵשׁ [שמות יב,ח: וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַזֶּה צָלִי אֵשׁ וּמִצּוֹת עַל מַרְרִים יֹאכְלֻהוּ] שמות יב,ט: אֶל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשָׂל מִבָּשָׂל בְּמַיִם כִּי אִם צָלִי אֵשׁ רֹאשׁוֹ עַל כְּרָעָיו וְעַל קָרְבּוֹ] - ולא צלי מחמת דבר אחר.

וניתי של דקל?

אידי דאית ליה שיבי (קנלי"ר [חריצים לאורד]: שעשוי שורות שורות) - מפיק מיא, והוי כמבושל!

וניתי של תאנה?

אידי דמחלחל (כעץ של ערבה ושל אגוז, שיש להן מוח מבפנים) - מפיק מיא והוה ליה כמבושל!

וניתי של אלון (יושנ"א שהוא קשה) של חרוב ושל שקמה?

אידי דאית ביה קיטרי [קשרים] (ובעי למישעניהו בסכינא) - מפיק מיא (דרך מקום חתך הסכין והוה ליה פסח מבושל)!

של רמון נמי אית ביה קיטרי?

שיעי קיטרי ([קשרי הרימון חלקים] ואין צריך להעביר סכין עליהם).

ואיבעית אימא כנבגא בר שתא (נטיעה בת שנתה), דלית ביה קיטרי.

והא איכא בי פסקיה (ראש השפוד, שהוא מקום חתך, ומוציא מים)?

דמפיק לבי פסקיה לבר (חוץ לפי הפסח, דאי מפיק מיא - לא עיילי לפסח).

מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא: 'רבי יהודה אומר: כשם ששפוד

של עץ אינו נשרף (כשתולין אותו בתנור ומכוסה בטלה - אין מה שבתוך הטלה נשרף: שהטלה

מגין עליו) - כך שפוד של מתכת אינו מרתיח (אין מה שבתוך הטלה מרתיח מחמת חום מקצתו היוצא חוץ לטלה).

אמרו לו: (אף על פי שאין פנימי של עץ נשרף, אבל פנימי של מתכת מרתיח: זה (של מתכת) -

חם מקצתו חם כולו (ואפילו מה שמכוסה ממנו, הלכך הוה ליה 'צלי שפוד'), וזה (של

עץ) - חם מקצתו אינו חם כולו (והוה ליה צלי אש)).

ונותן את כרעיו [ואת בני מעיו לתוכו] - דברי רבי יוסי הגלילי; רבי

עקיבא אומר: כמין בישול הוא זה! אלא תולין חוצה לו:

תניא: 'רבי ישמעאל קוריהו "תוך תוך" (דנותן לתוכו סבירא ליה, וכשמרתיחין ומתבשלין בתוכו - נשמע קול רתיחתן "תוך" "תוך" כקול הסיף; לשון אחר כתב בספרים ישנים: 'תכבר', לשון 'תוך' ו'בר', כלומר: ממולא מבפנים ונראה מבחוץ, כעין שממלאין גדיין ותרנגולין שלנו, ודוגמא גבי אביגיל:

(שמואל א כה, יח) וְחָמַשׁ צֶאֱן עֲשׂוּיִת וּמִתְרַגְמִינָן חֲמֵשׁ עֶאֱן תַּכְבְּרִינִי; משם רבי קלונימוס); רבי

טרפון קוריהו "גדי מקולס" ('מקולס' - לשון וְכֹבֵעַ נְחֹשֶׁת [שמואל א יז, ח], דמתרגמינן

'קולסטא דנחשא', דסבירא ליה תולין למעלה בראשו ונראים ככובע נחשת על ראש גבור).

תנו רבנן: 'איזהו גדי מקולס'? (דתנן בפרק 'מקום שנהגו' (פסחים דף נג,א)) דאסור לאכול בלילי פסח (במקום שלא נהגו) בזמן הזה; [עיי' עדויות פ"ג מ"א; ביצה פ"ב מ"ז] כל שצלאו כולו כאחד; נחתך ממנו אבר, נשלך ממנו אבר - אין זה גדי מקולס. השתא יש לומר נחתך ממנו אבר, דאף על גב דקא מטוי ליה [צלו אותו] בהדיה (כאחד) אמרת לא (דדמי לפסח, ונראה כאוכל קדשים בחוצה לארץ), נשלך מיבעיא (קא סלקא דעתא דנחתך והדר נשלך, ומשעה שחתכו קודם צלייתו - תו לא הוי מקולס)? אמר רב ששת: ששלכו במחובר.

אמר רבה: האי מולייתא (אינפלדור"א בלע"ז: כמו שאנו ממלאין הטלאין והתרנגולין בין בשר לעצמות, ואפילו לא בישלו את הבשר שנותנים לתוכו) - שריא (ואפילו מלחו כמליחת צלי, דאי במליחה כל צורך לקדירה - פשיטא)! אמר ליה אביי: והא קא בלע (הטלה) דמא (דם היוצא מן הבשר [שהיה] הכנוס בתוכו)? אמר ליה: כבולעה כך פולטה (לחץ, ושואבו חום האור). נימא מסייע ליה: 'נותן את כרעיו ואת בני מעיו לתוכו', מאי טעמא? לאו משום דאמרינן כבולעו כך פולטו? אמרי: שאני התם, כיון דאיכא בית השחיטה דמחלחל -

(פסחים עד, ב) מידב דייבי (לפי שכשנתלה בתנור ופי בית שחיטתו למטה - הדם יוצא דרך חלל הצואר שקורין פורציל"א, ושותת דרך בית שחיטה). [לפי שתוחב בו שפוד ופותח מעבר לכל אורך הגדי, כך שגם דם הנמצא בחלל נוזל דרך הפתיחה]. נימא מסייע ליה: 'הלך - קודעו ומוציא את דמו; לא קדעו - קודעו לאחר בישולו' (קא סלקא דעתא לאחר בישולו צלי קאמר: דצלי נמי קרי 'בישול', כדכתיב [בדברי הימים ב' לה, יג] וַיִּבְשְׁלוּ הַפֶּסַח בָּאֵשׁ כְּמִשְׁפָּט, וּמֹתוֹר מֵאֵי טַעְמָא? לאו משום דאמרינן כבולעו כך פולטו? שאני לב, דשיע (ולא בלע; ואפילו בקדירה נמי שרי ואף על גב דליכא למימר 'כך פולטו'). והא רבין סבא טפליה (בעיטה שקורין פשטיד"א) ההיא בר גוזלא לרב, ואמר ליה: "אי מעלי טפליה (אם יש טעם יפה בלחם) - הב לי ואיכול!" (וסייעתא לרבה!) ההיא בסמידא (בעיטה של סלת, ואינה נדבקת כל כך), דמפריר (לשון פירורין; ונפרכת מאליה והדם יוצא ממנה). והא רבא איקלע לבי ריש גלותא, וטפלו ליה בר אוזא, אמר: "אי לא דחזיתיה (ללחם; מוהל הבשר שזב בלחם) דזיג (לשון זכוכית) כזוזא חירא (לבן וצלול מראה, צרוף, שאין בו אדמיות דם), (ואי לא) לא אכלי מיניה" ואי סלקא דעתך כבולעו כך פולטו - מאי איריא כי זיג? אפילו כי לא זיג נמי! התם בחירותא (קמח נקייה כעין שלנו, שאינה סולת), דשריר (קשה, ואינו פולטו). והילכתא: דסמידא (דאמר לעיל דמפריר) - בין אסמיק (מוהל שבתוך הלחם) בין לא אסמיק - שריא (שהדם ודאי יוצא, ואודם זה ודאי לא דמות דם הוא); דחירותא, אי זיג כזוזא חירא - שריא, אי לא - אסיר; דשאר קמחים: אסמיק - אסור, לא אסמיק - שרי.

האי מולייתא, מאן דאסר - אפילו פומא לתחת, ומאן דשרי - אפילו פומא לעיל; והילכתא: מולייתא שרי, אפילו פומא לעיל (כשהיא תלויה בתנור, ואף על גב דעכשיו אין נקב לצאת הדם - שרי: כבולעו בשר החיצון - כך פולטו, וחום האור שואבו).

אומצא, ביעי, ומיזרקי (אומצא דאסמיק: חתיכות בשר אישקנטור"א בלע"ז, וכן ביצי זכר דאסמיק, וכן מיזרקי: חוטיין גסין שהן ורידין שבבית השחיטה) - פליגי בה רב אחא ורבינא (כדמפרש פלוגתייהו לקמיה דאנחיה אגומרי); בכל התורה כולה (כל היכא דחזית פלוגתייהו ואיתמר סתמא 'חד אמר לקולא וחד אמר לחומרא' ולא פירש מי המיקל ומי המחמיר - דע: רב אחא לחומרא ורבינא לקולא, והילכתא כרבינא לקולא, לבר מהני תלת, דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא, והלכתא כרב אחא לקולא (והלכתא בכולן כדברי המיקל):

האי אומצא דאסמיק, חתכיה ומלחיה - אפילו לקדרה שרי; שפדיה בשפודא - שרי: מידב דייב (ושפיר דמי, אף במלח מעט בתורת צלי); אחתיה אגומרי [הניחה על הגחלים] - פליגי בה רב אחא ורבינא: חד אסר וחד שרי; מאן דאסר [סבר] מצמית צמית (ודמו נבלע בו), ומאן דשרי - מישאב שאיב (שואבים את הדם); והילכתא מישאב שאיב; וכן ביעי: חתכינהו ומלחינהו - אפילו לקדרה שריין; תלינהו בשפודא - שריין: מידב דייב; אחתינהו אגומרי - פליגי ביה רב אחא ורבינא: חד אסר וחד שרי; מאן דאסר - מצמית צמית, ומאן דשרי - מישאב שאיב; וכן מיזרקי: חתכיה ומלחיה - אפילו לקדרה שרי; תלייה בשפודא: בית השחיטה לתתאי - שרי, מידב דאיב; אחתיה אגומרי - פליגי רב אחא ורבינא: חד אסר וחד שרי; מאן דאסר - מצמית צמית; ומאן דשרי - מישאב שאיב; והלכתא מישאב שאיב; האי אומצא: דאסמיק חלייה [= (חלייה)] מוהל היוצא ממנו כשחותכו; לישראל אחרינא: שחולטין אותו בחומץ לאחר צלייתו, ודמו נסחט לתוכו) - אסיר (ורב אחא קאמר לה, דמיקל, ובחלייה מודי דאסיר); לא אסמיק חלייה - שרי. רבינא אמר: אפילו לא אסמיק נמי חלייה אסיר: אי אפשר דלית בה שורייקי דמא. אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי: אבא מגמע ליה (להוא חלא) גמועי! איכא דאמרי: רב אשי גופיה מגמע ליה גמועי! אמר ליה מר בר אמימר לרב אשי: אבא, האי חלא דחליט ביה חדא זימנא - תו לא תאני חליט ביה (חומץ דחלט ביה צלי האידנא כדי להוציא דמו - לא חליט ביה זימנא אחרייתי לפי שאין בו כח עוד). מאי שנא מחלא מתמהא (חלש מעיקרו) דחלטינן ביה? התם איתיה

(פסחים עה, א)

לקיוהא דפירא בעיניה (איגדו"ר [חמיצות]: טעם הפרי עומד בו שלא הוציאו ממנו כלום, ואף על פי שהוחלש מאליה ונתקלקל - טעמו מוציא דם, שלחו בקרבן), הכא ליתא לקיוהא דפירא בעיניה (שבלעו צלי הראשון).

אין צולין את הפסח [לא על השפוד ולא על האסכלא. אמר רבי צדוק: מעשה ברכן גמליאל שאמר לטבי עבדו: צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא]: מעשה לסתור? חסורי מיחסרא והכי קתני: ואם אסכלא מנוקבת מותר; ואמר רבי צדוק: מעשה ברכן גמליאל שאמר לטבי עבדו צא וצלה לנו את הפסח על האסכלא מנוקבת (עשויה כבריחים כעין שלנו, ויש חלל גדול בין בריח לבריא, ונותן השפוד לרוחבו, וכל הטלה נצלה באויר שבין שני בריחים, שאין בשרו נוגע בברזל).

בעא מיניה רב חנינא בר אידי מרב אדא בר אבהו: תנור שהסיקו בקליפי ערלה וגרפו ואפה בו את הפת, לדברי האוסר (בפרק 'כל שעה' [כאשר אפה בו לפני שגרפו, ויש שבח עצים בפת] [נדף כוב] 'דבי אומר הפת אסורה') - מהו (הכא אין שבח עצים בפת)? אמר ליה: הפת מותרת.

אמר ליה: והאמר רב חנינא סבא אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן: 'תנור שהסיקו וגרפו וצלה בו את הפסח - אין זה צלי אש, שנאמר צלי אש צלי אש שתי פעמים [שמות יב, ט]: ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות על מרים יאכלהו שמות יב, ט: אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים כי אם צלי אש ראשו על פרגיו ועל קרבו'; טעמא דגלי רחמנא צלי אש שתי פעמים, הא לא גלי רחמנא הוי אמינא 'צלי אש הוא' ('צלי אש' קרינא ביה, וגבי עצי איסורא מיהא ניתסר, דהתם לא כתיב מיעוטא)!

אמר ליה: גלי רחמנא התם וילפינן מינה! ואי בעית אימא: התם טעמא דכתב רחמנא צלי אש שתי פעמים, הא לא כתב רחמנא צלי אש שתי פעמים הוה אמינא אש קפיד רחמנא (וחוס התנור - תולדת אש הוא, ואם תתן בו בגד - נשרף ונעשה פחם ואש), ואפילו גרפו נמי 'צלי אש' הוא, אבל הכא אעצים דאיסורא קא קפיד רחמנא, והא ליתנהו!

תנו רבנן: 'חתכו' (לפסח, ולא הבדיל, אלא חתכו בשנים ושלשה מקומות למהר צלייתו; אינקר"נר בלע"ז) ונתנו על גבי גחלים: רבי אומר: אומר אני שזה צלי אש.

רמי ליה רב אחדבוי בר אמי לרב חסדא: מי אמר רבי גחלים אש נינהו? ורמינהו: 'מִכְנֵת אֵשׁ' [ויקרא יג, כד]: או בָּשָׂר כִּי יִהְיֶה בְּעֶרְוֹ מִכְנֵת אֵשׁ וְהִתְהַמְּחִית הַמִּכְנֶה בְּהֵרֶת לִבְנֵה אֲדָמָתָא או לִבְנֵה אֵין לִי אלא שִׁנְכוּהָ בָּאשׁ, נִכוּהָ בַּגַּחְלִית, בְּרִמְזָא (אפר רותח), כְּסִיד רֹותחַ, בַּגַּפְסִים רֹותחַ (מין סיד הוא), וְכָל דְּבַר הַבָּא מִן הָאוּר - לֵאיתוּי חֲמֵי הָאוּר - מְנִיין (מניין שנידון משום מִכְנֶה ולא משום שחין ואף על פי שמכּוּהָ ושחין שוין בטומאתן - נפקא מינה דחצי גריס מכת מכּוּהָ מחמת אור וחצי גריס מכת שחין שהוא לקות חום אחר שלא היה מחמת האור - אין מצטרפין [ב'הכל שוחטין] מפרש (חולין דף תא, ט)) ? תלמוד לומר: מִכּוּהָ מִכּוּהָ - לִיכָּה; טעמא דרבי רחמנא מִכּוּהָ מִכּוּהָ, הא לא רבי רחמנא מִכּוּהָ מִכּוּהָ - גחלים לאו אש נינהו! אמר ליה: גחלת של עץ לא איצטריך קרא לרבוּי, כי איצטריך קרא לגחלת של מתכת.

וגחלים של מתכת לאו 'אש' הוא? והא גבי בת כהן דכתיב (ויקרא כא, ט) [ונבת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת] בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹף, ואמר רב מתנה: פתילה של אבר היו עושין לה (מתכו חזקו לתוך פיה)! שאני התם דאמר קרא בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹף: 'תִּשְׂרֹף' (כל מיני שריפה משמע: מדלא כתיב 'באש' ונשתוק) - לרבות כל שריפות הבאות מן האש. וכל שכן אש עצמה (לשון קושיא הוא): ונקיף לה חבילי זמורות ונקלה? אתיא שריפה שריפה מבני אהרן: מה להלן שריפת נשמה וגוף קיים (בסנהדרין דף נב, א) כמין שני חוטין של אש נכנסו להן בחוטמיהן) - אף כאן שריפת נשמה וגוף קיים!

ונעביד לה חמי האור (רותחין דהוי נמי שריפת נשמה וגוף קיים)? משום דרב נחמן, דאמר רב נחמן: אמר קרא (ויקרא יט, יח) [לא תקם ולא תטר את בני עמך] וְאֶהְיֶה לְרֹעֶךָ כְּמוֹךָ [אני ה'] - ברור לו מיתה יפה. וכי מאחר דאיכא רב נחמן, גזירה שוה (מבני אהרן) למה לי (תיפוק מהכא דלא מקפין חבילי זמורות, דהא 'ברור ליה מיתה יפה' בעינן)? אמרי: אי לאו גזירה שוה, הוה אמינא ' (על כרחך אש ממש, כגון להקיף חבילי זמורות בעינן, דאילו) שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא ' (וקרא - שריפה אצרכה); ואי משום דרב נחמן (דבעינן מיתה יפה) - ניפוש לה חבילי זמורות טובא כי היכי דתמות בעגלא (ידבו לה היסק גדול שתמות מהר)? קא משמע לן (גזירה שוה דשריפת נשמה וגוף קיים נמי שריפה היא; וכיון דשריפה היא - אהני דרב נחמן לאפוקי זמורות ורותחין). ואלא בָּאֵשׁ למה לי (כיון דסופיני לרבות כל שריפות)? לאפוקי אבר מעיקרו (שמוציאין אותו מן הקרקע - רותח הוא בלא תולדת אש).

אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא: וכל היכא דכתיב בָּאֵשׁ תִּשְׂרֹף (וכל היכא דכתיב אש וכתב נמי שריפה בהדיא) לרבות כל שריפות הבאות מחמת אש הוא (בתמיה)? והא גבי פרים הנשרפים, דכתיב בהו (ויקרא יב, ב) [והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה אל מקום טהור אל שפך הדשן] וְשֹׂרֵף אֹתוֹ עַל עֲצִים בָּאֵשׁ [על שפך הדשן ישרף], ותניא: 'בָּאֵשׁ - ולא כְּסִיד רֹותחַ ולא בַּגַּפְסִים רֹותחַ'!! אמר ליה: הכי? השתא, התם כתיב בָּאֵשׁ והדר תִּשְׂרֹף - לרבות כל שריפות הבאות מחמת האש; הכא כתיב וְשֹׂרֵף אֹתוֹ עַל עֲצִים בָּאֵשׁ - לבסוף אש (כיון דכתיב שריפה ברישא ומשמע כל שריפות, והדר כתב אש - משמע דוקא אש קאמר): למימרא דאש - אֵין, מידי אחרינא - לא! התם נמי כתיבא שריפה לבסוף, דכתיב

(פסחים עה, ב) על שפך הדשן ישרף! (סיפא דההוא קרא דכתב בהו בָּאֵשׁ הוא); אמרי: ההוא ישרף - מיבעי ליה לכדתניא [נספרא ויקרא דבורא דחובה פרשתא ג פרק ה הלכה ו]: 'יִשְׂרֹף - אף על פי שאין שם דשן' (דלא תימא אדשן קפיד רחמנא לשורפו על מקום שהיו מוציאין שם דשנו של מזבח החיצון כדכתיב (ויקרא יד, ג) [והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה, ואם ניטל הדשן משם לא ישרפנו שם - קא משמע לן ישרף מכל מקום], יִשְׂרֹף - אף על פי שהצית האור בלובו [בספרא: בגיטא] (יתעסקו בו עד שתגמר שריפה) '.

רבי נא אמר: (הא דפרכת לעיל לרבי מדאיצטריך מכוה מכוה לרבוויי גחלת - לא תיקשי: דמתניתא משבשתא היא, וגחלת - לאו מריבוויי דמכוה אתא לתנא, אלא ממשמעותא דאש, ו) כרוך ותני (גחלת בהדי אש במשמעות דרישא): 'מכות אש' [ויקרא יג, כד]: או בשר כי יהיה בערו מכות אש והיתה מחית המכה בהרת לבנה אדמדמת או לבנה; אין לי אלא שנכוה באש ובגחלת, (ורבוויי דמכוה מכוה לרמץ וסיד אתא): נכוה ברמץ, בסיד רותח, ובגפסים רותח, ובכל דבר הבא מחמת האור - לאיתויי חמי האור - מניין? תלמוד לומר: מכוה מכוה - ריבה.

רבא רמי: מי אמר רבי גחלים איקרו אש? ורמינהי: ' [ויקרא טז, יב]: ולקח מלא המחתה גחלי אש [מעל המזבח מלפני ה' ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מבית לפרקת]; (ואם נאמר גחלי ולא נאמר אש) יכול (גחלים) עוממות (כבויות, אבל לא לוחשות = בוערות, דהנך לאו 'גחלים' הוא סתמא, אלא 'אש')? תלמוד לומר: אש (בתר גחלי, להביא את הלוחשות); אי אש (אי נאמר אש ולא נאמר גחלי), יכול שלהבת (ולא גחלים לוחשות, דלאו 'אש' סתמא ניהו)? תלמוד לומר: גחלי [אש] (כי כתבינהו לתרווייהו - משמע גחלים שיש להן אש); הא כיצד? - מביא מן הלוחשות! והא גופא קשיא: אמרת 'גחלי' - יכול עוממות (ולא לוחשות) ' אלמא (מדלא משתמע ליה לוחשות-מכלל ד) לוחשות (לאו 'גחלים' איקרו; ומאי מיקרו? על כרחך) אש ניהו; אימא סיפא (והדר תני: אש - שלהבת משמע, ולא לוחשות): 'אי אש, יכול שלהבת? - תלמוד לומר: גחלי' - אלמא אפילו לוחשות לאו אש ניהו! ואמר רב ששת: הכי קתני: 'גחלי' - יכול בין עוממות בין לוחשות (איזה שירצה, דתרווייהו 'גחלי' מיקרו)? תלמוד לומר: אש (בתר גחלי לאפוקי עוממות); אי אש (בלא גחלי), יכול שלהבת (דודאי אש סתמא אין גחלים לוחשות במשמע)? - תלמוד לומר: גחלי [אש] (להכי כתב תרווייהו); הא כיצד? - מביא מן הלוחשות;

מכל מקום גחלים לא איקרי אש, קשיא לרבי (דמדאיצטריך גחלי - שמע מינה אש סתמא אין גחלת במשמע)? אמר אביי: תריץ הכי: 'גחלי', יכול עוממות ולא לוחשות (ולוחשות - לאו גחלי ניהו אלא אש)? - תלמוד לומר: אש (דהיינו לוחשות); (אבל בסיפא לא תימא 'אי אש יכול שלהבת ולא גחלת', אלא) אי אש, יכול רצה שלהבת (בלא גחלים) יביא רצה גחלת (גחלים לוחשות) יביא (ותרווייהו 'אש' מיקרו)? תלמוד לומר: גחלי [אש] (למעוטי שלהבת גרידתא); הא כיצד? - מביא מן הלוחשות.

אמר רבה: רצה גחלת יביא, רצה שלהבת יביא. שלהבת בלא גחלת היכי משכחת לה? כגון דשפייה למנא משחא ואתלי ביה נורא. ההוא - למה לי קרא למעוטי? השתא לפני מלך בשר ודם אין עושין כן, לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה לא כל שכן? אלא אמר רבא: תריץ הכי: 'גחלי', יכול עוממות ולא לוחשות? - תלמוד לומר: אש; אי אש, יכול יביא מחצה גחלת ומחצה שלהבת (כגון אוד שהוצת האור ברובו יטול ממזבח החיצון, דבין גחלת ובין שלהבת מיקרו 'אש') [ומסביר רבא:] אדעייל לגואי (וכי מטי התם ממזבח החיצון לפני ולפנים) הוי כוליה גחלת, (דאילו לעילוי הכי לא איצטריך מיעוטא, דלפני מלך בשר ודם אין מביאין אוד בשלהבתו מפני שמעלה עשן, וכי איצטריך מיעוטא - לשעת לקיחה איצטריך)?

תלמוד לומר [ויקרא טז, יב]: ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח [מלפני ה' ומלא חפניו קטרת סמים דקה והביא מבית לפרקת]: [ומסביר רבה:] משעת לקיחה ניהוי גחלים (להוי גחלי אש, ואין שלהבת משמע גחלי אש).

איבעיא להו: 'אוממות' או 'עוממות'? אמר רבי יצחק: (יחזקאל לא, ח) ארזים לא עממהו בגן אלהים [ברושים לא דמו אל סעפתיו וערמנים לא היו כפארתיו כל עץ בגן אלהים לא דמה אליו בגפיו] (לא עממוהו = לא הכהו את מראיתו, לפי שהיה נאה מכל אילנות; ועל חירם מלך צור נאמר).

משנה:

נגע (הפסח) בחרסו של תנור - יקלוף את מקומו (יקלוף מן הפסח מקום שנגע בתנור, כדמפרש בגמרא: שנתבשל שם מחוס התנור, ולא צלי אש הוא, כדאמרן לעיל: משום שנאמר צלי אש צלי אש שני פעמים - למעוטי תנור שגרפו; וחרס הדפנות - גרוף ועומד הוא);

נטף (בתנור) מרוטבו על החרס וחזר אליו (שחזר שומן שנתחמם מן החרס ונבלע בפסח) - יטול את מקומו (דלא סגי ליה בקליפה אלא בנטילה יפה יפה בעובי, דשומן נבלע בתוכו הרבה; ואותו שומן - מבושל מן החרס (היה));

נטף מרוטבו על הסולת (מפרש בגמרא בסולת רותחת, דמטוי רוטבו מחום הסולת, והוי צלי מחמת דבר אחר, ואסור למיכליה להווא רוטב שבתוך הסולת משום אל תאכלו... כי אם צלי אש [שמות יב, ט]);

- (הילכך) יקמוץ את מקומו (וישרוף אותו קומץ כשאר קדשים פסולין);

סכו בשמן תרומה: אם חבורת כהנים - יאכלו; אם של ישראל: אם חי הוא (דלא בלע) - ידיחנו, ואם צלי הוא - יקלוף את החיצון (צלי בעי קליפה משום דבלע);

סכו בשמן של מעשר שני - לא יעשנו דמים על בני חבורה, שאין פודין מעשר שני בירושלים (ואפילו לאוכלו שם בקדושה, דוכי ירבה ממך הדרך... ונתתה בנפסף כתיב (דברים יד, כד-כה)).

גמרא:

איתמר: חם לתוך חם (בשר רותח לתוך חלב רותח, או אחד של איסור ואחד של היתר) - דברי הכל

(פסחים עו, א)

אסור (דבלע היתר מאיסור); צונן לתוך צונן - דברי הכל מותר; חם לתוך צונן וצונן לתוך חם: רב אמר עילאה גבר (העליון נוצץ, הלכך חם לתוך צונן אסור: שהעליון מחממו לתחתון, והרי שניהן חמין, ובלעי מהדדי; וצונן לתוך חם מותר: שהעליון מצננו לתחתון, ולא בלעי), ושמואל אמר תתאה גבר (הלכך חם לתוך צונן מותר, וצונן לתוך חם אסור). (ואף על גב דהילכתא כרב באיסורי, בהא הילכתא כשמואל: דהא תניא תרתי מתניתא כוותיה, כדלקמן).

תנן: 'נטף מרוטבו על החרס וחזר אליו - יטול את מקומו'; קא סלקא דעתך בחרס צוננת; בשלמא לרב, דאמר עילאה גבר - משום הכי יטול את מקומו: דאזל רוטב מרתח ליה לחרס, והדר חרס מרתח ליה לרוטב, וכי הדר רוטב אפסח - קא מטוי פסח מחמת חמימותא דחרס (דהוי צלי מחמת דבר אחר), ורחמנא אמר צלי אש (שמות יב, ט) - ולא צלי מחמת דבר אחר; אלא לשמואל דאמר תתאה גבר, חרס כיון דצונן הוא - אקורי מיקר ליה לרוטב, אמאי 'יטול את מקומו'? כדאמר רבי ירמיה אמר שמואל: בסולת רותחת - הכא נמי בחרס רותח.

תנן: 'נטף מרוטבו על הסולת יקמוץ את מקומו'; קא סלקא דעתך בסולת צוננת; בשלמא לרב, דאמר עילאה גבר - משום הכי 'יקמוץ את מקומו': דמרתח לה לסולת דהדר הודרניה (לסולת אשר סביבותיה; 'הדר הודרניה' - לשון סחור סחור ליה); והדרא סולת ומרתחא ליה לדידיה וקא מטוי רוטב מחמת חמימותא דסולת, ורחמנא אמר צלי אש (שמות יב, ט) - ולא צלי מחמת דבר אחר; אלא לשמואל, דאמר תתאה גבר, סולת כיון דצוננת היא אקורי קא מיקר ליה, למה לי 'יקמוץ את מקומו'? אמר רבי ירמיה אמר שמואל: בסולת רותחת.

תנן: 'סכו בשמן של תרומה, אם חבורת כהנים - יאכלו; אם של ישראל: אם חי הוא - ידיחנו, אם צלי הוא - יקלוף את החיצון'; בשלמא לרב, דאמר עילאה גבר, אמטו להכי סגי ליה בקליפה: משום דעילאה צונן הוא (דאקורי קא מיקר ליה; וקליפה מיהא בעיא: דאפילו צונן גמור הוא הפסח, מאחר שנצלה ויבש - אי אפשר דלא עייל ביה סיכת השמן פורתא)! אלא לשמואל, דאמר תתאה גבר: כיון דחם הוא מבלע בלע, אמאי סגי ליה בקליפה? ניתסר לגמרי?

שאני סיכה דמשהו בעלמא הוא דעבידא.

תניא כוותיה דשמואל: 'חם לתוך חם אסור, וכן צונן שנתן לתוך חם אסור (אלמא תתאה גבר); חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן - מדיח; חם לתוך צונן - מדיח'; כיון דחם הוא, אדמיקר ליה (קודם שיצטנן) אי אפשר דלא בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי? אלא אימא 'חם לתוך צונן קולף, צונן לתוך צונן מדיח'.

תניא אידך: 'בשר רותח שנפל לתוך חלב רותח, וכן צונן שנפל לתוך חם - אסור; חם לתוך צונן וצונן לתוך צונן - מדיח; חם לתוך צונן - מדיח'; כיון דחם הוא, אדמיקר ליה אי אפשר דלא

בלע פורתא, קליפה מיהא ניבעי? אלא אימא 'חם לתוך צונן - קולף, צונן לתוך צונן מדיח'.

אמר מר: 'צונן לתוך צונן מדיח'; אמר רב הונא: לא שנו אלא שלא מלחו, אבל מלחו - אסור, דאמר שמואל: מליח הרי הוא כרותח, כבוש (בחומץ) הרי הוא כמבושל (ואם נכבשו איסור והתר יחד - כולן אסורין). אמר רבא: הא דאמר שמואל 'מליח הרי הוא כרותח', לא אמרן אלא שלא נאכל מחמת מלחו (שהמליחו הרבה עד שמקדיח טעמו מחמת מלחו קצת ואינו ראוי לאוכלו אלא אם כן היה מדיחו; והאי 'אין נאכל' - לאו לגמרי קאמר, שאין שום אדם יכול לאוכלו, אלא כיון שנתקלקל טעמו - 'אינו נאכל מחמת מלחו' קרי ליה, ואסור), אבל נאכל מחמת מלחו - לא.

ההוא בר גוזלא דנפל לכדא דכמכא (כותח, ואית ביה נסיובי דחלבא [ומלח]) - שרייא רב חיננא בריה דרבא מפשרוניה (מקום).

אמר רבא: מאן חכים למישרא מילתא כי הא אי לאו רב חיננא בריה דרבא מפשרוניה, דגברא רבה הוא! אמר לך: כי אמר שמואל 'מליח הרי הוא כרותח' - שאין נאכל מחמת מלחו; האי נאכל מחמת מלחו. והני מילי חי, אבל צלי בעי קליפה;

ולא אמרן (דצלי בקליפה טגי ליה) אלא דלית ביה פילי (קרבנ"ש; נ"א קריבצי"ש [מקומות סדוקים, שנצלו יותר מדי]), אבל אית ביה פילי - אסור; ואי מתובל (בר גוזלא) בתבלי - אסור (דתבלי מרככי ליה, ומייצי, ובלעי לכותחא; ובר גוזלא צונן הוה, כדמפרש).

אמר רב:

(פסחים עו, ב)

בשר שחוטה שמן שצלאו עם בשר נבילה כחוש (בתנור, בשני שפודים זה רחוק מזה) - אסור. מאי טעמא? מפטמי מהדדי (שהריח מן השמן נכנס לכחוש ומפטמו וחוזר זה ומוציא ריח גם הוא). (וכל שכן שחוטה כחושה ונבילה שמינה, ורבותא אשמעינן רב: דלא נימא 'נבילה כחושה הואיל ואין ריחה נודף לא אסרה לה לשחוטה', ואשמעינן דשומן שחוטה מפטם לנבילה בריחא, והדר מפקא איהו ריחא.)

ולוי אמר: אפילו בשר שחוטה כחוש שצלאו עם בשר נבילה שמן - מותר; מאי טעמא? ריחא בעלמא הוא, וריחא לאו מילתא היא.

עביד לוי עובדא בי ריש גלותא בגדי ודבר אחר (חזיר) (שנצלו בתנור ובא מעשה לפניו והתיר).

מיתבי [תוספתא פסחים פ"ה ה"א [ליברמן]]: 'אין צולין שני פסחים כאחד מפני התערובת' (ונמצא פסח נאכל שלא למנויין) ואפילו גדי וטלה (שאין מתחלפין זה בזה) מאי, לאו תערובת טעמים (דפטמי מהדדי ונמצא פסח נאכל שלא למנויין), וקשיא ללוי?

לא! מפני תערובת גופין; הכי נמי מסתברא, מדקתני סיפא 'אפילו גדי וטלה' (שלא יתערבו זה בזה); אי אמרת בשלמא מפני גופין - היינו דקתני 'אפילו גדי וטלה' (ואפילו גדי וטלה זימנין דלאו אדעתייהו ואיחלפי), אלא אי אמרת מפני תערובת טעמים - מה לי גדי וטלה מה לי גדי וגדי? אלא מאי על כרחיך (דקתני ביה 'אפילו גדי וטלה' שמעינן מינה) מפני תערובת גופין הוא דאסור, אבל תערובת טעמים שרי, לימא תיהוי תיובתיה דרב!

אמר רבי ירמיה: הכא במאי עסקינן (דקתני גדי וטלה דלא חייש לתערובת טעמים)? - כגון שצלאו בשתי קדירות.

'בשתי קדירות' סלקא דעתך (וכי צולין פסח בקדירה)? אלא אימא 'כעין שתי קדירות' (שפוד מכאן ושפוד מכאן ותל גדול של גחלים או אפר באמצע), והכי קאמר: 'אין צולין שני פסחים כאחד מפני תערובת', מאי 'תערובת'? תערובת טעמים, ואפילו כעין שתי קדירות, דליכא תערובת טעמים - אסור משום תערובת גופין, ואפילו גדי וטלה.

אמר רב מרי: כתנאי [תירומות פ"י מ"ג]: 'היודה (מן התנור) פת חמה ונתנה על פי חבית יין של תרומה; דבי מאיר אוסר (לזרים, מפני שנכנס לה ריח התרומה), ודבי יהודה מתיר, ודבי יוסי מתיר בשל חיטין ואוסר בשל שעורים מפני שהשעורים שואבות' (את הריח); מאי לאו תנאי היא: דמר [רבי יהודה] סבר ריחא לאו מילתא היא, ומר [רבי מאיר ורבי יוסי] סבר ריחא מילתא היא?

ל לוי (דאמר ריחא לאו מילתא היא) ודאי תנאי היא (ודאי מילתיה כתנאי אמרה: דעל כרחיק רבי מאיר אית ליה ריחא מילתא היא, וכן רבי יוסי; ואי איכא דקאי כוותיה - רבי יהודה הוא דקאי כוותיה);

לרב נימא תנאי היא (כלום צריך לאוקומי למילתיה כתנאי ולמימר 'אנא דאמרי כרבי מאיר ורבי יוסי', אבל דרבי יהודה לית ליה? או דילמא רבי יהודה נמי קאי כוותיה, וטעמא דשרי - משום דקא סבר לא עייל בה ריחא)? - אמר לך רב: דכולי עלמא ריחא מילתא היא (וטעמא דרבי יהודה - משום דפת צוננת (וחבית) מגופה היא, ולא עייל בה ריחא: (דמי) לאו איתמר עלה דההיא: אמר רבה בר בר חנה אמר ריש לקיש: בפת חמה וחבית פתוחה דברי הכל אסור בפת צוננת וחבית מגופה דברי הכל מותר לא נחלקו אלא בפת חמה וחבית חתומה, פת צוננת וחבית פתוחה' והא נמי כפת חמה וחבית פתוחה דמאי [ששניהם ביחד בתנור]!

(ואף על גב דקיימי תנאי כוותיה דרב - הילכתא כוותיה דלוי, דהא איפליגו בה אביי ורבא גבי בת תיהא במסכת עבודה זרה (דף טו,ב) וקם ליה רבא בשיטתיה דלוי, ואמר ריחא - לאו מילתא היא, ואביי ורבא - הילכתא כרבא; וכן הוא בתשובת הגאונים, ואף משמו של רבי אליעזר בן יצחק נאמר לי דלא חייש לה.)

תני רב כהנא בריה דרב חנינא סבא: פת שאפאה עם צלי בתנור - אסור לאכלה בכותחא.

ההיא ביניתא (דג) דאיטווא [שנצלה] בהדי בישרא (בתנור אחד) - אסרה רבא מפרזיקא למיכליה בכותחא (שיש בו חלב, משום דקסבר ריחא מילתא היא).

מר בר רב אשי אמר: אפילו [שהיה הדג והבשר ביחד] במילחא [שנמלחו יחד; פירוש אחר: דג מלוח עם בשר] - נמי אסורה, משום דקשיא לריחא ולדבר אחר (צרעת).

משנה:

חמשה דברים באין בטומאה ואינן נאכלין בטומאה (אין לך קרבן נאכל אלא אלו, וקרבן ציבור דוחה את הטומאה; ואשמעינן מתניתין דאף על גב דקרב בטומאה לאפוקי ציבור ידי חובתן - אין נאכלין בטומאה): העומר, ושתי הלחם, ולחם הפנים, וזבחי שלמי צבור (כבשי עצרת, שאין שלמים אחרים לציבור), ושעירי ראשי חדשים; (ולקמיה פריך: ליתני נמי שעירי הרגלים?)

הפסח שבא בטומאה (כגון רוב ציבור טמאין) נאכל בטומאה, שלא בא מתחילתו אלא לאכילה (כשנצטוו עיקר פסח - לאכילה נצטווה, דכתיב [איש] לפי אָכְלו [תלסו על השֶׁח] נשמות יב,ד; וכי שרייה רחמנא למיתי בטומאה, מאיש נדחה ואין צבור נדחין' - אדעתא למיכליה שרייה).

גמרא:

'חמשה' למעוטי מאי (מניינא למה לי?: ליתני 'קרבנות ציבור באין בטומאה ואין נאכלין בטומאה')?

למעוטי חגיגת חמשה עשר (והוא הדין לעצרת וסוכות, אלא חדא מינייהו נקט); דסלקא דעתך אמינא 'כיון דקרבן ציבור הוא (אף על גב דכל יחיד ויחיד מיחייב קרי ליה קרבן ציבור, משום דאתיא בכינופא = באסיפת חברים ברגל; [במסכת יומא בפרק הוציאו לו (א,א)]), וקביעא ליה מועד - תדחי טומאה' - קא משמע לן: כיון דאית ליה תשלומין כל שבעה (כדנפקא לן בפרק קמא דמסכת חגיגה (ט,א) מוֹחֲלָתֶם אֹתוֹ חֹג לֵה' שְׁבַעַת יָמִים [ויקרא כג,בא]) - לא דחיא שבת, ומדשבת לא דחיא - לא דחיא טומאה.

וניתני נמי שעירי הרגלים?

הא תנא ליה זבחי שלמי צבור (שהן מיני דמים, ואשמעינן דאין נאכלין בטומאה, והוא הדין לשאר מיני דמים).

אי הכי שעירי ראשי חדשים נמי לא ניתני, דהא תנא זבחי שלמי צבור!?

אמרי:

(פסחים עז, א)

שעירי ראשי חדשים איצטריכא ליה: סלקא דעתך אמינא 'הא לא כתיב בהו' מועד' (ולא לידחו טומאה, דהא כל קרבנות ציבור ממועד נפקי לן כדלקמן) - קא משמע לן דראש חדש איקרי מועד, כדאביי, דאמר אביי: תמוז דהאי שתא (דשילוח מרגלים) מלויי מליוה (וכלו ארבעים ידיהו בט' באב [בפרק בתרא דתענית] והוקבעה להם בו בכיה לדורות, ויום עיבור החדש קרי 'מועד'), דכתיב (איכה א,טו) [סֶלָה כָּל אֲבִירֵי ד' בְּקֶרֶבָּן קָרָא עָלֵי מוֹעֵד לְשֹׁבֵר בַּחוּץ] [גַּת דֶּרֶךְ ה' לְבִתּוּלַת בֵּת יְהוּדָה].

למימרא דכולהו מ'מועד' אתו? מנהני מילי?

דתנו רבנן: ' (ויקרא כג, מד) **וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶת מַעְדֵי ה'** [אַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל] - **מֵה תִלְמוֹד לומד?** לפי שלא למדנו אלא לתמיד ופסח (לדחות שבת וטומאה) שנאמר **כֹּהוּ בְּמוֹעֲדוֹ** [במדבר כח, ב]: צו את בני ישראל ואמרת אליהם את קרבני לחמי לאשי ריח ניחחי תשמרו להקריב לי **בְּמוֹעֲדוֹ** במדבר ט, ג: בארבעה עשר יום בחדש הזה בין הערבים תעשו אותו **בְּמוֹעֲדוֹ** ככל חקתי וכל משפטיו תעשו אותו], [ודורשים] **בְּמוֹעֲדוֹ** ('במועדו' משמע לא יעבור זמן): **וּאִפִּילוּ כשבת, בְּמוֹעֲדוֹ וּאִפִּילוּ בטומאה, שאר קרבנות ציבור מניין?** **שנאמר** (בפרשת פינחס כתיב (במדבר כט, לט), גבי מוספים): **אֱלֹהֵי תַעֲשׂוּ לָהּ בְּמוֹעֲדֵיהֶם** [לְבַד מִנְדָּרֵיהֶם וּנְדִבְתֵּיהֶם לְעֻלְתֵּיהֶם וּלְמִנְחָתֵיהֶם וּלְנִסְכֵּיהֶם וּלְשִׁלְמֵיהֶם]; **מניין לרבות עומר והקרב עמו** (ועשייתם ביום הניפקם את העמר וגו') (ויקרא כג, יב-ג), **שתי הלחם והקרב עמם** (והכבשים הקרבין עמהן האמור בתורת כהנים ואינם אמורים בפרשת פינחס)?

תלמוד לומר (בשיליהי ההיא פרשתא דשור או כשב או עז [ויקרא כב, כז]): **וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה אֶת מַעְדֵי ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: הַכְּתוּב קָבַעוּ מוֹעֵד אֶחָד לְכוֹלֵן** (בתורת כהנים הוא, גבי עומר ושתי הלחם).

וכל הני למה לי (לכתוב חד, וליתי הנך מיניה)? **צריכי**: דאי כתב רחמנא תמיד, הוה אמינא 'תמיד שכן תדיר וכליל, אבל פסח לא', קא משמע לן [פסח]; ואי כתב רחמנא פסח [הוה אמינא] פסח שהוא ענוש כרת, אבל תמיד - דאין ענוש כרת - אימא לא', קא משמע לן [תמיד]; ואי כתב רחמנא הני תרתי, הוה אמינא 'הני הוא, יש בהן צד חמור: תמיד תדיר וכליל, פסח שהוא ענוש כרת, אבל שאר קרבנות ציבור (מוספין דעולה מכפרת אעשה, כדתיא ביומא (דף לזא) 'אין עולה באה אלא על עשה ולא תעשה שניתק לעשה') אימא לא', כתב רחמנא (במדבר כט, לט) **אֱלֹהֵי תַעֲשׂוּ לָהּ בְּמוֹעֲדֵיהֶם** [לְבַד מִנְדָּרֵיהֶם וּנְדִבְתֵּיהֶם לְעֻלְתֵּיהֶם וּלְמִנְחָתֵיהֶם וּלְנִסְכֵּיהֶם וּלְשִׁלְמֵיהֶם] [שכל אלה דוחים שבת]; ואי כתב רחמנא **אֱלֹהֵי תַעֲשׂוּ לָהּ בְּמוֹעֲדֵיהֶם**, הוה אמינא 'שאר קרבנות ציבור הבאין לכפר, אבל עומר ושתי הלחם דאין באין לכפר אלא להתיר (את החדש) בעלמא (זה במדינה חה במקדש) נינהו - לא', קא משמע לן [גם עומר וגם שתי הלחם]; ואי כתב רחמנא עומר ושתי הלחם לחודיהו - הוה אמינא אדרבה: עומר ושתי הלחם דאלימי דבאין להתיר, אבל הנך לא, קא משמע לן.

סברוה דלכולי עלמא טומאה דחוויה היא בציבור, ובעינן ציץ לרצות (האמוראין בני ישיבה היו סבורין כן, לפיכך הוצרך להם לישראל הא דבעי לקמיה: 'לימא מתניתין דלא כרבי יהושע'), דליכא תנא דשמעת ליה דאמר טומאה הותרה בציבור אלא רבי יהודה, דתניא: **'ציץ - בין שישנו על מצחו ובין שאינו על מצחו** (בשעה שאירעה טומאה בקרבנות) - **מרצה, דברי רבי שמעון; רבי יהודה אומר: עודדיהו על מצחו - מרצה, אין עודדיהו על מצחו - אינו מרצה.**

אמר לו רבי שמעון: כהן גדול כיום הכפורים יוכיח, שאינו על מצחו (בשעת עבודת פנים, דהא אין נכנס שם בבגדי זהב, כדאמרינן [בראש השנה דף כזא] ד'אין קטיגור נעשה סניגור') **ומרצה** (אם באו בטומאה, דהא קיימא לן: כל קרבנות הציבור הקבוע להן זמן - דוחין את הטומאה!) (ורבי שמעון אית ליה טומאה דחוויה היא בציבור, ואי לאו משום דציץ מרצה אטומאה - לא הוו מיתכשרי);

אמר לו: הנח ליום הכפורים, שטומאה הותרה בציבור (ואין קרבן ציבור צריך ריצוי הציץ, אלא קרבן יחיד) '.

מכלל דרבי שמעון סבר טומאה דחוויה היא בציבור (אף על גב דאכשרה רחמנא למיתי בטומאה - לאו היתר גמור הוא, אלא היכא דלא מישתכחי טהורין; וכיון דלאו היתר גמור הוא - בעינן ציץ לרצוי); ודכולי עלמא (כלומר: הנך רבנן דסתם מתניתין, סברי) אין הציץ מרצה על אכילות (על טומאה שנגע בבשר ובשרי מנחה הנאכלים, אלא [הציץ מרצה] על טומאת הדם וקמצים (ואימורין)), דליכא תנא דשמעת ליה דאמר הציץ מרצה על אכילות אלא רבי אליעזר, דתניא: **'רבי אליעזר אומר: הציץ מרצה על אכילות; רבי יוסי אומר: אין הציץ מרצה על אכילות'.**

נימא מתניתין (דאמר: עומר ושתי הלחם באין בטומאה ואף על גב דבעינן ריצוי ציץ, וציץ אאכילות לא מרצי, ונמצא שאין כאן שיריים הנרצין אלא הקומץ לבדו שהציץ מועיל, וכן במיני דמים לא הועיל ציץ לבשר אלא לדם, וקתני 'דהדם נרק') **דלא כרבי יהושע, דתניא** [ספרי דברים פסוק עח]: **'ועשית עלתידק הבשר והדם** [על מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ וְדָם זִבְחֶיךָ יִשְׁפֹּךְ עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ וְהַבָּשָׂר תֹּאכְלֶנָּה]; **רבי יהושע אומר: אם אין דם (ראוי) אין בשר (ראוי), אם אין בשר (ראוי) כגון שנטמא או שנאבד) אין דם (אין הדם נרק); רבי אליעזר אומר: דם - אף על פי שאין בשר, שנאמר וְדָם זִבְחֶיךָ יִשְׁפֹּךְ; ומה אני מקיים**

ועשית עלתיך הבשר והדם? לומר לך: מה דם בזריקה - אף בשר בזריקה;
הוי אומר לול (אור) קטן יש בין כבש למזבח (לא היה ראש הכבש מחובר למזבח: שיש אויר מעט ביניהם, והמסדר את האברים עומד על הכבש וזורקן על מערכת העצים לקיים מצות זריקה).

ורבי יהושע נמי, הכתיב **וְדָם זִבְחֶיךָ יִשְׁפָּךְ?**
אמר לך: **הא כתיב גביה וְהַבֶּשֶׂר תֹּאכַל** (אלמא בשר קיים בעינו).

(פסחים עז, ב)

והני תרי קראי [וְדָם זִבְחֶיךָ יִשְׁפָּךְ, וְהַבֶּשֶׂר תֹּאכַל] (לרבי יהושע) למה לי?
חד בעולה וחד בשלמים (זבחיך = שלמים), וצריכא: דאי כתב רחמנא בעולה, הוה אמינא 'עולה היא דחמירא, שכן כליל (הילכך חשיבא ומחמירין בה), אבל שלמים דלא חמירי - אימא לא'; ואי כתב רחמנא שלמים, הוה אמינא 'אדרבה דאית בהו שתי אכילות, אבל עולה דלית בה שתי אכילות אימא לא' - קא משמע לן.
ורבי אליעזר, נמי הכתיב **וְהַבֶּשֶׂר תֹּאכַל?**
אמר לך: **ההוא מיבעי ליה: שאין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם.**

אי הכי, אימא כוליה להכי הוא דאתא, 'דם אף על פי שאין שם בשר' מנלן?

אמר לך: אם כן (דכולי אתא למימר דדם מתיר בשר באכילה, ולא למימר 'דם אף על פי שאין בשר'), נכתוב רחמנא **וְהַבֶּשֶׂר תֹּאכַל** והדר **וְדָם זִבְחֶיךָ יִשְׁפָּךְ** כדכתיב ברישא (והוי משמע נמי והדם ישפך תחלה, קודם לאכילה, דהא לא כתיב 'והדם תשפוך' מאי שנא דאקדמיה לדם זבחיך ישפך ברישא): **ועשית עלתיך הבשר והדם מאי שנא דאקדמיה לדם זבחיך [ישפך]** (ברישא)? שמע מינה דם אף על פי שאין בשר (למדרש וְדָם זִבְחֶיךָ יִשְׁפָּךְ מכל מקום), ושמע מינה שאין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם.
ורבי יהושע, 'אין הבשר מותר באכילה עד שיזרק הדם' - קל וחומר הוא: ומה אימורין דכי ליתנהו (וכגון נטמאו או אבדו) לא מעכבי (לא מעכבי אכילת בשר, כדאמרן ב'תמיד נשחט' (לעיל דף נטב)), כי איתנהו מעכבי (אכילת בשר, כדאמרן התם) - דם, דכי ליתיה מעכב (דהא תריווייהו מודו 'אם אין דם אין בשר': דמתחלת הקדשן הן נאסרין, וכפרה אינה באה אלא בדם, וכהנים - משולחן גבוה קא זכו, וכיון דכפרה ליתיה - איסורא להיכא אזל?), כי איתיה לא כל שכן דמעכב!

ורבי אליעזר - מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא.
ורבי יהושע - כל היכא דאיכא למדרש דרשינן.

השתא לימא מתניתין דלא כרבי יהושע, דכיון דאמר בעינן תרתי (דם ובשר), וציץ אכילות לא מרצה (והשתא בשר ליכא אלא דם לחודיה דמרצי ציץ עלה) - היכי אתי בטומאה?

אפילו תימא רבי יהושע, אלא קסבר רבי יהושע הציץ מרצה על העולין (על טומאת הנקטריין: על האִשִּׁים, דהיינו אימורין - מודי רבי יהושע דאי איכא כזית חלב לאכילת מזבח - זורק את הדם, כדאמר לקמן בברייתא בפירקין (דף עט, א) **דבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנשחטו מהן כזית חלב או כזית חלב - זורק הדם**).

הא תינח זבחים, דאיכא עולין; אלא עומר ושתי הלחם דליכא עולין (לבד הקומץ, שהוא במנחה כזיקת דם בזבחים, אבל בשיריים ליכא הקטרה; וכיון דבעי רבי יהושע תרתי - צריך להיות קומץ ושיריים קיימין, והכא שיריים ליכא, ושתי הלחם - דכוליה אכילות אפילו חדא נמי ליכא), מאי איכא למימר? (בשלמא לרבי אליעזר דאית ליה הציץ מרצה על אכילות, כולהו כמאן דלא איטמו נינהו!)

אמרי: כי אמר רבי יהושע נמי דבעינן תרתי - בזבחים, במנחות לא אמר.

ובמנחות לא אמר? והתנן [מנחות פ"ג מ"ד]: **'נטמאו שיריה, אכדו שיריה** (של מנחה לאחר שנקמצה ועדיין לא נקטר קומצה): **כמדת רבי אליעזר** (שהיה אומר בזבחים (דף קד, א) 'דם אף על פי שאין בשר') **כשירה** (להקטיר קומצה ונפטרו הבעלים), **כמדת רבי יהושע פסולה'!**

כמדת ולא כמדת: כמדת רבי יהושע דבעינן תרתי, ולא כמדת רבי יהושע: דאילו רבי יהושע בזבחים אמר, במנחות לא אמר, ואילו האי תנא סבר אפילו במנחות.

ומנו האי תנא דקאי כוותיה ומחמיר טפי מיניה (היכא אשכחן תנא דאמר הכי)?

ועוד: תניא: **'אמר רבי יוסי: רואה אני את דברי רבי אליעזר במנחות ובזבחים, ודברי רבי יהושע בזבחים ובמנחות: דברי רבי אליעזר בזבחים שהיה אומר 'דם אף על פי שאין שם בשר', ודברי**

רבי יהושע בזבחים שהיה אומר 'אם אין דם אין כשר, אם אין כשר אין דם'; דברי רבי אליעזר במנחות שהיה אומר 'קומץ אף על פי שאין שירים', דברי רבי יהושע במנחות שהיה אומר 'אם אין קומץ אין שירים, אם אין שירים אין קומץ' (מילתיה דרבי יוסי מפרשא לקמן בשמעתין);

אלא קסבר רבי יהושע הציץ מרצה על [העולין ועל] האכילות (ומיתוקמא מתניתין אליביה, דהא איכא תרתי; וגבי שתי הלחם נמי: כיון דציץ מרצה על אכילות - הוה ליה כמעיקרא, ומתירין במקדש).

אי הכי (נטמא שיריה), (כיון דנטמא לרבי יהושע) אמאי 'כמדת רבי יהושע פסולה'?

(ומשני: כי קתני פסולה -) אאבוד ושרוף (אאבדו שיריה ונשרפו שיריה).
אלא נטמא (נטמא שיריה, כיון דרבי יהושע לא עלה פליג) למאן קתני (להודיע לנו דברי מי שנקא)? : לרבי אליעזר (להודיענו בה דברי רבי אליעזר, דלמדתו כשירה - בתמיה)?
פשיטא: השתא יש לומר אבוד ושרוף דליתנהו, מכשיר רבי אליעזר - נטמא דאיתיה מיבעיא? אלא פשיטא לרבי יהושע, וקתני 'פסולה' (אלא פשיטא על כרחיך רבי יהושע פליג עלה, ולאשמעינן דרבי יהושע פסיל בה תניא, ורבנותא אשמעינן: דאף על גב דאיתא בעינא - פסול).

ועוד תניא: 'רבי יהושע אומר: כל זבחים שבתורה, בין שנטמא כשר וחלב קיים ובין שנטמא חלב וכשר קיים - זורק את הדם' אבל נטמא תרוייהו - לא, אלמא קסבר רבי יהושע אין הציץ מרצה על העולין (דהיינו חלב, דאי מרצי אחד מינייהו - אמאי פסול) ולא על האכילות?!
אלא לעולם רבי יהושע היא מתניתין, ולא קשיא: כאן לכתחלה, כאן (מתניתין; ואי איתיה מתכשר) דיעבד; כי אמר רבי יהושע לכתחלה (דרבי יהושע לכתחלה תרתי בעי), דיעבד לא (ואי איתיה - מתכשר דיעבד).
ומנא תימרא דשני ליה לרבי יהושע בין לכתחלה לדיעבד?
דתניא: 'נטמא כשר' (בטבול יום) או שנפסל או שיצא חוץ לקלעים, רבי אליעזר אומר: 'זרק! רבי יהושע אומר: לא יזרק; ומודה רבי יהושע שאם זרק - הורצה'.

חדא, ד'פסולה' - דיעבד משמע (אתקפתא היא); ועוד (אי נמי משמע 'פסולה' - להקטיר קומצה לכתחלה): 'חמשה דברים באין' - ('באין') לכתחלה משמע!

(פסחים עח, א)

אלא לא קשיא: כאן - ביחיד (לכתחלה פסולה ואם זרק הורצה), כאן (ומתניתין) בציבור (בציבור באין לכתחלה: דטומאת ציבור הוא בהיתר).

נימא מתניתין דלא כרבי יוסי, דתניא: 'רבי אליעזר אומר: הציץ מרצה על אכילות; רבי יוסי אומר: אין הציץ מרצה על אכילות'; קא סלקא דעתא מדקאמר רבי יוסי אין הציץ מרצה על אכילות - כרבי יהושע סבירא ליה, דאמר בעינן תרתי, נימא השתא מתניתין דלא כרבי יוסי! (דכיון דאמר רבי יוסי בעינן תרתי, כדמפרש ואזיל; מדקאמר רבי יוסי 'אין הציץ מרצה על אכילות', שמע מינה כרבי יהושע סבירא ליה דבעי תרתי, ואשמעינן הכא דניטמא בשר - לא מהני ליה ציץ למהוי כי בשר קיים לזרוק את הדם, דאי לא בעי תרתי - ריצוי ציץ אכילות למה לי? הא בלאו אכילות נמי מיתכשרא זריקת דם!)

לא, רבי יוסי - כרבי אליעזר סבירא ליה, דאמר 'דם אף על פי שאין כשר' (דבחדא סגיא). (ולקמן פריך: שתי הלחם אפילו חדא ליכא!)

אי הכי, למאי הלכתא אין הציץ מרצה על אכילות (למאי מיבעי לן ריצוי ציץ דידהו)? (אלא על כרחיך לרבי אליעזר - ריצוי ציץ דאכילות לאו לאכשורי זריקה מיבעי לן, לאפוקי בעלים, דבלאו אכילות נמי מיתכשר, אלא לאכילות גופייהו מיבעי לן!)

וליסעמין, רבי אליעזר דאמר 'הציץ מרצה', כיון דאמר 'דם אף על פי שאין כשר', הציץ מרצה על אכילות למאי הלכתא? - אלא למיקבעיה בפיגול (דקיימא לן: אם יש פסול אחר בקרבן שחישב בו מחשבת פיגול - אינו נקבע בפיגול להתחייב כרת על אכילותו, דאמר מר 'ירצה' [ויקרא י"ח: וְאִם הָאֵכָל יֵאָכֵל מִבֶּשֶׂר זָבַח שְׁלָמִיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יִרְצָה] [המקריב אותו לא יחשב לו פגול יקרה והנפס האכלת ממנו עונה תשא] כהרצאת כשר כך הרצאת פיגול - [במסכת מנחות דף טז, ב], ולא פוקי (להאי בשר) מידי מעילה קמיפלגי (דבקדשי קדשים זריקתן משוי בבשרן שעת היתר לכהנים, ותו לא [מקדשי ה'] [ויקרא ה.טז] מיקר, ונפקו מידי מעילה): רבי אליעזר סבר מרצה ציץ עילויה, ומשוי ליה כטהור (ואף על גב דאסור לאוכלו בטומאה, מיהו לכל שאר מילי הוי כי טהור); (ומהניא ליה זריקה) וקבע ליה בפיגול, ומפיק ליה מידי מעילה; ורבי יוסי סבר: (נהי דזריקה כשירה היא להוציא את הבעלים ידי נדרן, דלא בעינן תרתי - מיהו להאי בשר) לא מרצה ציץ עילויה,

ולא משוי ליה כטהור, ולא קבע ליה בפיגול, ולא מפיק ליה מידי מעילה (לא מהני ציץ למהוי הך זריקה מהניא ליה למיקבעה בפיגול ולאפוקה מידי מעילה) ! מתקיף לה רב מרי: נהי נמי דרבי יוסי סבר כרבי אליעזר, בשלמא זבחים (דמתניתין) - איכא דם (איכא עולין דמרצי ציץ עליהו, ואיכא תרתי), עומר - נמי איכא קומץ (דמרצי ציץ עליה, וחדא מיהא איכא), לחם הפנים - נמי איכא בזיכין (לבונה של לחם הפנים שמתירין את הלחם כקומץ למנחה, דכתיב ביה (ויקרא כד, ו) וְהִתָּה לְלֶחֶם לְאַזְכָּרָה; וכתוב בקומץ (ויקרא ב פסוקים ב, טז) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת אֲזָכָרְתָּהּ, וציץ מרצי עליהו, דהא 'עולים' ניהו), אלא שתי הלחם (דכולה אכילות, ורבי יוסי - אין הציץ מרצה על אכילות קאמר) מאי איכא למימר? וכי תימא 'לקרב עמהן' (וכי תימא הא דקתני מתניתין 'שתי הלחם באין בטומאה' - לאו בשתי הלחם הבאות בפני עצמן, כגון שלא היו להן כבשים, דאמרינן במנחות (דף מהב.) דבאין בפני עצמן, ובהנהו לא קאמר מתניתין דליתו בטומאה, אלא בבאו עם הכבשים, ומשום הכבשים הקריבין עמהן ששחיתתן מקדשת את הלחם וזריקת דמם מתרת אותן קאמר מתניתין דבאות בטומאה, משום דציץ מרצי עליהו) - היינו שלמי ציבור, אם כן הווי להו ארבעה, ואנן - 'חמשה' תנן !

אלא קסבר רבי יוסי טומאה הותרה בציבור (ולא בעינן ציץ). והא תניא: 'אחד זה ואחד זה' (אחד כהן השורף את הפרה ואחד כהן גדול ביום הכפורים שטעונין פרישה שבעת ימים) - מזין עליו כל שבעה (בפרק קמא דיומא מפרש טעמא: בראשון לפרשתו - שמא היום שלישי לטומאתו: שמא היום שלשה ימים שניטמא במת; וחששא בעלמא היא, ומעלה; וכן שני: שמא שלישי, ושלישי שמא שלישי; ואינן מספקין כל חד וחד בשביעי לטומאה) מכל חטאות שהיו שם (מכל אפרי הפרות שהיו במקדש, שאפר פרה של משה לא כלתה), דברי רבי מאיר; רבי יוסי אומר: אין מזין עליו אלא שלישי ושביעי בלבד, ואי סלקא דעתך קסבר רבי יוסי טומאה הותרה בציבור, למה לי הזאה כלל (הא קרבן דיום הכפורים - דציבור הוא, ודוחה טומאה) ? אלא מחוורתא מתניתין דלא כרבי יוסי (אלא שמע מינה בקושי נדחית טומאה בקרבנות, ובעי ריצוי ציץ; וכיון דלא מרצי אכילות - לא מיתוקם שתי הלחם דמתניתין כרבי יוסי, ואפילו סבירא ליה דבחדא סגיא, דהא אפילו חדא ליכא) !

אמר ליה רב פפא לאביי: ורבי יוסי, שטרא מזכי לבי תרי הוא (בתמיה, כלומר: מי ראה שטר שמזכה את התובע ואת הנתבע, דקאמר רבי יוסי "רואה אני את דברי שניהן") ? דתניא: 'אמר רבי יוסי: רואה אני את דברי רבי אליעזר בזבחים, ודברי רבי יהושע בזבחים, ודברי רבי אליעזר במנחות, ודברי רבי יהושע במנחות: דברי רבי אליעזר בזבחים, שהיה אומר 'דם אף על פי שאין כשר', דברי רבי יהושע בזבחים, שהיה אומר 'אם אין דם אין כשר, אם אין כשר אין דם', דברי רבי אליעזר במנחות שהיה אומר 'קומץ אף על פי שאין שם שירים', ודברי רבי יהושע במנחות שהיה אומר 'אם אין שם שירים אין קומץ, אם אין קומץ אין שירים' ! ?

אמר ליה: מסתברא קאמר (מסתברא דפליגי בתרוייהו קאמר): כי קאי בזבחים, אמר: מסתברא כי היכי דפליגי בזבחים - פליגי נמי במנחות; קאי במנחות, אמר: מסתברא כי היכי דפליגי במנחות - פליגי נמי בזבחים.

אמר ליה: התיינח כי קאי בזבחים, אמר 'מסתברא כי היכי דפליגי בזבחים פליגי נמי במנחות', דעיקר קראי כי כתיבי - בזבחים כתיבי [דברים יב, כו] וְעִשִּׂיתָ עֲלֵיהֶם הַבֶּשֶׂר וְהָדָם עַל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ וְדָם זָבַחְךָ יִשְׁפֹּךְ עַל מִזְבֵּחַ ה' אֱלֹהֶיךָ וְהַבֶּשֶׂר תֹּאכַל (ובמנחות לא כתיבי, ואצטריך לאשמעינן דאפילו הכי פליגי במנחות); אלא כי קאי במנחות, ואמר 'מסתברא כי היכי דפליגי במנחות פליגי נמי בזבחים', והא עיקר קראי בזבחים הוא דכתיבי ? !

אלא לא קשיא: 'רואה אני את דברי רבי אליעזר בנטמא, ודברי רבי יהושע באבוד ושרוף'; בנטמא מאי טעמא? - משום דמרצי ציץ, הא שמעת ליה לרבי יוסי דאמר אין הציץ מרצה על אכילות ? !

אלא לא קשיא: 'רואה אני את דברי רבי אליעזר בציבור, רואה אני את דברי רבי יהושע ביחיד'; בציבור מאי טעמא? - משום דטומאה הותרה בציבור !

חדא - דשמעת ליה לרבי יוסי דאמר טומאה דחוייה היא בציבור, ועוד: אי בציבור - רבי אליעזר (הוא) מכשיר, ולא רבי יהושע (בתמיה) ?

(פסחים עח, ב)
הא אמרת 'בציבור אפילו רבי יהושע מודה' ? !

אלא (תרווייהו ביחיד, והא לכתחלה והא דיעבד) : 'רואה אני דברי רבי אליעזר
בדיעבד ודברי רבי יהושע לכתחלה';
דיעבד? אפילו רבי יהושע נמי מודה הוא, דקתני 'מודה רבי
יהושע שאם זרק הורצה'?!
הא בטומאה, הא באבוד ושרוף: כי קתני 'מודה רבי יהושע שאם
זרק - הורצה' (ואוקימנא ביחיד) - (הני מילי דמודה רבי יהושע בדיעבד) בנטמא (דהא
עלה קאי, ומשום דאיתיה בעינא), אבל באבוד ושרוף - לא; כי קאמר רבי יוסי
'רואה אני את דברי רבי אליעזר' בדיעבד באבוד ושרוף (אפילו נשרפו
או אבדו שיריה קאמר: אם הקטיר קומצה - כשירה) !

משנה :

נטמא בשר וחלב קיים - אינו זורק את הדם (אפילו לרבי אליעזר, [משום] דעיקר
פסח - לאכילת אדם קאתי);
נטמא החלב והבשר קיים - זורק את הדם;
ובמוקדשים אינו כן (אפילו לרבי יהושע), אלא אף על פי שנטמא הבשר
והחלב קיים - זורק את הדם (דהא תרתי איכא: מתיר ושיריים: שהדם מתיר אימורין
למזבח).

גמרא :

אמר רב גידל אמר רב: אם זרק - הורצה (ופטור מלעשות פסח שני).
והא בעינן אכילה?
אכילה לא מעכבא (לא מעכבא כפרה בדיעבד).
והא כתיב (שמות יב, ד) [וְאִם יִמְעַט הַבֵּית מִהֵית מִשָּׁה וְלָקַח הוּא וּשְׁכֵנוֹ הַקָּרֵב אֶל בֵּיתוֹ בְּמִקְצֵת נֶפֶשׁ] **אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ [תִּכְסּוּ עַל הַשָּׂה]**?
למצוה.

ולעכב לא? והתניא: (שמות יב, ד) **'בְּמִקְצֵת - מִלֵּמַד שְׁאִין הַפֶּסַח נִשְׁחַט אֶלֶּא לִמְנוּיוֹ; יָכוֹל שִׁחְטוּ שְׁלָא לִמְנוּיוֹ יְהֵא כְּעוֹבֵר עַל הַמִּצְוָה, וְכֹשֶׁר? תִּלְמִיד לּוֹמֵר: אִישׁ לְפִי אֲכָלוּ תִּכְסּוּ: הַכְּתוּב שְׁנָה עָלָיו לַעֲכָב', וְאִיתְקַשׁ אוֹכְלִין (חולה וזקן) לִמְנוּיִין.**
אלא רב (דאית ליה אכילת פסחים לא מעכבא) - דאמר כרבי נתן, דאמר אכילת
פסחים לא מעכבא.

הי רבי נתן?: אילימא הא רבי נתן, דתניא: **'רבי נתן אומר:**
מְנִיין שְׁכָל יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין כַּפֶּסֶת אַחַד? - תִּלְמִיד לּוֹמֵר: (שמות יב, ד) [וְהָיָה לָכֶם לְמִשְׁמֶרֶת עַד אֲרֻבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה] וְשִׁחְטוּ אֹתוֹ כָּל קָהָל עַדֹת יִשְׂרָאֵל בֵּין הָעֶרְבָיִם; וְכִי כָל הַקָּהָל שׁוֹחֲטִין? וְהֵלֵא אֵין שׁוֹחֵט אֶלֶּא אַחַד? - אֶלֶּא מִלְּמַד שְׁכָל יִשְׂרָאֵל יוֹצְאִין כַּפֶּסֶת אַחַד'! (ואף על פי שאין בו כזית לכל אחד, אלמא אכילה לא
מעכבא!)

דילמא שאני התם, דאי ממשכי הני - חזי להני (מה שיש בהן יותר מכזית לכל
אחד חזי להני הנשארים), ואי ממשכי הני - חזי להני (אישתכח דחזי לכולהו, דהי
מינייהו מפקת? הלכך אף על גב דלא אימשיך חד מינייהו - פטורין, אבל ניטמא לא חזי אפילו לחד) !
אלא הא רבי נתן, דתניא: **'נִמְנְנוּ עָלָיו חֲבוּרָה אַחַת** (עד שהיה כזית לכל
אחד), **וְחִזְרוּ וְנִמְנְנוּ עָלָיו חֲבוּרָה אַחֶרֶת: דַּאֲשׁוּנִים שִׁישׁ לֵהֶן כִּזִּית אוֹכְלִין וּפְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי; אַחֲרוּנִים שִׁישׁ לֵהֶם כִּזִּית - אֵין אוֹכְלִין, וְחִיִּיבִין לַעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי; רַבִּי נָתָן אֹמֵר: אֵלוּ וְאֵלוּ פְטוּרִין מִלַּעֲשׂוֹת פֶּסַח שְׁנִי, שִׁכְבֵּר נִזְרֵק הַדָּם'!**

אכתי דילמא שאני התם, דאי ממשכי הני - חזי להו!
אם כן ליתני 'הואיל וראויים לימשך', מאי 'שכבר נזרק הדם' -
שמע מינה בדם תליא מילתא, אבל אכילה לא מעכבא.
מאי דוחקיה דרב דמוקים לה מתניתין לכתחלה ורבי נתן (דלא מעכבא,
ולמימרא דמתניתין לכתחלה קאמר, הא אם זרק - הורצה)? נוקמה כרבנן ואפילו דיעבד
נמי לא (ונימא דמתניתין - אפילו בדיעבד פסול) !

רב - מתניתין קשיתיה: אמאי נתן **'אֵין זִרְק אֶת הַדָּם'**? ליתני
'פסול'! אלא שמע מינה אין זורק לכתחלה אבל דיעבד שפיר דמי.
ולרבי נתן, איש לפי אכלו למה לי?
דבעינן גברא דחזי לאכילה.

מאן תנא להא, דתנו רבנן: 'שחטו לאוכליו וזרקו דמו שלא לאוכליו - הפסח עצמו כשר' (קא סלקא דעתא לזרוק דמו ולהקטיר חלבו, אבל לאכילה לא), (וקתני) ואדם יוצא בו ידי חובתו' כמאן? נימא רבי נתן היא, ולא רבנן! אפילו תימא רבנן: אין מחשבת אוכלין (חולה וזקן) בזריקה (בזריקת דם, דאיש לפי אכלו (שמות יב, ט) - לגבי שחיטה כתיב) .

מאן תנא להא, דתנו רבנן: 'הרי שהיה חולה בשעת שחיטה וחלים (בריא) בשעת זריקה, חלים בשעת שחיטה וחולה בשעת זריקה - אין שוחטין וזורקין עליו עד שיהא חלים משעת שחיטה עד שעת זריקה'; כמאן? נימא רבנן היא, ולא רבי נתן! אפילו תימא רבי נתן, גברא דחזי לאכילה בעינן (דכי כתיב איש לפי אכלו (שמות יב, ט) - אגברא כתיב, דליהוי גברא בר אכילה, אבל פסח לא איכפת לן אי לא חזי) .

מאן תנא להא דתנו רבנן: 'שחטו בטהרה ואחר כך נטמאו הבעלים - יזרק הדם בטהרה' (בכהנים וכלי שרת טהורין), ואל יאכל בשר בטומאה? כמאן?

אמר רבי אלעזר: במחלוקת שנויה, ורבי נתן היא (דאמר אכילה לא מעכבא, ולא בעי רבי נתן גברא דחזי לאכילה; ומתניתא קמיתא מוקי רבי אלעזר כרבנן); ורבי יוחנן אמר: אפילו תימא רבנן היא; הכא במאי עסקינן? - בציבור (שנטמאו רוב ציבור בין שחיטה לזריקה כגון שמת הנשיא ונטמאו - הילכך גברי דחזו לאכילה ניהו), דאפילו בטומאה נמי עבדי. אי בציבור, אמאי אין הבשר נאכל בטומאה? גזירה שמא (לשנה אחרת) יטמאו הבעלים (ציבור) לאחר זריקה, ויאמרו "אשתקד לא נטמאנו ואכלנו" (אשתקד מי לא היינו טמאין בשעת אכילה ואכלנו ואף על פי ששחיטתו בטהרה)? השתא נמי (אף על פי ששחיטתו וזריקתו בטהרה) ניכול (בשר בטומאה), ולא ידעי דאשתקד, כי איזדריק דם (בעידנא דהוי זריקת דם) - בעלים טמאים הוו (והוה ליה פסח הבא בטומאה), השתא בעלים טהורין הוו;

(פסחים עט, א) ואיבעית אימא: רב, דאמר (אם זרק הורצה) - כרבי יהושע (דאית ליה אכילת פסחים לא מעכבא), דתניא: 'רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה - בין שנטמא בשר וחלב קיים, בין שנטמא חלב ובשר קיים - זורק את הדם; נזיר (שלמי נזיר - תחילתן לאכילה: דבעי שילוח שערו תחת הדוד שהשלמים מתבשליין בו, כדכתיב (במדבר ו, יח) וְלָקַח אֶת שְׁעֵר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זֶבַח הַשְּׁלָמִים; ועוד בעי תנופה זרוע בשלה, אלמא צריך שיהא בשר טהור בשעת זריקה, שיהא ראוי למצוה האמורה בו) ועושה פסח: נטמא חלב ובשר קיים - זורק את הדם; נטמא בשר וחלב קיים - אין זורק את הדם, ואם זרק - הורצה (דהני לא מעכבי); נטמאו הבעלים כמת (דלא חזו למיכל לאורתא: דטומאתן שבעה) - לא יזרוק, ואם זרק לא הורצה (דאף על גב דאכילתו לא מעכבא - גברא דחזי לאכילה בעינן, ורחמנא דחייא לטמא נפש לפסח שני; ובנזיר נמי כתיב (במדבר ו, ט) וְכִי יָמוּת מִת עָלָיו בְּפִתְעָא וְטָמְא רֹאשׁ נִזְרוֹ - דסותר את נזירותו) .

במוקדשין אינו כן נאלא אף על פי שנטמא הבשר והחלב קיים זורק את הדם: מתניתין מני?

רבי יהושע היא, דתניא [תוספתא מסכת פסחים פ"ו ה"ג (ליברמן)]: 'רבי יהושע אומר: כל הזבחים שבתורה שנשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב - זורק את הדם; כחצי זית בשר וכחצי זית חלב - אין זורק את הדם (דאכילת אדם ואכילת מזבח לא מצטרפין); ובעולה - אפילו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב זורק את הדם, מפני שכולה כליל; ובמנחה, אף על פי שכולה קיימת - לא יזרוק (את הדם עליה) [ובפסח אם יש כזית לכל אחד ואחד יזרוק ואם לאו לא יזרוק]' .

מנחה מאי עבדתה (בזריקת דם)? אמר רב פפא: מנחת נסכים (הבאה עם הזבח): סלקא דעתך אמינא 'כיון דקא אתיא מכח זבח כגופיה דזבח דמי (ותיהוי במקום זבח להכשיר את הדם)' - קא משמע לן .

חלב מנא לן (דהוי שיור להכשיר זריקת דם) ?
 אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל, ומטו בה משום רבי יהושע בן
 חנניה: דאמר קרא (גבי זריקת דם כתיב (ויקרא יז, ו)) (דכתיב) וְזָרַק חֵלֶב אֶת הַדָּם עַל מִזְבֵּחַ ה'
 פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהִקְטִיר חֵלֶב לְרִיחַ נִיחֹחַ לַה' - חלב אף על פי שאין בשר.
 אשכחן חלב, יותרת הכבד ושתי כליות מנא לן? (מדאיצטריך ליה למיתני מנחה
 לא הויה שיור, מכלל דסבירא ליה דהני דגופיה חבחו ניהו הוי שיור) היכא אמרינן דזריקין?
 מדקתני 'ובמנחה אף על פי שכולה קיימת לא יזרוק' - מנחה הוא
 דלא, אבל יותרת הכבד ושתי הכליות שפיר דמי.
 מנא לן?

רבי יוחנן ידיה אמר: אמר קרא (בהאי קרא גופיה): לְרִיחַ נִיחֹחַ: כל שאתה
 מעלה לריח ניחוח.

ואיצטריך למכתב חלב ואיצטריך למכתב ריח ניחוח: דאי כתב
 רחמנא [חלב] - הוה אמינא 'חלב - אין, יותרת הכבד ושתי הכליות
 - לא', כתב רחמנא לְרִיחַ נִיחֹחַ; ואי כתב רחמנא לְרִיחַ נִיחֹחַ, הוה אמינא
 'כל העולין לריח ניחוח, ואפילו מנחה' - כתב רחמנא [חלב].

משנה:
 נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאים והקהל טהורים - יעשו
 בטומאה (ואפילו טמאין יחידין, דהא פסח דטהורין גופיה בטומאה אתי משום כהנים);
 נטמא מיעוט הקהל, הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את
 השני.

גמרא:
 תנו רבנן: 'הרי שהיו ישראל טמאין, וכהנים וכלי שרת טהורין;
 או שהיו ישראל טהורין וכהנים וכלי שרת טמאין; ואפילו ישראל
 וכהנים טהורין וכלי שרת טמאין - יעשו בטומאה, שאין קרבן
 ציבור (הבא בטומאה) חלוק (מאחר שקרבן רובן בא בטומאה - אף היחיד עושה בטומאה)'.
 אמר רב חסדא: לא שנו (דמשמע משום טומאת כלי שרת עבדי כולהו בטומאה) אלא
 שנטמא הסכין בטמא מת (שהוא אב הטומאה, דנעשה אף הסכין אב הטומאה לטמא אדם),
 דרחמנא אמר (במדבר יט, טז) [וְכָל אֲשֶׁר יִגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה] בְּחַלְלֵי חָרֵב [אוּ בְמֵת אוּ בְעֶצֶם אָדָם אוּ בְקֶבֶר
 יִטְמָא שְׂבַע יָמִים] (למידדש מיניה: חרב הרי הוא כחלל (דכלי מתכת המיטמא במת נעשה
 כיוצא בזה שנגע בו), וקא מטמא לגברא: דמעיקרא כי מיתעביד בטומאת
 הגוף - דכרת קא מיתעביד, אבל נטמא הסכין בטומאת שרץ - דבשר
 הוא דמטמא ליה, לגברא לא מטמא ליה - טהורין עביד טמאין לא
 עביד: מוטב יאכל בטומאת בשר בלאו ואל יאכל בשר בטומאת הגוף
 שהוא בכרת!

אלמא קסבר רב חסדא טומאה דחוויה היא בציבור (בקושי הותרה, וכל כמה
 דאפשר לאהדורי אטהרה או אטומאה קלה - מהדינן).
 וכן אמר רבי יצחק: טומאה דחוויה היא בציבור.
 ורבא אמר: אפילו טמאין נמי עבדי; מאי טעמא? דכתיב (ויקרא יט, טז) וְהִבְשֵׁר
 אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל בָּאֵשׁ יִשְׂרָאֵל וְהִבְשֵׁר כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בָּשָׂר: כל היכא דלא
 קרינן ביה וְהִבְשֵׁר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל - לא קרינן ביה וְהִבְשֵׁר כָּל טָהוֹר
 יֵאָכֵל בָּשָׂר, כל היכא דקרינן ביה וְהִבְשֵׁר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טָמֵא לֹא יֵאָכֵל קרינן
 ביה וְהִבְשֵׁר כָּל טָהוֹר יֵאָכֵל בָּשָׂר (ולא טמא).

איתמר: הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין: רב אמר
 מחצה על מחצה כרוב, ורב כהנא אמר מחצה על מחצה אינו כרוב:
 רב אמר: מחצה על מחצה כרוב, הללו עושין לעצמן (בטהרה), והללו
 עושין לעצמן (בטומאה; טהורים לא עבדי בטומאה דהוי כרוב, ורוב טהורין לא עבדי בטומאה,
 וטמאין לשני לא מידחו משום דהוו נמי רובא, ורובא לשני לא מידחו);
 ורב כהנא אמר: מחצה על מחצה אינו כרוב; טהורין עושין את
 הראשון (בטהרה: דאי נמי מיעוטא ניהו אית להו למעבד הראשון בטומאה, וכל שכן כי עבדי בטהרה
 שפיר דמי), וטמאין עושין את השני (דכיון דאינן כרוב נידונין כמיעוט ונידחין לשני).
 איכא דאמרי אמר רב כהנא: מחצה על מחצה אינו כרוב, טהורין
 עושין את הראשון

(פסחים עט, ב)

וטמאין אין עושין לא את הראשון (דכיון דאינו כרוב לא עבדי בטומאה) ולא את השני: בראשון לא עבדי - דלא הוה רובא; בשני לא עבדי - דלא הוה מיעוטא!

תנן: 'נטמא קהל או רובו או שהיו הכהנים טמאין והקהל טהורים יעשה בטומאה' (אף הטהורין) 'רובו' (כי איטמי רובא) הוא דעבדי בטומאה (הוא דעבדי טמאין ראשון ובטומאה), אבל פלגא ופלגא לא עבדי (טמאים) בראשון (כלל)! קשיא לרב!

אמר לך רב: רובא - עבדי כולהו בטומאה (אפילו הטהורין אין צריכין להזהר בשמירת טהרה); פלגא ופלגא - הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן;

הכי נמי מסתברא (דפלגא ופלגא נמי טמאין עבדי בטומאה ולא מידחו), דקתני סיפא 'נטמא מיעוט הקהל טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני': מיעוט הוא דעבדי בשני, אבל פלגא ופלגא לא, ועבדי בראשון, והללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן; ואלא קשיא לרב כהנא?

אמר לך רב כהנא: 'נטמאו מיעוט הקהל - טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני', הא פלגא ופלגא - טהורין עושין את הראשון, אבל טמאין אינן עושין לא את הראשון ולא את השני;

התינח ללישנא בתרא דרב כהנא, אלא להך לישנא דאמר רב כהנא 'טהורים עושין את הראשון וטמאין עושין את השני' מאי איכא למימר?

אמר לך רב כהנא: הוא הדין דאפילו פלגא ופלגא נמי, טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני, והאי דקתני 'מיעוט הקהל', אידי דתנא רישא 'רובו' תנא נמי סיפא 'מיעוטו'.

תניא כוותיה דרב (דאמר הללו לעצמן והללו לעצמן), תניא כוותיה דרב כהנא כתרי לישני:

תניא כוותיה דרב: 'היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן';

תניא כלישנא קמא דרב כהנא: 'הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני';

ותניא כלישנא בתרא דרב כהנא: 'הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני';

לרב וללישנא בתרא דרב כהנא (דאמר טמאין אין עושין לא זה ולא זה), הא דתנא 'טהורין עושין את הראשון וטמאין עושין את השני', (הא דקתני טמאין נדחין לשני) היכי מתרצי לה?

כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, ונשים משלימות לטמאים (דבזכרים הוה טהורים רובא, אבל יש מן הנשים טמאות יותר מן הטהורות עד שמשלימות החשבון למחצה על מחצה), וקסבר נשים בראשון רשות (וכל שכן בשני); (הילכך): דל נשים מטמאין (דל נשים מהכא דאין מן המניין, וְיָלַד בְּתֵר זָכָרִים) - והוה להו טמאין מיעוטא, ומיעוטא ידחו לפסח שני! (אבל בפלגא ופלגא - אי כמר אי כמר.)

לרב וללישנא קמא דרב כהנא הא דתניא 'טהורין עושין את הראשון וטמאין אין עושין לא את הראשון ולא את השני' היכי מתרצי לה? רב מתריץ לה כגון שהיו ישראל מחצה טמאין ומחצה טהורין, ונשים עודפות על הטהורים (כגון שהיו ישראל הזכרים מחצה טהורין ומחצה טמאין וכשאתה מונה הנשים עמהן רבין טהורים על הטמאים), וקסבר נשים בראשון חובה (והרי הן במנין ונמצאו טמאים מיעוטא) ובשני רשות (ותנאי פליגי בהא מילתא בפרק 'האשה' (למקן דף צא.ב)); בראשון לא עבדי (טמאין) דהוי ליה מיעוט, ומיעוטא לא עבדי בראשון; ובשני לא עבדי: דל נשים מינייהו והוה להו פלגא ופלגא (דלגבי שני - אין הנשים מן המנין למיהוי טהורין רובא, הילכך לא הוה טמאים מיעוטא אלא פלגא), ופלגא לא עבדי בשני (ולרב, מחצה על מחצה כרוב, ולא עבדי בשני); ולרב כהנא דאמר פלגא נמי עבדי בשני הכי מתריץ לה?

כגון שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, ונשים משלימות לטהורין (שלא היו טהורין מחצה אלא על ידי הנשים, ואי אזלינן בתר זכרים - הוה טמאין רובא; [יעודפות עליהן לא גרסינן]), וקסבר נשים בראשון חובה ובשני רשות: בראשון

לא עבדי - דהוו להו פלגא ופלגא, ופלגא בראשון לא עבדי (בטומאה, ללישנא קמא דרב כהנא); בשני נמי לא עבדי: דל נשים מינייהו מן הטהורין, הוו להו טמאין רובא, ורובא לא עבדי בשני. ולרב כהנא, הא דתניא 'הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן' - היכי מתריץ לה?

אמר לך רב כהנא: תנאי היא: איכא למאן דאמר מחצה על מחצה כרוב, ואיכא למאן דאמר מחצה על מחצה אינו כרוב (האי תנא ותנא דלעיל דקאי כוותיה, האי תנא סבר מחצה על מחצה הוי כרוב, ותנא דלעיל סבר אינו כרוב).

גופא: 'הרי שהיו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין, הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן; היו טמאין עודפין על הטהורין אפילו אחד - יעשו בטומאה (אפילו הטהורין), לפי שאין קרבן ציבור חלוק; ו"א בן מתיא אומר: אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה, שנאמר:

(פסחים פ, א)

לא תוכל לזבח את הפסח באחד שעריך [אשר ה' אלהיך נתן לך] (לא תוכל לזבח את הפסח באחד - בשביל יחיד; לא תזבחנו שיהא אותו היחיד גורם ומועיל בשחיטתו שום צד נטיה); רבי שמעון אומר: אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורים - הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן;

מאי טעמא דרבי שמעון?

קסבר שבט אחד איקרי קהל (ומילתא מפורש בהוריות (דף ה, ב) דקאמר ליה רחמנא ליעקב [בראשית לה, יא]: גוי וקהל גוים יהיה ממך) וכבר נולדו לו כל השבטים חוץ מבנימין, הילכך שבט אחד חשוב כציבור, ולא מידחי לשני;

רבי יהודה אומר: אפילו שבט אחד טמא ושאר כל השבטים טהורין יעשו בטומאה (אף טהורין אם ירצו), שאין קרבן ציבור חלוק.

רבי יהודה סבר שבט אחד איקרי קהל, והוו להו פלגא ופלגא, ואין קרבן ציבור חלוק ועבדי כולהו בטומאה.

איתמר: היו ישראל מחצה טהורין ומחצה טמאין; אמר רב: מטמאין אחד מהן בשרץ (כי היכי דניהוו רוב טמאין וניעבדו כולהו [בטומאה]).

ואמאי? ניעבדו הני לחודייהו והני לחודייהו, דהא אמר רב 'הללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן'?

אמרי: הכא במאי עסקינן? - כגון שהיו טמאין עודפין על הטהורין אחד (דלא חזו טהורים בראשון);

אי הכי הוו להו רובא טמאים, ניעבדו כולהו בטומאה? סבר לה כר"א בן מתיא, דאמר אין היחיד מכריע את הציבור לטומאה;

אי הכי - הדר קושיין לדוכתיה (דהוו להו פלגא ופלגא): ניעבדו הני לחודייהו והני לחודייהו (והללו יעשו לעצמן והללו יעשו לעצמן)?!

אלא הכי קאמר (ולעולם מחצה על מחצה דווקא קתני, והכי קאמר רב): אי איכא תנא דסבר לה כתנא קמא, דאמר פלגא ופלגא לא עבדי כולהו בטומאה (אי משכחת תנא דאית ליה כתנא קמא דאמר פלגא ופלגא לא עבדי טהורין בטומאה, כדקתני 'הללו עושין לעצמן'), וסבר לה כרבי יהודה דאמר אין קרבן ציבור חלוק (מכי עבד קהל בטומאה בראשון - לא מפליג למיעבד טהורין בטהרה, דאסור ליחלק: שגנאי הדבר, דמוכחא מילתא בהדיא כשנקדרין אלו מאלו) - מטמאין אחד מהן בשרץ (ונעבדיה כולהו בטומאה).

ועולא אמר: משלחין אחד מהן לדרך רחוקה. ויטמאנו בשרץ?

קסבר שוחטין וזורקין על טמא שרץ (הואיל וחזי לאורתא, הילכך אין מכריע את הציבור לטומאה).

ויטמאנו במת?

מדחהו אתה מחגיגתו (של מחר, שאתה מטמאו כל שבעה);

השתא נמי מדחהו אתה מפסחו?

אפשר דעביד בשני;

במת נמי אפשר דעביד בשביעי (של פסח) דהוה ליה שמיני שלו (דהא כל שבעה תשלומין אית ליה [להביא חגיגתו])?

קסבר עולא כולהו (הימים של רגל) תשלומין דראשון ניהו (ואינן תשלומין זה לזה, ופולגתא היא בחגיגה (דף ט.ב.) ומאן דאית ליה כולן תשלומין לראשון - סבר) : דחזי בראשון חזי בכולהו, וכל היכא דלא חזי בראשון לא חזי בכולהו (היכא דלא חזי לראשון תו לא חזי) .

אמר להו רב נחמן: זילו ואמרו ליה לעולא: מאן ציית (להשתלח לדרך רחוקה)? דעקר סיכיה ומשכניה (אהלו ויתדותיו) ורהיט (בתמיה: מי ישמע לנו להטריח עצמו)? (הילכך הא עדיפא כרב.)

איתמר: היו רובן זבין (דלא מצו למיעבד בראשון) ומיעוטן טמאי מתים, אמר רב: אותן טמאי מתים אינן עושין לא בראשון ולא בשני: ראשון לא עבדי דהו מיעוטא, ומיעוטא לא עבדי בראשון; בשני נמי לא עבדי: כל היכא דעבדי ציבור בראשון עבדי יחיד בשני, כל היכא דלא עבדי ציבור בראשון לא עבדי יחיד בשני. אמר להו שמואל: זילו אמרו ליה לאבא (במדרב ט.ב.) ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו מאי עבדת ליה? אמר להו: זילו אמרו ליה: כי הו כולהו זבין מאי עבדת ליה? אלא כיון דלא אפשר לא אפשר - הכא נמי לא אפשר.

איתמר: היו רובן טמאי מתים ומיעוטן זבין: רב הונא אמר: אין תשלומין לפסח הבא בטומאה (ואין הזבין עושין את השני אפילו טהור); ורב אדא בר אהבה אמר: יש תשלומין לפסח הבא בטומאה. נימא בהא קמיפלגי: דמאן דאמר אין תשלומין לפסח הבא בטומאה (רב הונא) קסבר טומאה דחוייה היא בציבור (ובקושי הותר להקריבו, הלכך לא משוינן להו בטהורים למידיחי טמאין לשני), ומאן דאמר יש תשלומין לפסח הבא בטומאה (רב אדא) - קסבר טומאה הותרה בציבור (סבר היתר הוא בציבור, ומשוינן להו בטהורין, ודחו זבין לשני). אמרי: לא! דכולי עלמא טומאה דחוייה בציבור, ובהא פליגי: מר סבר

(פסחים פ, ב)

טהרה מדחיא (טומאה לשני, כי עבדי ציבור בטהרה), טומאה לא מדחיא; ומר סבר אפילו טומאה נמי מדחיא.

איתמר: היו שלישיתן זבין ושלשיתן טהורין ושלשיתן טמאי מתים: אמר רבי מני בר פטיש: אותן טמאי מתים אינן עושין לא את הראשון ולא השני: בראשון לא עבדי [כי] הגדילו זבין על הטהורים דלא עבדי בטומאה, הוה ליה טמאי מתים מיעוטא, ומיעוטא לא עבדי בראשון; בשני לא עבדי: נצרפו זבין עם טמאי מתים דלא עבדי בראשון, הוה להו רובא (דהואיל וטהרו זבין עכשיו, נמצאו רוב ציבור צריכין לו), ורובא לא מדחו לפסח שני (ורובא דציבור בשני לא עבדי). [ההסבר של רש"י נחוש, שהרי הרוב לא נדחה לשני: הרוב נוצר בטהרת הזבים לאחר פסח ראשון!]

משנה:

הפסח שנזרק דמו ואחר כך נודע שהוא (הפסח או הדם) טמא - הציץ מרצה (ופטור מפסח שני); נטמא הגוף (נטמא בעליו טומאת הגוף במת) - אין הציץ מרצה (וחייב לעשות פסח שני, דהא בשעת זריקה לאו בר מיעבד פסח הוא, דרחמנא דחייה), מפני שאמרו: הנזיר (דכתיב ביה (במדרב ו.יב.) וכי ימות מת עליו בפתע פתאם וטמא ראש נזרו... והימים הראשונים יפלו: אם נטמא במת קודם הבאת קרבנותיו - סותר) ועושה פסח - הציץ מרצה על טומאת הדם (ותגלחתו כשירה, ומותר לשתות יין ולטמא למתים), ואין הציץ מרצה על טומאת הגוף (ואם נטמא בעת הבאת קרבנותיו סותר את הכל); נטמא (גור) טומאת התהום (בטומאת ספק, כדמפרש בגמרא) - הציץ מרצה. (דהלכה למשה מסיני היא דהותרה טומאת התהום להם, כדאמר בגמרא; ובתוספתא מפרש לה הכי: כיצד? אמרו לו: "קבר היה עמך בבית שנכנסת בו", "תחת האבן שישבת עליה" ונודע לו עד שלא עשה פסחו - צריך לעשות פסח שני; משעשה - אין צריך לעשות פסח שני; וכן מיר שהיה הולך להביא קרבנותיו, אמרו לו "מת היה עמך בבית שנכנסת בו" ונודע לו בין עד שלא הביא קרבנותיו בין משהביא קרבנותיו - צריך להביא קרבן טומאה; אבל אמרו לו "קבר התהום עמך בבית שנכנסת בו", "תחת האבן שישבת עליה" - ונודע לו עד שלא

הביא קרבנותיו - צריך להביא קרבן טומאה; ומהו 'קרבן טומאה'? - אשם ושתי תורים, ומתחיל למנות נזירות אחרת; בתוספתא נזיר פ"ו ה"ג)

גמרא :

טעמא דנזרק ואחר כך נודע, אבל נודע ואחר כך נזרק - לא מרצה; ורמינהו: 'על מה הציץ מרצה? - על הדם ועל הבשר ועל החלב שנטמא, בין בשוגג בין במזיד' (קא סלקא דעתא דהכי קאמר: שזרקו בין בשוגג בין במזיד), 'בין באונס בין ברצון, בין ביחיד בין בעיבור'?! אמר רבינא (ומשני): טומאתו - בין בשוגג בין במזיד הורצה; זריקתו - בשוגג הורצה, במזיד לא הורצה (דהאי 'שוגג' ו'מזיד' - אטומאה קאי, אבל זריקה בעינן שוגג).

רבי שילא אמר: זריקתו - בין בשוגג בין במזיד הורצה; טומאתו - בשוגג הורצה, במזיד לא הורצה; אלא הא דקתני 'בין בשוגג בין במזיד' - הכי קאמר: 'נטמא בשוגג וזרקו - בין בשוגג בין במזיד - הורצה, והא דקתני 'דם שנזרק ואחר כך נודע', טעמא דנזרק ואחר כך נודע, אבל נודע ואחר כך נזרק - לא! הוא הדין דאפילו נודע ואחר כך נזרק, והאי דקתני 'נזרק ואחר כך נודע' - משום דבעי למתני סיפא: 'נטמא הגוף - אין הציץ מרצה': דאפילו נזרק ואחר כך נודע - לא, קתני רישא נמי 'נזרק ואחר כך נודע'.

נטמא טומאת התהום [הציץ מרצה]:

בעי רמי בר חמא: כהן המרצה בקרבנותיהן (דנזיר ועושה פסח) - הותרה לו טומאת התהום (אם נטמא גופו בספק טומאה, וקרבן יחיד אינו דוחה שבת וטומאה) או לא? מי אמרינן כי גמירי טומאת התהום - בבעלים (דטומאת התהום מותרת להם בבעלים - הוא דגמירי), (אבל) ככהן לא גמירי? או דילמא בזבחה (בקרבנות הללו: בפסח ובקרבנות נזיר) גמירי (דהותרה להם טומאת התהום של גוף), (הילכך) לא שנא ככהן ולא שנא בבעלים? אמר רבא: תא שמע דתני רבי חייא: 'לא אמרו טומאת התהום (דהותרה בנזיר ועושה פסח) אלא למת כלבד' (אבל שאר טומאות ספק לא הותרו); מת למעוטי מאי? לאו למעוטי טומאת התהום דשרץ, ובמאי עסקינן? אי נימא בבעלים, ובמאן (במי תאדע טומאת התהום זו דשרץ, דקאמר לא הותרה)? אי בנזיר - מי מהני ביה (אפילו טומאות דשרץ [ונדאי] לסתור מניינו והבאת קרבנותיו)? (במדבר ו,ט) [כי] מות מת עליו [בפיתע פתאם וטמא ראש נזרו וגלח ראשו ביום טהרתו ביום השביעי גלחננו] אמר רחמנא (פיתע זה שוגג, פתאם זה מזיד [בכריתות דף ט,א])! אלא בעושה פסח; הניחא למאן דאמר (לקמן בפרק 'האשה' (דף צ,ב)) 'אין שוחטין וזורקין על טמאי שרץ', אלא למאן דאמר 'שוחטין וזורקין על טמאי שרץ', השתא טומאה ידועה הותרה לו, טומאת התהום לא כל שכן?! אלא לאו ככהן, ושמע מינה הותרה לו טומאת התהום! אמר רב יוסף: לא! לעולם בבעלים ובפסח (לעולם בבעלים ובעושה פסח), (ודקשיא לך 'הא לא מהניא ביה טומאה אחריתי' -) ולמעוטי טומאת התהום דזיבה (איכא טומאת זיבה שהיא שבעת ימים, ואין שוחטים וזורקים עליה; ואשמעינן רבי חייא דטומאת התהום דזיבה, כגון זב בשביעי שלו דספק הוא שמא יראה היום ויסתור כל מה שמנה ספק לא יראה, והרי הוא כטמא שרץ דחזי לאורתא, והויא לה טומאת התהום - ופטלא ביה). וטומאת תהום דזיבה לא מרצה? והתניא: 'רבי יוסי אומר: שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה

(פסחים פא, א)

כשני שלה (עדיין ספק הוא שמא תראה יום זה ויצטרף עם אתמול, ותראה גם מחר, והווי להו שלשה, והויא לה זבה גמורה; ואם לא תראה - תטהר לערב), ואחר כך ראתה - אינה אוכלת (שהרי צריכה להיות עוד מחר שומרת יום כנגד יום), ופטורה מלעשות פסח שני (קא סלקא דעתא כיון דבשעת שחיטה וזריקה ספק הוי מרצה ציץ מטומאת התהום דזיבה, ואף על גב דאיגלאי מילתא למפרע שנטמא ודאי בטומאת התהום); מאי טעמא? לאו משום דמרצה ציץ? אמרי: לא! משום דקסבר רבי יוסי 'מכאן ולהבא היא מטמאה' (שומרת יום כנגד יום שספרה קצת היום וטבלה - טהורה מטומאה של אתמול, וכי הדר חזיא בו ביום - מטמאה מכאן ולהבא, ותהיה מחר שומרת יום כנגד יום; הלכך בזריקה ושחיטה - טהורה מעלייתא הוא; ורבנן פליגי עליה, ואמרי: דכי חזיא - איגלאי מילתא למפרע דזיבה היא, וחדא טומאה היא, ובשעת שחיטה ספק הואי וחייבת בפסח שני). (ולקמיה פריך: כיון דלרבי יוסי כל חד וחד טומאה באנפי נפשיה הוא - היאך מצטרפים לזיבה לעשות זבה גדולה?)

והתניא: 'רבי יוסי אומר: זב בעל שתי ראיות* ששחטו וזרקו עליו בשביעי שלו ואחר כך ראה, וכן שומרת יום כנגד יום ששחטו וזרקו עליה בשני שלה ואחר כך ראתה - הרי אלו מטמאין משכב ומושב למפרע (משכבות ומושבות שלאחר טבילתו טמאין, שהרי סתר מניינו והרי הוא כבתחלתו, דכתיב (ויקרא טו, יג) וְסָפַר לוֹ שְׁבַע יָמִים והרי אינן; ומדקתני נמי בשומרת יום למפרע - אלמא נמי למפרע מטמאה, ואפילו הכי פטר לה מפסח שני! שמע מינה טעמא משום דטומאת התהום הוי; ומשכבות ומושבות - רבותא נקט לה: מפני שהן אב הטומאה לטמא אדם, ובדבר זה זב חלוק משאר טמאין), ופסוקים מלעשות פסח שני' ? (* בעל שתי ראיות, דאילו בעל שלש ראיות לא חזי למיכל לאורתא עד שיביא קרבנותיו בשמיני, ובשמיני נמי לא מצי למינקט ומיתני 'ואחר כך ראה מטמא משכב ומושב למפרע': דכיון דיצא מזיבה ראשונה לשענה שהיא ראויה לקרבן - הויא לה הך זיבה אחרית, ומושב ומשכב שמאמתול לאחר טבילה ועד הנה - טהורה למפרע, אפילו טבלה בשביעי שחרית)

אמרי: מאי 'למפרע' ? - מדרבנן (אבל מדאורייתא לא מטמאו אלא מכאן ולהבא, לא הזב בשביעי ולא שומרת יום בשני, דמקצת יום עולה להן לספירתה, הילכך לגבי פסח - טהורין מעליא הו). ואף רבי אושעיא סבר מטמא למפרע מדרבנן, דתניא: 'רבי אושעיא אומר: אבל (לא ידענו אהיכא קאי 'אבל') זב שראה בשביעי שלו - סותר את שלפניו (כל ספורין שספר וצריך לספור שבעה אחרים); ואמר ליה רבי יוחנן: לא יסתור אלא יומו (ויחזור ויספור יום אחד)!

(והיונן אמילתיה דרבי יוחנן): ממה נפשך? אי קסבר למפרע הוא מטמא (דאין מקצת היום עולה לו ולא נגמרה ספירתו) - אפילו כולהו נסתור (דכתיב [ויקרא טו, יג] וְסָפַר לוֹ שְׁבַע יָמִים לטהרתו: טהרה אחת לכולן: שלא תהיה טומאה מפסקת ביניהן [במסכת נדה דף ג, ב]), ואם מנה לסירוגין כי הכא ויסתור יומו וישלימו למחר - נמצאת הפסקה ביניהם); אי קסבר מכאן ולהבא הוא מטמא (שעלתה לו מקצת היום וגמרו ספורין שלו) - יומו נמי לא נסתור (אלא הרי הוא כראיה ראשונה של זיבה אחרת, ואין בה אלא טומאת ערב, ויטבול לערב ויטהר, דקיימא לן 'ראיה ראשונה של זב - קרי בעלמא הוא' [במסכת נדה דף עב, א]) ? אלא אימא (אלא הכי קאמר רבי יוחנן): לא יסתור ולא יומו (כלומר: אפילו יומו, לפי שכבר עלתה לו מקצת היום ככולו ושלמו ספורין שלו ויצא מכלל זיבה), ואמר ליה (רבי אושעיא לרבי יוחנן): רבי יוסי קאי כוותך (דסבירא ליה נמי מכאן ולהבא הוא מטמא, מדפטר ליה לעיל מפסח שני; אלמא קסבר רבי אושעיא למפרע דרבי יוסי - מדרבנן קאמר) ! והא רבי יוסי אומר 'מטמאין משכב ומושב למפרע' (מסקנא דמילתיה הוא, ולא משום קשיא מייתי לה), אלא לאו שמע מינה מטמא למפרע מדרבנן? שמע מינה.

ולרבי יוסי, השתא דאמר מכאן ולהבא הוא מטמא (ולא משכחת טומאת התהום בזיבה), 'למת בלבד' (דקתני לעיל) למעוטי מאי? נפשוט מינה דבכהן והותרה לו טומאת התהום (על כרחך למעוטי שרץ תוקמא, ובכהן, כדאמר לעיל: דאילו בבעלים לא מהני שרץ, וקאמר דבטומאת התהום דמת מיהא הותרה לו) ! אמרי: לעולם בבעלים, ובפסח, וקסבר אין שוחטין וזורקין על טמאי שרץ, ואיצטריך למעוטי (ואשמעינן דטומאת התהום נמי דחיא ליה). אלא לרבי יוסי, זבה גמורה היכי משכחת לה (כיון דאית ליה מקצת היום עולה לה לספירתה, ומכאן ולהבא מטמאה - הוה ליה כל יומא טומאה באנפי נפשה) ? בשופעת (כל שלשה רצופין, דלא הוה לה מנינא כלל).

אי בעית אימא: כגון שראתה כל שני בין השמשות (דכל תחלות הימים היו בטומאה, דאין כאן ספירה כלל; ובשני בין השמשות סגי דאיכא טומאת שלשה ימים רצופין, כגון בין השמשות של ערב שבת: יש כאן סוף ערב שבת ותחלת שבת, ובין השמשות של מחר שהוא סוף השבת ותחלת א' בשבת - הרי שלשה ימים רצופין, ואין כאן תחלת יום טהור שיעלה לספירה; ולפי הדברים למאן דאמר מקצת היום ככולו - תחלת הלילה עולה לספירתה ואין צריך עלות השחר - מדאיצטריך למנקט 'בין השמשות' ולא נקט 'משכחת לה בשרואה בלילות').

בעי רב יוסף: כהן המרצה בתמיד (כל השנה, ואליבא דמאן דאמר טומאה דחווה היא בציבור - קבעי רב יוסף הכי): הותרה לו טומאת התהום או לא (אי אצטריך להדר אכהן טהור משום טומאת התהום אי לא? ואליבא דמאן דאמר לקמן דטומאת התהום מרצי ציץ גבי נזיר ועושה פסח אפילו לכתחלה, כגון שנודע לו לפני זריקה) ? אם תמצא לומר כהן המרצה בקרבנותיהן (דנזיר ועושה פסח) הותרה לו טומאת התהום, כהן המרצה בתמיד מאי? מי אמרינן כי גמירי טומאת התהום - בפסח, בתמיד לא גמירי? או דילמא יליף תמיד מפסח? אמר רבה: קל וחומר: ומה במקום שלא הותרה לו טומאה ידועה (כלל, כגון נזיר ועושה פסח שהן קרבנות יחיד [שהרי השאלה היא לפי האומר טומאה דחווה בציבור, ולא הותרה]), הותרה לו טומאת התהום - מקום שהותרה לו טומאה ידועה (היכא דליכא טהורין)

(פסחים פא, ב)

אינו דין שהותרה לו טומאת התהום (היתר גמור, ואפילו איכא טהורין) !
אמרי: ומי דיינינן קל וחומר מהלכה (כגון קבר טומאת התהום - הלכה למשה מסיני
בניזר ועושה פסח, והא טומאת התהום לא משום ספיקא מטמאין לה, דנימא 'גלוי מילתא למפרע בעלמא היא',
השתא אפילו בודאי נטמא נמי אלא בשעה שנטמא היתה טומאת התהום שלא הכיר בה אדם מעולם - מטהרין
ליה כדלקמן) ? והתניא [דומה לניזר פ"ז מ"ד]: 'אמר לו רבי אליעזר: עקיבא! עצם
כשעורה - הלכה, רביעית דם - קל וחומר, ואין דנין קל וחומר
מהלכה !' (דברי אליעזר ורבי עקיבא במסכת נזיר, דאמרינן התם: רביעית דם - אין הנזיר מגלח על מגעה
ועל משאה, וקאמר רבי עקיבא 'קל וחומר: ומה עצם כשעורה שאין מטמא אדם באהל, הנזיר מגלח על מגעה
ועל משאה - רביעית דם שמטמא אדם באהל, אינו דין שהנזיר מגלח על מגעה ועל משאה! אמר לו רבי
אליעזר לרבי עקיבא: עצם כשעורה שהנזיר מגלח על מגעה ומשאה - הלכה למשה מסיני, ואין כתוב בתורה,
ורביעית דם אתה בא ללמוד ממנה בקל וחומר? ואין דנין קל וחומר מהלכה אלא מדבר הכתוב בתורה!)
אלא אמר רבא: יליף מועדו מועדו מפסח. [במדבר ט"ב]: וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח
בְּמוֹעֲדוֹ ; במדבר כ"ב: צוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת קֶרְבְּנִי לַחֲמִי לְאִשִּׁי רֵיחַ נִיחָחִי תִשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי
בְּמוֹעֲדוֹ]

וטומאת התהום (שהותרה בניזר ועושה פסח) גופא, היכא כתיבא ? (והך בעיא
איבעיא בי מדרשא מקמי הא בעיא דרב יוסף, ובשני דרב יוסף כבר איפשיטא הך מסקנא דלקמן: דטומאת
התהום - גמרא גמירי לה; משום הכי פרכינן לעיל 'ומי דיינינן קל וחומר מהלכה') ?
אמר רבי אלעזר: אמר קרא: (במדבר ט"ו) וְכִי יָמוּת מִתּוֹ עָלָיו [בַּפֶּתַע פְּתָאם וְטָמֵא רֹאשׁ נִזְרוּ
וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם טְהָרְתוּ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְגִלְּחוּ] - במחורות עליו (שתהא ברורה לו) ;
אשכחן נזיר, עושה פסח מנלן ?
אמר רבי יוחנן אמר קרא: (במדבר ט"ו) [דְּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא
לִנְפֹשׁ אוֹ בְּדֶרֶךְ רַחֲקָה לָכֶם אוֹ לְדִרְתֵּיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לֵה'] - במחורות לכם (והאי לָכֶם קאי נמי
אטמא) ;
רבי שמעון בן לקיש אמר: כדרך (טמא לנפש דומיא דדרך רחוקה הוא) : מה דרך
בגלוי - אף טומאה נמי בגלוי !
מיתיבי [תוספתא זבים פ"ב ה"ט [צוקרמנדל]]: 'אי זהו טומאת התהום (שהותרה לנזיר ועושה
פסח) ? - כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם; הכיר בה אחד בסוף
העולם - אין זה טומאת התהום' ; לרבי אלעזר, דאמר 'במחורות
עליו' - עד דידע הוא; לרבי יוחנן, דאמר 'לכם' - במחורות לכם'
- עד דידעי בה תרין; לרבי שמעון בן לקיש, דאמר 'כדרך' - עד
דידעי כולי עלמא !
אלא טומאת התהום הלכתא גמירי לה, וקרא אסמכתא בעלמא.

אמר מר בר רב אשי: לא שנו (דציץ מרצה על טומאת התהום בניזר ועושה פסח) אלא
שנודע לו לאחר זריקה, דכי איזדריק דם - שפיר איזדריק, אבל
נודע לו לפני זריקה - לא מרצה.
מיתיבי: 'המוצא מת מושכב לרחבו של דרך (והוא עבר שם, ואי אפשר שלא נגע
שם או הסיט או האהיל): לתרומה (לאכול בתרומה) - טמא (דלא הותרה בו טומאת התהום;
ואילו לאורכו של דרך - אפילו טומאת התהום אין כאן), לנזיר ועושה פסח - טהור' ;
וכל 'טמא' ו'טהור' - להבא הוא (ויכול להשלים את עבודת הקרבן) ! ?
אלא אי איתמר - הכי איתמר:
אמר מר בר רב אשי: לא תימא 'נודע לו לאחר זריקה' - הוא
דמרצה, אבל נודע לו לפני זריקה לא מרצה', אלא אפילו נודע לו
לפני זריקה - מרצה.

גופא: 'המוצא מת מושכב לרחבו של דרך לתרומה - טמא; לנזיר
ועושה פסח - טהור; כמה דברים אמורים? - שאין לו מקום לעבור
(שמחזיק וממלא את כל רוחב הדרך; אף על גב דטומאת ודאי היא, כיון דההיא שעתא דעבר עליה טומאת
התהום הואי: שלא היה שום אדם יודעו שם, ואף לזה לא נודע עד שנשחטו קרבנותיו - הלכה למשה מסיני היא
שזורקין עליו את הדמים), אבל יש מקום לעבור - אף לתרומה טהור (דהוי ליה
ספק טומאה ברשות הרבים וספיקו טהור); כמה דברים אמורים (דכי ממלא את כל הדרך
טמא)? - שמצאו שלם, אבל משובר ומפורק - טהור: שמא בין הפרקים
עבר; ובקבר - אפילו [הגוף] משובר ומפורק טמא, מפני שהקבר
מצופו (שכל הקבר מטמא באהל, ואפילו ריקן שבו, דכתיב (במדבר י"ט, טז) או בקבר); כמה דברים
אמורים (דמשובר ומפורק - טהור)? כמהלך כרגליו, אבל טעון או רכוב -
טמא, לפי שמהלך כרגליו אפשר שלא יגע ולא יאהל, אבל טעון או
רכוב - אי אפשר שלא יגע ולא יאהל (טעון משוי על כרחו הולך נע ונד לכאן ולכאן

ומאהיל על צדדיו); **במה דברים אמורים** (דנזיר ועושה פסח טהור)? **בטומאת התהום**, אבל **בטומאה ידועה** (שידעו שאדם נקבר שם) – **טמא**; ואי זה היא **טומאת התהום**? – כל שלא הכיר בה אחד בסוף העולם, אבל הכיר בה אחד בסוף העולם – אין זה **טומאת התהום**; מצאו טמון כתבן, בעפר, ובצורות – הרי זה **טומאת התהום** (טומאה מכוסה מכל אדם היא זו, שמא גל אבנים או עפר או תבן נפל עליו ולא הכירו בו בני אדם מעולם); (אבל) **כמים**, **כאפילה**, **בנקיקי הסלעים** – אין זה **טומאת התהום** (אין זו הטומאה מכוסה ונעלמה: שהמציץ יכול לראות, ולא גמירי הלכתא אלא בטומאה שהיא בתהום המכוסה מן הכול); ולא אמרו **טומאת התהום** (דהותרה טומאת התהום) **אלא למת בלבד**.

משנה:

נטמא שלם או רובו – שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה; (כל המקדש כולו קרי 'בירה', ובגמרא מפרש טעמא);
נטמא מיעוטו, והנותר (של פסח טהור) – שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן;
הציקנין (עצרנין, כלומר: שהן צרי עין) שורפין אותו (את מעט שנטמא ואת הנותר) לפני הבירה, בשביל ליהנות מעצי המערכה.

גמרא:

מאי טעמא?

אמר רבי יוסי בר חנינא: כדי לביישן.

נטמא מיעוטו [והנותר] – שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן מעצי עצמן; הציקנין שורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה];
ורמינהו (בפרק 'אלו עוברין'): 'וכן מי שיצא מירושלים ונזכר שיש כידו כשר קדש' (והרי הוא פסול ביוצא), **אם עבר צופים** (מקום שיכול לראות משם הבירה, ומשם והלאה אין יכול לראותו) – **שורפו במקומו** (לא הטריחוהו לחזור ולשורפו בירושלים, הואיל וכבר נתרחק הרבה; ואף על גב דקיימא לן בפרק 'כל שעה' (דף כד, א) דבמקום אכילת קדשים – שם שריפתו, מבקדש... באש תשרף [ויקרא ו, כג]), **ואם לאו**

(פסחים פב, א)

חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה (אלמא מיעוטו שנפסל מעצי המערכה נמי שרפינן)!

אמר רב חמא בר עוקבא: לא קשיא: כאן באכסנאי (שאין לו עצים שורפו מעצי המערכה), כאן (ומתניתין) בבעל הבית.
רב פפא אמר: הא והא באכסנאי, כאן שהחזיק בדרך (לא הטריחוהו לחזור על עצים, כדקתני **זכן מי שיצא**, אלמא בהחזיק בדרך עסקינן) כאן שלא החזיק בדרך;
רב זביד (כרב חמא מוקים לה ואדרב פפא פליג, ויהיב טעמא למילתיה דרב חמא – אמר: לעולם כדאמר מעיקרא: כאן באכסנאי, כאן בבעל הבית', ואף על גב דלא החזיק בדרך: אכסנאי, כיון דלית ליה – עשאוהו כציקנין (**והחזיק בדרך** דקתני מתניתין – לאשמועינן חזרה נקט לה, ולא משום עצים, דהוא הדין ללא החזיק), דתנן 'הציקנין שורפין אותו לפני הבירה בשביל ליהנות מעצי המערכה'.

תנו רבנן: 'באו לשורפו בחצרותיהן ומעצי המערכה – אין שומעין להן' (כדמפרש טעמא); לפני הבירה ומעצי עצמן – אין שומעין להן';
בשלמא מעצי המערכה בחצרותיהן אין שומעין להן – דילמא פיישן מינייהו ואתו בהו לידי תקלה (ליהנות מהן הנאה אחרת; והנאה זו אין בו מעילה, דתנא בית דין הוא, ועל מנת כן מקדישין אותו); אלא לפני הבירה מעצי עצמן מאי טעמא לא?

רב יוסף אמר: שלא לבייש את מי שאין לו.

רבא אמר: מפני חשד (שלאחר שריפתו מחזירין מותר העצים לתוך ביתו, והרואה חושדן בגונבי עצי המערכה ונהנין מהן);

מאי בינייהו?

איכא בינייהו דאייתי קני וחריזתא (של דקל) דלא חזי למערכה (הכל יודעים שאינם מעצי המערכה לפי ששקלים הם ונשרפין מהר ואין אש המערכה מתקיימת בהן, ומשום חשד ליכא, אבל משום בושות איכא).

תנן התם (במסכת תמיד פ"ה מ"ו): **'ראש המעמד** (הממונה על כך) **היה מעמיד את הטמאין** (של בית אב בכל בקר) **על שער המזרח** (בשער המזרחי כניסת כל אדם להר הבית) **'מאי טעמא?**
אמר רב יוסף: **כדי לביישן** (שלא נזהרו מלטמא: והרי העבודה של מחר היתה מוטלת עליהן, והיה להן ליזהר!)
רבא אמר: **מפני החשד** (שלא יחשדום שמפני מלאכתן הן נחדלין מלבוא לעבוד עבודה ומעמידן שם כדי שיראו אותם בני אדם ויודעין שמחמת טומאה הם חדילין). **(ואידי דאיירי לעיל בהך פלוגתא דמפני החשד נקט לה להא.)**
מאי בינייהו?
איכא בינייהו מפנקי (הכל יודעין שבטילים הן מן המלאכה, ואין מניחין עבודה מפני מלאכתן, דהני משום חשד ליכא ואין צריך להעמידם שם; ולמאן דאמר כדי לביישן - צריך), **אי נמי דקא גדיל שישורא** (מפשילי חבלים שהיא אומנות קלה ושכרה מעט ואין בני אדם חשודין שיחדלו מלבוא לעבודה מפני ביטול מלאכה זו).

משנה:
הפסח שיצא או שנטמא - ישרף מיד;
נטמאו הבעלים או שמתו (דאין פסולו בגופו אלא מחמת דבר אחר: שאין לו אוכלין) - **תעובר צורתו, וישרף בששה עשר;**
רבי יוחנן בן ברוקה אומר: **אף זה ישרף מיד, לפי שאין לו אוכלין.**
(הפסח שנטמא או שיצא ישרף מיד בארבעה עשר, ואין צריך להשהותו עד הבוקר של ששה עשר שתעובר צורתו, דהיינו לילה אחד [והיה צריך לשרוף אותו למחרת שהוא יום טוב] ומיהו ביום טוב לא מצי שריף ליה, כדיליף לקמן (דף פגב). דאין שורפין קדשים ביום טוב.)

גמרא:
בשלמא טמא (טעון שריפה): **כתיב** (וגבי קדשים קלים כתיב (ויקרא ז, ט)): **והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף [והבשר כל טהור יאכל בשר], אלא יוצא מנלן?**
דכתיב (ויקרא י"ח): **הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה [ואכול תאכלו אתה בקדש באש צוית]:**
אמר לו משה לאהרן: **מדוע לא אכלתם את החטאת? שמא נכנס דמה לפני ולפנים** (אל הקודש לכפר בהיכל [כלומר: באהל מועד], ונפטלה, כדכתיב (ויקרא ו, כג): **וכל חטאת אשר יבא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל באש תשרף, אם כן הוא יפה עשיתם ששרפתם?)**
אמר לו: לאו!
אמר לו: שמא חוץ למחיצתה (לעורה) יצתה (ומקרא יתירא דרשי לה דלא איצטרין פנימה; אלא הכי בעא מינייהו ברישא: שמא יצאתה ולא היתה פנימה, ואם כן הוא יפה עשיתם ששרפתם: פנימה היתה ולא יצאת; הא למדנו שאם יצאת היה לו לשורפה?)
אמר לו: לאו, בקודש היתה;
אמר לו: אי בקודש היתה והן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה - מדוע לא אכלתם אותה? **'מכלל דאי נפקא - אי נמי עייל דמה לפני - בת שריפה היא! בשלמא נטמא גלי רחמנא בקדשים קלים** (ויקרא ז, ט): **והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף [והבשר כל טהור יאכל בשר] - גבי שלמים כתיב), כל שכן בקדשי קדשים; אלא יוצא, אשכחן קדשי הקדשים (בחטאת אשכחן) - קדשים קלים מנלן** (מנלן דמצריך ליה תנא דמתניתין שריפה ליוצא דפטח)? **ותו, [הא דתניא: רבנו חננאל אינו גורס, ואכן לא נמצא ברייתא כזו] לן דמה (של בהמת קרבן, דאמרינן בזבחים (דף נ"א) מנין לדם שנפסל בשקיעת החמה? - שנאמר [בשלמים] [ויקרא ז, טז] ביום הקריבו את זבחו - ביום שאתה זוכה אתה מקריב כו'),**

(פסחים פ"ב, ב)
נשפך דמה (דאין כאן זריקה ולא הותר הבשר), **יצא דמה חוץ לקלעים** (דמהאי פנימה דלעיל (ויקרא י"ח) נפקא דמיפסיל אף הדם ביציאה), **דקימא לן** (דכל הני) **בשריפה** (בכל הגמרא אנו מוצאין בכל פסולי קדשים יצאו לבית השריפה) - **מנלן** (מקרא)?
נפקא לן מדרבי שמעון, דתניא [דומה לספרא צו פרשתא ג פרק ח הלכה ה]:
'רבי שמעון אומר: **[וכל חטאת אשר יבא מדמה אל אהל מועד לכפר] בקדש [לא תאכל] באש תשרף - לימד על חטאת ששריפתה בקודש** (בעזרה);
אין לי אלא זה בלבד, שאר פסולי קדשים (שמחיצתן בכשרותן בעזרה, דכתיב בהן (ויקרא ו, פסוקים ט"ט, במנחה ובחטאת) **בחצר אהל מועד ואימורי קדשים**

ק ל י מ (שנפטלו, דבכשרותן היתה חומת העזרה מחיצתה - דהא הקטרה בעו) **מ נ י ז** (שאף כשנפטלו תהא שם שריפתן) ?

(ולחכי נקט 'אימוריס': דאי ניטמא בשרן של קדשים קלים דנאכל בכל העיר - שריפתן נמי בכל העיר, כדתנן [פסחים פ"ז מ"ח] **שורפין אותו בחצרותיהן או על גגותיהן**)

תלמוד לומר: וְכָל [חטאת אשר יבא מדמה אל אהל מועד לכפר] **בְּקֶדֶשׁ** [לא תאכל] **בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף** ;

אשכחן קדשי קדשים, קדשים קלים (דבעי שריפה כלל בשאר פסולין, חוץ מטומאה) מנלן ?

(ומטומאה ליכא למילף: דשאני טומאה דפסלה אף בתרומה ומעשר!)

אלא: כל פסולו בקדש בשריפה, לא שנא קדשים קלים ולא שנא קדשי קדשים - גמרא גמירי לה, וחטאת דאהרן (לא איצטריכא לפרושי בה שריפה באנינותה וביציאתה) - משום מעשה שהיה כך היה (דאישתעי). (ולקמן פריך: וְהִבְשֵׁר אֶשֶׁר יִגַּע בְּכָל טֹמֵא (ויקרא ז"ט) למה לי?)

ולתנא דבי רבה בר אבוח (והא דתנא דרבה בר אבוח לא איתפרש מהיכא), דאמר אפילו פיגול (שפסולו בגופו) טעון עיבור צורה - מנא לן (מנא ליה דבעי עיבור צורה) ?

(פשיטא לן דטעמא משום ד) יליף עון מנוותר (כתיב בפיגול (ויקרא ז"ח) וְהִנָּפֵשׁ הָאֲכָלָת מִמֶּנּוּ עֹנֶה תִּשָּׂא וּכְתִיב בְּנוֹתָר (שם י"ח) וְאֲכָלְיוּ עֹנֵוּ יִשָּׂא [כִּי אֶת קֶדֶשׁ ה' חָלַל], והאי קרא - בנותר מוקמינן ליה בכריתות (דף ה"א) בגזרה שוה: כתיב כי את קדש ה' חלל (שם י"ח) וכתיב [שמות כ"ט, לד] וְשִׂרְפֶתָּ אֶת הַנּוֹתָר בְּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֶדֶשׁ הוּא, וגמר פיגול מנוותר: מה נותר כבר עובר צורתו - אף פיגול צריך שתעובר צורתו) ; (ואדגמר מנוותר), ונילף עון מנוותר (ליגמריה מחטאת דאהרן) (ליגמריה מחטאת דאהרן שנשרפה בו ביום, דכתיב ביה נמי 'עון' (ויקרא י"ז): וְאֵתָהּ נָתַן לָכֶם לִשְׂאֵת אֶת עֹון הָעֵדָה, ומשה הודה להם, דכתיב וַיִּיטֹב בְּעֵינָיו (שם כ"ב) ?

אמר לך: חטאת דאהרן כי האי גוונא נמי (בין למאן דאמר בזבחים מפני אנינות נשרפה, בין למאן דאמר מפני טומאה נשרפה) עיבור צורה לדורות בעיא (לדורות בעיא עיבור צורה), והתם הוראת שעה היתה (ששרפה לבו ביום) !

השתא דאמרינן כל פסולי דקדש בשריפה, לא שנא דקדשי קדשים ולא שנא קדשים קלים גמרא גמירי לה - (ויקרא ו"ב) [וְכָל חֲטָאת אֲשֶׁר יִבָּא מִדָּמָה אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְכַפֵּר] **בְּקֶדֶשׁ** [לא תאכל] **בְּאֵשׁ תִּשְׂרֹף** - למה לי ?

ההוא מבעי ליה ששריפתה בקדש (שצריך לשורפן בעזרה) ;

(ויקרא ז"ט) וְהִבְשֵׁר אֶשֶׁר יִגַּע בְּכָל טֹמֵא לֹא יֵאָכֵל בְּאֵשׁ יִשְׂרָף [וְהִבְשֵׁר כָּל טְהוֹר יֵאָכֵל בְּשָׂר] - למה לי ?

ההוא לגופיה איצטריך: סלקא דעתא אמינא 'כל פסולי דקדש - כגון: לן דמה, ונשפך דמה, ויצא דמה, ונשחטה בלילה - דבשריפה, דליתנהו בחולין, אבל נטמא - דבחולין נמי מפסיל, אימא הואיל ואיתעביד ביה עובדין דחול (מעשה חול: שלא נִקְהָרוּ ונטמאה, נתחללה והנזלה בקדושתה) - אימא לא תיבעי שריפה, ותיסגי ליה בקבורה (לגזירה מן העין, שלא יאכלוה כלבים) ? - קא משמע לן.

נטמאו הבעלים או שמתו תעובר צורתן [נטמאו הבעלים או שמתו - תעובר צורתו, וישרף בששה עשר; רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אף זה ישרף מיד, לפי שאין לו אוכלין] :

אמר רב יוסף: מחלוקת (דקאמר תנא קמא פסולו מִחַמַּת דבר אחר הוא, ובעי עיבור צורה, כגון) שנטמאו בעלים אחר זריקה (אחר זריקת הדם דנעשו כל עבודות הדם בהכשר), דאיתחזי בשר לאכילה, אבל נטמאו בעלים לפני זריקה (דרחמנא דחייה לפסח שני) - דלא איתחזי בשר לאכילה - (נמצאת זריקה שלא בבעלים, והוה ליה פסולו בגופו: דזריקה פסולה היא) דברי הכל ישרף מיד (בארבעה עשר).

מיתיבי: 'זה הכלל: כל שפסולו בגופו ישרף מיד; בדם (כגון: נטמא הדם או נשפך לארץ) וכבעלים תעובר צורתו ויצא לבית השריפה'; קתני בעלים דומיא דדם: מה דם לפני זריקה - אף בעלים לפני זריקה !

אלא אי איתמר הכי איתמר: [אמר רב יוסף:] מחלוקת שנטמאו בעלים לפני זריקה, דלא איתחזי בשר לאכילה, דהוה ליה כפסולו בגופו (התם פליג רבי יוחנן בן ברוקה דחשיב ליה פסולו בגופו ותנא קמא סבר מכל מקום לא בא פסול זה אלא מחמת דבר אחר); אבל נטמאו בעלים לאחר זריקה - דאיתחזי בשר לאכילה - דברי הכל פסולו מחמת דבר אחר ובעיא עיבור צורה ;

ורבי יוחנן אמר: אף לאחר זריקה נמי מחלוקת! ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבי יוחנן: רבי יוחנן בן ברוקה ורבי נחמיה אמרו דבר אחד: רבי יוחנן בן ברוקה - הא דאמרן ; רבי נחמיה מאי היא ?

ד ת נ י א [ספרא שמיני פרשתא א פ"ב הרי זה, עיין שם] : **רבי נחמיה אומר : מפני אנינות נשרפה זו** (חטאת [שעיר חטאת ראש חודש ניסן] דאהרן: שהיו אוננין ואסורין לאכול בקדשים, דכתיב (דברים כו, יד) **לא אכלתי באני ממנו**, ואתו קדשים בקל וחומר ממעשר), **לכך נאמר** [ויקרא י"ט: וידבר אהרן אל משה הן היום הקריבו את חטאתם ואת עלתם לפני ה' ותקראנה אתי] **קאלה** [ואכלתי חטאת היום היטב בעיני ה'] (שאני אונן, והיאך הייתי אוכל קדשים? למשה נצטוו לאמר להם 'קחו את המנחה הנוותרת מאשי ה' ואכלוה באנינות', והיה סבור שאף החטאת תאכל באנינות, כמנחה, ואמר לו אהרן: שמא לא שמעת אלא במנחה זו, שהיא קדשי שעה: ליום שמיני של מלוואים נצטוו אותה מנחה, ואף אני מודה לך בשעיר נחשון ושעיר של יום, דכתיב (ויקרא ט, ג) **ואל בני ישראל תדבר לאמר קחו שעיר עזים לחטאת** שהם קדשי שעה חובה ליום, ואכילתן מותר לאונן, אבל חטאת זו - שעיר ראש חודש הוא, וקדשי דורות הן, ואסורין לאונן! ורבי יהודה [ורבי שמעון בספרא] פליג עליה התם, ואמר: מפני טומאה נשרפה, שנמאת באונס, והאי קאלה דריש ליה אמאי דקאמר משה לאהרן "שמא מתוך צערך פשעת בה ונטמאת", וקאמר ליה אהרן למשה "כך אני בעיניך, שאני מבזה קדשי קדשים? אלמלי קראוני כאלה וכאלה - לא הייתי מבזה אותך".

והא אנינות כלאחר זריקה הויא, וכי אשתרוף - לאלתר אשתרוף. (הכי גרסינן: והא אנינות כלאחר זריקה היא: שאפילו מתו נדב ואביהוא לפני זריקה - אין הזריקה נפסלת בכך, דחטאת לא דמיא לפסח דעיקרו לאכילה: דאילו חטאת לא חיישינן לאוכלין דידה, דלכפרה אתיא, ואכל ישראל שהיו ראויין; ואם מפני שהקריבוה באנינות ונפסלה - דאונן שעבד חילל - לא הדידושים הקריבוה כי אם אהרן עצמו, וקיימא לן (הוריות פ"ג מ"ה; יומא דף יג, ב) **כהן גדול מקריב אונן ואינו אוכל** והכי אמרינן בובחים (דף קא, א), ודרשינן **היום הקריבו** [ויקרא י"ט], דקאמר ליה משה לאהרן "דילמא באנינות אקריבתי ופסלתי, ועל כן שרפתם אותה"? אמר ליה אהרן: **הן היום**: וכי הן היום הקריבו, דפסל בהו אנינות? אני הקרבתי, דלא פסלא בי אנינות! ושריפה מיד הואי בלא עיבור צורה; ומדקאמר רבי יוחנן ד'רבי נחמיה ורבי יוחנן בן ברוקה אמרו דבר אחד' - אלמא סבירא ליה דפולוגתא דמתניתין - אף כשנטמאו לאחר זריקה, דעבודות דם נעשו בהכשר, ואפילו הכי ישרף מיד מפני שאין מי שיאכלנו, כי חטאת דאהרן לא היה לה פסול אחר אלא שלא היו לה אוכלין!

וטפרים כתב בהן 'והא אנינות לאחר [ולא כלאחר] זריקה הואי', וקשיא לי מנלן הא? הלא לא נתרשו בפרשה אלא עבודות של קרבנות שמיני, אבל קרבנות של ראש חודש לא נתרשו בה! ועוד: מדקא מהדר ליה אהרן "וכי הן הקריבו והלא אני הקרבתי" - מכלל דקודם זריקה הואי אנינות.)

(פסחים פג, א)

רבה מוסיף: אף רבי יוסי הגלילי (נמי סבירא ליה רבי יוחנן בן ברוקה דפסול בעלים לא בעי עיבור צורה), **ד ת נ י א: 'רבי יוסי הגלילי אומר: כל הענין כולו** (כל פרשה זו וכל חטאת אשר יובא מדמה (ויקרא ו, כג) דמוקי לה רבנן במסכת זבחים (דף פב, א) בחטאת החיצונה שהכניס דמה לפניו, וזהו פסול שלה, וקאמר רחמנא שישורף - פליג רבי יוסי הגלילי, ומוקי בחטאת הפנימית) **אינו מדבר אלא כפרים הנשרפים** (כגון פר העלם דבר של ציבור) **ובשעירים הנשרפים: (אשר יובא מדמה כמצותה אל אהל מועד [לכפר בקדש], לא תאכל באש תשרף - לא** איצטריך קרא, דהא כתיב בגופיה (ויקרא ד, יב) **ושרף אתו על עצים באש על שפך הדשן ושרף**, אלא שאם נפסלה ביוצא ובטומאה - בא הכתוב ללמדך) **לשרוף פסוליהן אבית הבירה** (ולא חוץ לשלש מחנות כמצותה), **וליתן לא תעשה על אכילתן;**

אמרו לו: חטאת שנכנס דמה לפניו ולפנים מנין (שהיא פסולה)?

אמר להן: (מדאמר ליה משה לאהרן) (ויקרא י"ח) הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה [אכול תאכלו אתה בקדש כאשר צויתך] - מכלל דאי נפיק איהי, אי נמי עייל (הא הובא) - דמה בשריפה (בת שריפה היא, ושפיר עביד דשרפוה לאלתר); (ומדיליף רבי יוסי הגלילי קדשי דורות מחטאת דאהרן - אלמא סבירא ליה נמי דאם הובא דמה לדורות בעיא שריפה לאלתר, כי חטאת דאהרן; ואף על גב דפסול הדם הוא דהוי כפסולו מחמת דבר אחר, וקא סלקא דעתא דהוא הדיון נמי סבירא ליה בפסול בעלים דלא בעי עיבור צורה; אבל רבנן, דלא גמירי מיניה - סברי: דורות משעה לא ילפינן, ובההיא הוא דקאמר להו משה דאם הביאו דמה לפניו בעיא שריפה, אבל לדורות בעי קרא אחרינא, וגבי עיבור צורה נמי לא ילפינן מינה.)

ורבי יוחנן (דלא חשיב ליה לרבי יוסי הגלילי בהדיהו) **סבר: דם ובשר חדא מילתא היא** (והוה ליה פסולו בגופו כאילו נטמא בשר עצמו), **בעלים מלתא אחרייתא היא** (נהי דשמעת ליה בפסול דם דלא בעו עיבור צורה, בפסול בעלים מי שמעת ליה דקאי רבי יוחנן בן ברוקה).

משנה:

העצמות והגידין והנותר (בשר פסח שנתעצלו באכילתו וניתותר; העצמות - שלא יכול לשוובן מפני שנאסרה בו שבירת העצם, ונותר בהן מוח והרי הוא נותר וטעון שריפה, וכן גידין; [ובגמרא פריך [לגבי גידין]: ניכלינהו!]) **ישורפו בששה עשר** (שהוא חולו של מועד; ואף על פי שנפסל בבוקר ראשון - אין רשאי לשורפו ביום טוב, כדמפרש בגמרא);

חל ששה עשר להיות בשבת - ישורפו בשבעה עשר, לפי שאין דוחין **לא את השבת ולא את יום טוב.**

גמרא:

אמר רב מרי בר אבוה אמר רבי יצחק: 'עצמות קדשים ששימשו נותר' (שנותר בהן מוח חוץ לזמנו ושימשהו העצמות הללו) - מטמאין את הידים (כנותר עצמו, שגזרו חכמים שיטמא את הידים, בפרק בתרא (דף קכב); ולקמן בפירקין (דף פחא) מייתי לה בגמרא) הואיל ונעשה כסיס (מקום מושבו; כנו מתרגמין 'בסיסה' (שמות ל, פסוקים יח, כח)) לדבר האסור. נימא מסייע ליה: 'העצמות והגידים והנותר ישרפו לששה עשר'; הני עצמות היכי דמי (דקאמר עיקרן ותחלתן בשריפה)? : אילימא דלית בהו מוח - למה בשריפה, נשדינהו (יְשַׁדִּינְהוּ: דלא הצריך הכתוב שריפה אלא בראוי לאכילה וניתנות, כדכתיב (שמות יב), ולא תותירו ממנו עד בקר ואם תותירו תשרפו)? אלא פשיטא דאית בהו מוח (ומתחלתן לשריפה עומדים, שאסור לשוברן, ועל כן נעשין נותר; הילכך חשיב להו באנפי נפשייהו ולא הוו בכלל זנהנות דמתניתין); אי אמרת בשלמא שימוש נותר מילתא היא - אמטו להכי בעי שריפה (אף העצמות כמוח עצמו), אלא אי אמרת שימוש נותר לאו מילתא היא - למה להו שריפה (הרי מכיון שניתנותו ונפסלו - אין בהן משום איסור שבירה, דאמרינן לקמן וְעַצֵּם לֹא תִשְׁבְּרוּ בו [שמות יב, מן] בכשר ולא בפסול)? נתברינהו ונחלצה למוח (ונישקליה למוח) ידיהו, ונשרפיה ([את המוח בלבד]) ולא יפסיד עצים וטורח לשרוף העצמות), ונשדינהו לדידהו!! אלא לאו שמע מינה שימוש נותר מילתא היא!

אמרי: לא! לעולם אימא לך שימוש נותר לאו מילתא, וקסבר (האי תנא): [שמות יב, מן] בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבֵּית מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעַצֵּם לֹא תִשְׁבְּרוּ בו דכתיב גבי שבירה) - (לאו למעוטי פסול אתא אלא) בכשר ואפילו בפסול (אורחיה דקרא הוא, וכשר ואף פסול במשמע).

אפילו בפסול סלקא דעתא? והא תנן [פסחים פ"ז מ"א]: 'אכל המותר בטהור' (וכל שכן בטמא) והשובר בטמא - אינו סופג את הארבעים?! (לקמן בפירקין מפרש טעמא).

לא קשיא: כאן שהיתה לו שעת הכושר (כגון נותר - יש בו שבירת העצם), כאן שלא היתה לו שעת הכושר (כגון: נטמא לפני זריקה - אין בו משום שבירת עצם). [המוח של העצמות - אי אפשר לאכול, ולכן צ"ל שאין בו מצות אכילה ואין בו נותר, שנותר הוא בשר קודש שהיתה בו מצות אכילה ועבר זמנו?]

ומאן תנא (דמתניתין) דשני ליה (לגבי שבירת העצם) בין שהיתה לו שעת הכושר ללא היתה לו שעת הכושר?

רבי יעקב היא, דתניא: 'שמות יב, מן] בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבֵּית מִן הַבֶּשֶׂר חוּצָה וְעַצֵּם לֹא תִשְׁבְּרוּ בו - בו בכשר, ולא בפסול; דבי יעקב אומר: היתה לו שעת הכושר ונפסל - יש בו משום שבירת העצם; לא היתה לו שעת הכושר - אין בו משום שבירת העצם; דבי שמעון אומר: אחד זה ואחד זה אין בו משום שבירת העצם'.

מיתיבי: 'כל עצמות (נותר מן) הקדשים - אין טעונין שריפה (אלא שוברם ומוציא את המוח ושורפו ומשליך את העצמות), חוץ מעצמות הפסח (שאין יכול לשוברן), מפני התקלה (תקלת עצם לא תשברו בו, לפיכך נשרפים על ידי מוח שבהו)'; הני עצמות היכי דמי? אילימא דלית בהו מוח - למה להו שריפה (לעצמות הפסח)? אלא פשיטא דאית בהו מוח, ואי סלקא דעתך שימוש נותר מילתא היא, עצמות קדשים אמאי אין טעונין שריפה?

אמר רב נחמן בר יצחק: הכא במאי עסקינן? - כגון שמצאן חלוצין (כולה מתניתין מיתוקמא במוצא עצמות חלוצין, כלומר: שבורין ונחלץ מוח מהן); עצמות קדשים דאין בהן משום שבירת העצם קמי דנהו נותר (דמותר לשוברן, אמרינן: סתמא דמילתא לא אתא מוח דידהו לידי נותר), (ומקמיה איסוריהו דניתו לידי נותר) חלצינהו ולא הו שימוש נותר ולא בעו שריפה; עצמות הפסח דיש בהן משום שבירת העצם - לבתר דנהו נותר (דאיפסיל) - הוא דחלצינהו (דתו לית ביה איסור שבירה, כרבי שמעון), והו להו שימוש נותר, ובעו שריפה.

רב זביד אמר: הכא במאי עסקינן? - כגון

(פסחים פג, ב)

שמצאן צבורין צבורין ומהן חלוצין (ובדק עליונים ומצאן חלוצין); עצמות קדשים דאין בהן משום שבירת העצם - לכולהו הוה חליץ להו ואכיל להו, ולא בעי שריפה (עצמות קדשים לא בעו למיבדק תחתונים, אבל עצמות פסח בעו למיבדק כולהו, ובהא פליג רב זביד אדרב נחמן: דאי מצאן חלוצין לא חמיר שימוש נותר כולי האי להצריכו שריפה מספק ולומר 'בתר איסוריהו חלצינהו'); עצמות הפסח דיש בהן משום שבירת העצם - דילמא הני דחלצינהו ולהנך לא חלצינהו, ובעי שריפה.

אמר רב יהודה אמר רב: כל הגידין - בשר (הרי הן כבשר, ונימנין עליהן בפסח, ויוצא ידי חובתו), חוץ מגידי צואר (שהוא אצל הרחב, וקשה, ועץ בעלמא הוא).
 תנן: 'העצמות והגידים והנותר ישרפו בששה עשר' - הני גידין (דקאמר עיקרן ותחלתן לשריפה) היכי דמי? אילימא גידי בשר - ניכלינהו, ואי דאיתותר (על ידי שנתעצלו באכילתן) היינו נותר! אלא פשיטא (קאמר) גידי צואר (ומשום שאין נאכלין מחמת קשיין - מני להו בהדי עצמות, וקאמר דעיקרן לשריפה: דמסתמא לא אכיל להו); אי אמרת בשלמא בשר נינהו (ואי אכיל להו - נפיק בהו) - אמטו להכי בעי שריפה, אלא אי אמרת לאו בשר נינהו - למה להו שריפה?
 אמר רב חסדא: לא נצרכא אלא לגיד הנשה (לעולם גידי צואר לאו בשר נינהו, ושאר גידים בשר גמור וראוי לאכילה; ומתניתין - דמשמע דיש גידים שהן בשר ליטען שריפה, וסתמן אין נאכלין, דקאמר ישרפו בששה עשר - בגיד הנשה, שהוא רך וכשר לאכילה) ואליבא דרבי יהודה, דתניא: 'רבי יהודה אומר: אינו נוהג אלא באחת, והדעת מכרעת של ימין' (דאמר אין נוהג אלא באחת ולא ידעין בהי מינייהו, הילכך מתחלה עומד אותו של היתר לשריפה, משום דלא ידע ליה דליכליה);
 (ופרכינן:) ואלא תפשוט דספוקי מספקא ליה לרבי יהודה (בהי נהיג, דהא מילתא איבעיא לן בפרק 'גיד הנשה' (חולין צ.ב)), דאי מיפשיט פשיטא ליה (תיפשוט מיהא דמספקא ליה לרבי יהודה בהי נהיג; דהא מילתא איבעיא לן בפרק 'גיד הנשה' (חולין צ.ב)), דתני: 'דבי יהודה אומר: אין נוהג אלא באחת והדעת מכרעת של ימין', ואיבעיא לן: 'מיפשיט ליה לרבי יהודה דשל ימין, ומאי דעת' דקא אומר - דעת תורה, כדמפרש התם: ה'יך' (בראשית לב,ג) = המיומנת שבירך? או דילמא ספוקי מספקא ליה, ומאי דעת? - דעת נוטה, כלומר: מסתברא הכי תיפשוט ממתניתין: מדקא אמר תחלתו לשריפה - ודאי מספקא ליה, הילכך שריפה בעו תרווייהו, דאכל חד וחד אמר: האי דהיתירא הוה, והרי הוא נותר! ומתחלתו לא היה יכול לאוכלו שמא זהו של איסור) - ההיא דהיתירא ניכליה ודאיסורא נישדייה, למה ליה שריפה?
 אמר רב איקא בר חנינא: (לעולם פשיטא ליה דשל ימין, ומתניתין - דלא מצי אכיל ליה, ומצריך ליה שריפה -) כגון שהוכרו ולבסוף נתערבו (כשנתערבו לאחר מכאן; 'בשהוכרו' לאו דוקא, דודאי מתחלתו הוכרו, דאין לך אדם שאינו מכיר בין צד ימין לצד שמאל).
 רב אשי אמר: לא נצרכא (מתניתין) אלא לשמנו דגיד הנשה, דתניא 'שמנו מותר, וישראל קדושים הם ונוהגין בו איסור' (הלכך תחלתו לשריפה: דכיון דמן התורה מותר - חל איסור נותר עליו, ובכלל נותר לא חשיב ליה, דהאי על כרחו מתחלתו לכך עומד; ואיצטרך למיתנייה באנפי נפשיה ולאשמעינן דאסור לאוכלו).
 רבינא אמר: בחיצון, וכדאמר רב יהודה אמר שמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל: שני גידין הן (בירך): פנימי (זה גיד הגדול המתוח על פני כל אורך הירך, ו'פנימי' קרי ליה: שהוא בצד פנימי של ירך: צד הרואה את הירך השנית) הסמוך לעצם (עצם הקולית התחוב בבוקא דאטמא, וגם יוצא מבוקא דאטמא ונמתח אצל אותו עצם על פני כל אורך הירך שאסור) - אסור וחייבין עליו (מלקות), חיצון הסמוך לבשר (זה גיד קצר הניתן בסוף השופי לרחבו; ו'חיצון' קרי ליה, על שם שהוא מוטל לצד חיצון של ירך: צד הרואה את האויר הסמוך לבשר שמובלע בבשר) אסור (מדברנן), ואין חייבין עליו (כדמפרש טעמא התם: אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ (בראשית לב,ג) - ההוא דפשיט בכוליה ירך, והיינו פנימי; אבל חיצון - לא; ובההוא קאמר תנא דידן דתחלתו אינו נאכל: משום איסור דרבנן, וטעון שריפה דחילל עליה שם נותר, דחזי מדאורייתא).
 חל ט"ז נלהיות בשבת ישרפו בי"ז, לפי שאינן דוחין לא את השבת ולא את יום טוב]:
 ואמאי ניתי עשה (דבִּאֲשׁ תִּשְׂרְפוּ (שמות יב,י)) וידחי לא תעשה (דמלאכת יום טוב)?
 אמר חזקיה, וכן תני דבי חזקיה: אמר קרא: (שמות יב,י) וְלֹא תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְהִנֵּתִי מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר בִּאֲשׁ תִּשְׂרְפוּ; שאין תלמוד לומר עד בֹּקֶר (בתרא דהא כבר כתיב קמא), מה תלמוד לומר עד בֹּקֶר? ליתן לו בקר שני לשריפתו!
 אביי אמר: אמר קרא: (במדבר כח,י) עֹלֹת שִׁבְעַת בִּשְׁבָּתוֹ [על עֹלֹת הַתָּמִיד וְנִסְכָּה] וְלֹא עֹלֹת חֹל בַּשַּׁבָּת, וְלֹא עֹלֹת חֹל בְּיוֹם טוֹב; (אלמא אפילו הקטר עולה אינו דוחה יום טוב, וכל שכן שריפת פסול שלה, ופסח - קרבן של חול הוא, דזריקת דמו בארבעה עשר ואין יכול להקטירו בלילה; והא דכתיב (שמות לד,כה) וְלֹא יִלֵּין לְבָקָר [זֶבֶח חַג הַפֶּסַח] דמשמע הא כל הלילה ילין - הא אוקימנא בארבעה עשר שחל להיות בשבת בפרק 'תמיד נשחט' (דף נט,ב) !
 רבא אמר: אמר קרא: (שמות יב,טז) וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא קֹדֶשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל מְלָאכָה בָהֶם אֵךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבָדוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם; הוא - ולא מכשיריו (היכולין ליעשות מבעוד יום); לְבָדוֹ -

(פסחים פד, א)

ולא מילה שלא בזמנה הבאה מקל וחומר (דאי לא ממעט קרא - אתיא בקל וחומר לדחות: ומה צרעת שדוחה את העבודה ועבודה דוחה את השבת - מילה אף שלא בזמנה דוחה אותה: אפילו במקום בהרת יקוץ בהרתו, שבת שנדחת מפני עבודה - אינו דין שתהא מילה דוחה! ואתא קרא ומיעטה: דכיון דשלא בזמנה היא - כגון גר שנתגייר וקטן שנאנס אביו ועבר זמנה - נשהויה למחר, וגבי שריפת פסול קדשים נמי כמילה שלא בזמנה: דאפשר לשהוייה דמי) !

רב אשי אמר: שבתון דיום טוב [ויקרא כג, כד: דבר אל בני ישראל לאמר בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש] - עשה הוא (דמשמע שבות! והוה ליה יום טוב עשה ולא תעשה), ואין עשה דוחה לא תעשה ועשה.

משנה :

כל הנאכל בשור הגדול (שכבר הוקשה כל מה שעתיד להקשות בו) - יאכל בגדי הרך (ראוי לאכילה בפסח בן שמנה ימים אבל מה שאין נאכל בשור הגדול אין נמנין עליו בפסח: אף על פי שעכשיו רך הוא - עתיד להקשות בסופו), וראשי כנפים (שקורין טיברו"ס שבראש גף הכתף אשפרלו"ן), והסחוסים (שאר הסחוס שבו, כגון תנן האוזן והסחוס החזה והצלעות הקטנות שבסוף השדרה) .

גמרא :

רבה רמי: תנן 'כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך'; ושאינו נאכל - לא; אימא סיפא: 'ראשי כנפים והסחוסים', והא הני לא מתאכלי בשור הגדול?!
אלא תנאי היא, והכי קתני: 'כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך, ושאינו נאכל - לא, ויש אומרים אף ראשי כנפים והסחוסים' (הואיל ובשור הגדול גופיה מתאכלו בשליקה בישול יתר) .
רבא אמר: מה הן קתני, והכי קתני: 'כל הנאכל בשור הגדול בשלקא (בשליקה) - יאכל בגדי הרך בצלי, ומה הן? - ראשי כנפים והסחוסים'.
תניא כוותיה דרבא: 'כל הנאכל בשור הגדול בשלקא יאכל בגדי הרך בצלי, ומה הן? - ראשי כנפים והסחוסים, וגידין הרכין נידונין כבשר' .

איתמר: גידין שסופן להקשות (גידי צואר, ובגדי וטלה הן רכים, אבל אם היה מזקין - סופן להיות קשים) :

רבי יוחנן אמר: נמנין עליהן בפסח; ריש לקיש אמר: אין נמנין עליהן בפסח:
רבי יוחנן אמר: נמנין עליהן, בתר השתא אזלינן; ריש לקיש אמר: אין נמנין עליהן, בתר בסוף אזלינן (וגידים הרכין דקתני בהן ברייתא נידונין כבשר - לרבי יוחנן משמע ליה דרכין השתא, ולריש לקיש משמע ליה בשאר גידים: דרכין לעולם) .
איתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן: 'כל הנאכל בשור הגדול יאכל בגדי הרך ומה הן ראשי כנפים והסחוסים', הני - אין (דסלקא דעתא מדפריש 'מה הן דוקא קאמר), אבל גידין שסופן להקשות - לא.
אמר ליה: תנא הני והוא הדין להנך; הני מאי טעמא? (פירושא הוא ומסנא דתירוצא) - דהא מתאכלי בשור הגדול בשלקא, הנך נמי מתאכלי בשור הגדול בשלקא.

אמר ליה רבי ירמיה לרבי אבין: כי אזלת לקמיה דרבי אבהו, רמי ליה: מי אמר רבי יוחנן גידין שסופן להקשות נמנין עליהן בפסח - אלמא בתר השתא אזלינן, והא בעא מיניה ריש לקיש מרבי יוחנן 'עור הראש של עגל הרך' (מפרש ב'העור והרוטב' כל זמן שיונק ועור ראשו רך - מולגין אותו ונאכל עמו) - מהו ש'טמא' (טומאת אוכלין? בתר השתא אזלינן ומטמא, או בתר בסוף אזלינן ואינו מטמא)? , ואמר לו 'אין מטמא' - אלמא בתר בסוף אזלינן?!
אמר ליה: דרמא לך הא - לא חש לקמחיה (למה שהוא טוחן אם חטין אם פסולת) :
הא הדר ביה רבי יוחנן (מהא דגידין שסופן להקשות, כדאמר בשילהי 'בהמה המקשה' (חולין ע"א), ופשטינן לה מהא ד'העור והרוטב': דכי פשיט ליה רבי יוחנן עלה דההיא 'אין מטמא' ואותביה ריש לקיש ממתניתין ד'העור והרוטב', דקתני (חולין פ"ט מ"ב) 'אילו שעורותיהם כבשרן...: עור הראש של עגל הרך', אלמא דבתר השתא אזלינן?!
לגבי דריש לקיש, ואמר ליה: אל תקניטני (באותה משנה), שבלשון יחיד אני שונה אותה (אלמא מעיקרא הוה סמיך רבי יוחנן עליה, ופליג בגידין שסופן להקשות, ואידכר דיחידאה היא - והדר ביה) .

משנה :
השובר את העצם בפסח הטהור - הרי זה לוקה ארבעים ; אבל המותיר
(אפילו) בטהור והשובר בטמא - אינו לוקה את הארבעים (המותיר משום ולא
תותירו) (שמות יב, י), ולא שובר בטמא משום לא תשברו (שמות יב, מו); וטעמא מפרש בגמרא).

גמרא :
בשלמא מותיר בטהור, דתניא ' (שמות יב, י) ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר ממנו עד
בקר [באש תשרפו] - בא הכתוב ליתן עשה אחר לא תעשה, לומר שאין
לוקה (כל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו, דמשמע זו היא תקנתו: אם תעבור על הלאו - עשה זאת
והינצל; ועוד: דלא דמי ללאו דחסימה שהמלקות נסמך לו) - דברי רבי יהודה ; רבי
יעקב אומר: לא מן השם הוא זה, אלא משום דהוה ליה לאו שאין
בו מעשה, ואין לוקין עליו ;
אלא שובר בטמא מנלן ?
דאמר קרא : (שמות יב, מו) [בבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה] וְעַצֶּם לֹא תִשְׁבְּרוּ בו :
בו = בכשר, ולא בפסול.

תנו רבנן : 'ועצם לא תשכרו בו כו' - בכשר ולא בפסול ; רבי
אומר : (שמות יב, מו) [בבית אחד יאכל] לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה] וְעַצֶּם לֹא תִשְׁבְּרוּ בו -
כל הראוי לאכילה יש בו משום שבירת עצם, ושאיין ראוי לאכילה
אין בו משום שבירת עצם.
מאי בינייהו ?
אמר רבי ירמיה : פסח הבא בטומאה איכא בינייהו : למאן דאמר
כשר,

(פסחים פד, ב)
האי פסול (שנעשה בפסול, דטומאה דחיה היא בציבור, אלא שכאן גזירת הכתוב לפוטרו בו) ;
למאן דאמר ראוי לאכילה - האי נמי ראוי לאכילה הוא (כדתנן (לעיל דף
עו, ב) 'זופסח שבא בטומאה נאכל בטומאה').
רב יוסף אומר: כי האי גוונא דכולי עלמא אין בו משום שבירת
העצם ; דרבי - לאקולי קא אתי, והאי - הא פסול הוא !
אלא היתה לו שעת הכושר ונפסל איכא בינייהו : למאן דאמר כשר -
הא כשר הוא (שנעשו עבודותיו בהכשר) ; למאן דאמר ראוי לאכילה - הא
השתא לאו ראוי לאכילה הוא.
אביי אומר: כולי עלמא כל כי האי גוונא אין בו משום שבירת
העצם, מאי טעמא ? - השתא מיהת הא פסול הוא, אלא שבירת העצם
מבעוד יום (שאינו שעת אכילה) איכא בינייהו : למאן דאמר כשר - הא
כשר הוא ; למאן דאמר ראוי לאכילה, השתא לאו בר אכילה הוא !

מיתיבי : 'רבי אומר : נמנין על מוח שבראש (אפילו לא נמנה אלא על המוח -
יצא), ואין נמנין על מוח שבקולית (מפני שאסור לשוברה ולהוציאו).'
על מוח שבראש מאי טעמא ? - הואיל ויכול לגוררו (בקיסם דרך האף)
ולהוציאו, ואי סלקא דעתך שבירת העצם מבעוד יום שפיר דמי -
קולית נמי נתבריה מבעוד יום ונפקה למוח ידיה, ונמנו
עליה !

אמר לך אביי : ולטעמיך מששיכה נמי : נייתי גומרתא (גחלת)
וניחות עליה ונקלה ונפקה למוח ידיה (וננחי עליה עד שינקב ויוציא מוחו)
ונימני עליה, דהא תניא : 'אכל השורף בעצמות והמחתך בגידין
אין בו משום שבירת העצם' אלא מאי אית לך למימר (אמאי אין נמנין
ויוציאו בגחלת) ?
אביי אומר : משום פקע (שמא מחמת הגחלת יפקע במקום אחר, ואין זו שריפה אלא שבירה) ;
רבא אומר : משום הפסד קדשים דקא מפסיד ליה (שמפסיד המוח, ושורפו)
בידים : דילמא אכיל נורא ממוח ידיה, (ומוטב שיפסל מאליו) ; מבעוד
יום נמי : גזירה מבעוד יום אטו מששיכה (הכא נמי לענין שבירה מבעוד יום: אף
על גב דמדאורייתא שרי, רבנן גזרו אטו מששיכה).
רב פפא אומר : כל כי האי גוונא - כולי עלמא יש בו משום שבירת
העצם ; מאי טעמא לאורתא מיחזי לאכילה, אלא באבר שיצא מקצתו
(חוץ לחומת ירושלים וצריך לחתוך את היוצא) קמיפלגי : מאן דאמר כשר - הא כשר

הוא (שהרי הפנימי כשר, והרי הוא שוברו ועובר משום לא תשגרו בו [שמות יב, מן], אלא חותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותר, כדתנן במתניתין (פ"ז מ"ב, לקמן דף פה, ב), ומאן דאמר ראוי לאכילה - האי לאו בר אכילה הוא (במקום שבירה אינו ראוי לאכילה; אבל אבר שיצא כולו, דהיינו היתה לו שנת הכושר ונפסל - דכולי עלמא אין בו משום שבירה, דהשתא מיהא פסול הוא), כדתניא: 'רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר: אבר שיצא מקצתו ושברו - אין בו משום שבירת העצם'.

רב ששת בריה דרב אידי אמר: כל כהאי גוונא, דכולי עלמא אין בו משום שבירת העצם דהאי אבר הא פסול הוא, אלא שבירת העצם בנא איכא בינייהו: מאן דאמר כשר - הא כשר הוא, ומאן דאמר ראוי לאכילה, השתא אינו ראוי לאכילה!

רב נחמן בר יצחק אמר: כל כי האי גוונא - יש בו משום שבירת העצם; מאי טעמא? - דהא חזי לאכילה דמטוי ליה ואכיל ליה, אלא שבירת האליה איכא בינייהו: למאן דאמר כשר - הא כשר הוא; למאן דאמר ראוי לאכילה, האי אינו ראוי לאכילה, דאליה - לגבוה סלקא (אליית השם קריבה עם האימורין, מה שאין כן בשור ועז, כדכתיב (ויקרא ג, ט) חֲלָבוּ הָאֵלֶּיָה תִּמְקָה);

רב אשי אמר: כל כי האי גוונא - ודאי אין בו משום שבירת העצם, דהא ודאי אינו ראוי לאכילה כלל, אלא אבר שאין עליו כזית בשר איכא בינייהו: למאן דאמר כשר - הא כשר הוא; למאן דאמר ראוי לאכילה - בעינן שיעור אכילה וליכא; רבינא אמר: כל כי האי גוונא לית ביה משום שבירת העצם, דבעינן שיעור אכילה (אי ליכא כזית בשר - דכולי עלמא אין בו משום שבירה), אלא אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה (במקום שבירה) ויש עליו כזית בשר במקום אחר איכא בינייהו: למאן דאמר כשר - הא כשר הוא; למאן דאמר ראוי לאכילה - בעינן שיעור אכילה במקום שבירה והא ליכא.

תניא כארבעה מינייהו, דתניא: 'רבי אומר: (שמות יב, מן) בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל [לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה] וְעַצֶּם לֹא תִשְׁגְּרוּ בוֹ: עַל הַכֶּשֶׁר הוּא חַיִּיב, וְאִינוּ חַיִּיב עַל הַפֶּסוּל; (והשתא מפרש ואזיל הי פסול קא ממעט): היתה לו שנת הכושר ונפסל בשעת אכילה - אין בו משום שבירת עצם;

יש בו שיעור אכילה - יש בו משום שבירת עצם, אין בו שיעור אכילה - אין בו משום שבירת עצם (דבעינן שיעור אכילה במקום שבירה); הראוי למזבח אין בו משום שבירת העצם; בשעת אכילה יש בו משום שבירת עצם, שלא בשעת אכילה אין בו משום שבירת עצם'.

(ה'היתה לו שנת הכושר ונפסל אין בו משום שבירת העצם' גרסין, 'ורבי אומר' גרסין ברישא, והיינו כרב יוסף; למזבח למעוטי אליה - כדרב נחמן בר יצחק; שלא בשעת אכילה מבעוד יום - כדאב"י; דאמר מבעוד יום - אתא רבי למעוטי שיעור אכילה במקום שבירה, כרבינא, אי נמי למעוטי אין עליה כזית כרב אשי.)

איתמר: אבר שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר, רבי יוחנן אמר: יש בו משום שבירת העצם, רבי שמעון בן לקיש אמר אין בו משום שבירת עצם (דבעינן שיעור אכילה במקום שבירה).

איתיביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש: ' (שמות יב, מן) בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה] וְעַצֶּם לֹא תִשְׁגְּרוּ בוֹ אֶחָד עַצֶּם שִׁישׁ עָלָיו כְּזִית בָּשָׂר וְאֶחָד עַצֶּם שִׁישׁ עָלָיו כְּזִית בָּשָׂר' מאי 'אין עליו כזית בשר'? : אילימא דאין עליו כזית בשר כלל - אמאי יש בו משום שבירת העצם (בין לרבי יוחנן בין לרבי שמעון)? אלא לאו הכי קאמר: אחד עצם שיש עליו כזית בשר במקום זה (במקום שבירה) ואחד שאין עליו כזית בשר במקום זה ויש עליו כזית בשר במקום אחר? אמר ליה:

(פסחים פה, א) לא, הכי קאמר: (לעולם אכילה במקום שבירה בעינן, ואחד עצם שאין עליו כזית בשר דקאמר - הכי קאמר): אחד עצם שיש עליו כזית בשר מבחוץ ואחד עצם שאין עליו כזית בשר מבחוץ ויש עליו כזית בשר מבפנים (ויש בתוכו מוח מבפנים) (במקום שבירה) (ואשמעינן דאכילת מוח אכילה היא), והתניא (בניחותא, דאסר לשבר עצם)

שבתוכו מוח, ולא אמרין 'ליתו עשה דְּאֶכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר וידחה את לא תעשה דשבירה' : ' (שמות יב, מו)
 [בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל לֹא תוֹצִיא מִן הַבֵּית מִן הַבָּשָׂר חוּצָה] וְעַצֶּם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ - אֶחָד עֲצֵם שִׁישׁ כּוֹ
 מוֹחַ וְאֶחָד עֲצֵם שֹׁאֵין כּוֹ מוֹחַ, וּמָה אֲנִי מְקִיִּים (שמות יב, ח) וְאֶכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר
 בְּלִילָה הַזֶּה [עָלִי אֶשׁ וּמִצּוֹת עַל מְרִים יֹאכְלֶהוּ]? - כִּבְשָׂר שֶׁעַל גִּבִּי הָעֲצֵם (אבל מוח – לא,
 דליכא לאוקמה במוח נמי ועל ידי גחלת, דלא מצריך ליה קרא מילתא דאתי בה לידי תקלה: דילמא פקע);
 או אינו אלא כבשר שבתוך העצם, ומה אני מקיים וְעַצֶּם לֹא תִשְׁבְּרוּ בּוֹ -
 כְּעֵצִים שֹׁאֵין כּוֹ מוֹחַ, אֲכַל כְּעֵצִים שִׁישׁ כּוֹ מוֹחַ שׁוֹכֵר וְאוֹכֵל, וְאֵל
 תַּתְמָה, שְׁהָרִי יָבֵא עֲשֵׂה וַיִּדְחָה לֹא תַעֲשֶׂה?
 כִּשְׁהוּא אוֹמֵר (במדבר ט, יב) [לֹא יִשְׁאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר] וְעַצֶּם לֹא יִשְׁבְּרוּ בּוֹ [כָּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ
 אֲתוֹ] בַּפֶּסַח שְׁנִי, שֹׁאֵין תִּלְמוּד לֹמֵד (שלא הוצרך ללמד איסור שבירה), שְׁהָרִי
 כִּבְרָ נֹאמֵר כָּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֲתוֹ - הוּא אוֹמֵר אֶחָד עֲצֵם שִׁישׁ כּוֹ מוֹחַ
 וְאֶחָד עֲצֵם שֹׁאֵין כּוֹ מוֹחַ.

מִיתִיבִי [לְקַח פֶּסַח מִיָּב]: 'אֲכַר שִׁיבָא מִקְצָתוֹ (וצריך לחתוך את היוצא) - חוֹתֵךְ (את
 הַבָּשָׂר סָבִיב, אֵינְקֵרְנִי"ר) עַד מְקוֹם שְׁמָגִיעַ לְעֵצִים, וְקוֹלֵף (הַבָּשָׂר שֶׁלֹּא יֵצֵא) עַד
 שְׁמָגִיעַ לְפֹרֶק (שֶׁמִּתְחַבְּרִין שֵׁם שְׁנֵי עֲצָמוֹת) - וְחוֹתֵךְ (את הַפֶּרֶק וּמְשַׁלֵּךְ אֶת הָעֵצִים שִׁיבָא
 מִקְצָתוֹ, וְיֹאכֵל בִּשְׂר הַנִּקְלָף) ' וְאִי אִמְרַת אֲבֵר שֹׁאֵין עָלָיו כְּזִית בָּשָׂר בְּמָקוֹם זֶה
 וַיֵּשׁ בְּמָקוֹם אַחֵר אֵין כּוֹ מִשּׁוֹם שְׁבִירַת הָעֵצִים, לְמָה לִּי ד' קוֹלֵף עַד
 שְׁמָגִיעַ לְפֹרֶק וְחוֹתֵךְ? נִקְלֹף בִּיה פּוֹרְתָא (בְּמָקוֹם שְׁבִירָה סָבִיב) וְנִתְבָּרִיָּה?!
 אֲבִי אִמֵּר: מִשּׁוֹם פִּקֵּעַ (שְׁמָא יִפְקַע וַיִּשְׁבֵּר תַּחַת הַבָּשָׂר כְּשִׁנְכָה עַל מְקוֹם הַקְּלֹף);
 רַבִּינָא אִמֵּר: בְּקוֹלִית (רְדוּנְדִי"ל שֶׁל הַיָּד, דִּישׁ בּוֹ מוֹחַ מִתּוֹכּוֹ - לֹא מֵהֵנִיא לִיה קְלִיפָה) .

תַּנּוּן הַתֵּם: 'הַפִּיגּוּל וְהַנּוֹתֵר מִטְּמֵאִין אֶת הַיָּדִים (מְדַרְבְּנִין) ' [אֵין מִשְׁנֵה כְּזֹאת, וְגַם
 בְּרִיתָא בְּלִשְׁנָן זֶה לֹא מִצְוֹתִין]; רַב הוּנָא וְרַב חֲסִדָּא: חַד אִמֵּר מִפְּנֵי חֲשָׁדִי כְּהוֹנָה
 (שְׁחֲשׂוּדִין לִפְגַּל קֶרֶבן מִשּׁוֹם אִיבָה - גָּזְרוּ עַל הַפִּיגּוּל שִׁיטְמָא אֶת הַיָּדִים, כְּדִי שִׁיחָא זֶה צָרִיךְ לְהַטְבִּיל יָדָיו קוֹדֵם
 שִׁיגַע בְּקוֹדֶשׁ וַיִּטְרִיחוּהוּ), וְחַד אִמֵּר מִפְּנֵי עֲצָלִי כְּהוֹנָה (הַמִּתְעַצְלִים בְּאִכִּילַת קִדְשִׁים גָּזְרוּ
 טוֹמְאָה עַל הַנּוֹתֵר כְּדִי לְהַטְרִיחוֹ עֲלֵיהֶם);

מֵר מִתְנִי (טַעֲמָא דִידֵיהּ: חֲשָׁדִי) אִפִּיגּוּל, וְמֵר מִתְנִי (מִתְנִי טַעֲמָא דִידֵיהּ: עֲצָלִי)
 אֲנוֹתֵר; מֵאֵן דִּמְתְּנִי אִפִּיגּוּל - מִשּׁוֹם חֲשָׁדִי כְּהוֹנָה, וּמֵאֵן דִּמְתְּנִי
 אֲנוֹתֵר - מִשּׁוֹם עֲצָלִי כְּהוֹנָה;
 מֵר מִתְנִי (בֵּין פִּיגּוּל בֵּין נּוֹתֵר) כְּזִית (גָּזְזוּ רַבֵּנן דְּלִיטְמָאוּ), וְמֵר מִתְנִי כְּבִיצָה;
 מֵאֵן דִּמְתְּנִי כְּזִית - כְּאִיסּוּרוֹ (כְּשִׁיעוּר אִיסּוּר אִכִּילָתוֹ: שְׁהוּא חִיִּיב עָלָיו בְּכִזִּית); וּמֵאֵן
 דִּמְתְּנִי כְּבִיצָה - כְּטוֹמְאָתוֹ (כְּשִׁיעוּר טוֹמְאָת אֹכְלִים דְּאוֹרִייתָא: בְּכִבִּיצָה) .
 אִיבְעִיא לְהוּ: יוֹצֵא - גָּזְרוּ רַבֵּנן טוֹמְאָה אוֹ לֹא? מִי אִמְרִינֵן נּוֹתֵר
 דְּגָזְרוּ טוֹמְאָה דֹּאֲתִי לְאִיעֲצוּלִי בִּיה, אֲכַל יוֹצֵא אִפּוֹקִי בִּידִים לֹא
 מִפְּקִי לִיה בִּידִים - לֹא גָזְרוּ בִּיה רַבֵּנן טוֹמְאָה, אוֹ דִילְמָא לֹא שְׁנָא?
 תֹּא שְׁמַע: 'אֲכַר שִׁיבָא מִקְצָתוֹ חוֹתֵךְ עַד שְׁמָגִיעַ לְעֵצִים וְקוֹלֵף עַד שְׁמָגִיעַ
 לְפֹרֶק וְחוֹתֵךְ ' וְאִי אִמְרַת גָּזְרוּ בִּיה רַבֵּנן טוֹמְאָה, כִּי חֲתִיךְ לִיה מֵאִי
 הוּי? הֵא קִמְטְמָא לִיה (פְּנִימִי מִחֲמַת מִגְעוֹ שֶׁל יוֹצֵא הַמְּחוּבֵּר לוֹ)?

(וּמִשְׁנִי): טוֹמְאָת סְתָרִים הִיא (כֹּל מִגַּע חִיבּוּר בֵּית הַסְּתָרִים שֹׁאֵין מְקוֹם מִגְעוֹ נִרְאֶה),
 וְטוֹמְאָת סְתָרִים לֹא מִטְמֵא (נִפְקָא לֵן בְּמִסְכַּת נֹדָה דְּלֹא מִיטְמֵא מִיָּדָיו לֹא שְׁטָץ בְּמִלִּין נְוִיקְרָא
 טו, יא) בְּפֹרֶק 'יוֹצֵא דּוֹפֵן' (נֹדָה דָּף מַג, א) דְּבַעֲיֵנן נְגִיעָה בִּידִים שְׁהֵן בְּגָלוּי;

וְלִרְבִּינָא, דֹּאמֵר (בְּפֹרֶק 'בְּהֵמָה הַמְּקֻשָּׁה' (חוֹלִין פ"ד, דף עג, א) לְגַבִּי מִגַּע חִיבּוּר): חִיבּוּרִי
 אוֹכְלִין לֹאוּ חִיבּוּר הוּא וְכִמְאֵן דִּמְפִּרְתִּי דְּמִי (וְלֹא הוּי חִיבּוּר, וְלֹא 'מִגַּע בֵּית
 הַסְּתָרִים' מִיקְרִי) - מֵאִי אִיכָא לְמִימַר? הֵא קִנְגַּע בְּהַדְדִי וְקָא מִטְמָא?!
 אֵלֹא לְמֵאֵן דִּמְתְּנִי 'כְּזִית' - דְּלִית בִּיה (בְּאוֹתוֹ קֶצֶת) כְּזִית, וּמֵאֵן דִּמְתְּנִי
 'כְּבִיצָה' - דְּלִית בִּיה כְּבִיצָה.

תֹּא שְׁמַע: 'הַמוֹצִיא בָּשָׂר פֶּסַח מִחֲבוּרָה לְחֲבוּרָה, אִף עַל פִּי שְׁהוּא בְּלֹא
 תַעֲשֶׂה (לְקַמְיָה מִפְּרָשׁ לֹא תַעֲשֶׂה דִילִיָּה) - טְהוֹר ' ; מֵאִי, לֹאוּ טְהוֹר (מִלְטָמָא)
 וְאִסּוּר (לְאֲכֹל כְּשֹׂאֵר יוֹצֵא חוּץ לְמַחֲצִיתָה): דִּיּוֹצֵא מִחֲבוּרָה לְחֲבוּרָה כִּיּוֹצֵא חוּץ
 לְמַחֲצִיתוֹ דְּמִי (דְּמַחֲצִית פֶּסַח - מְקוֹם אִכִּילָתוֹ הִיא), וּמִפְּסִיל, וְאִפִּילוּ הַכִּי קִתְּנִי
 טְהוֹר, אֵלֹמָא לֹא גָזְרוּ רַבֵּנן טוֹמְאָה!
 לֹא, טְהוֹר וּמוֹתֵר, דִּיּוֹצֵא מִחֲבוּרָה לְחֲבוּרָה לֹאוּ כִּיּוֹצֵא חוּץ לְמַחֲצִיתוֹ
 דְּמִי (דְּלֹא פִסּוּל 'יוֹצֵא' אִית בִּיה), וְלֹא מִפְּסִיל. (אֲבֵל יוֹצֵא חוּץ לְמַחֲצִיתָה לְעוֹלָם אִימָא לֵךְ
 דְּמִטְמָא!)

וְהֵא קָא תְּנִי סִיפָא 'הָאוֹכֵל הָרִי זֶה בְּלֹא תַעֲשֶׂה' (כְּדָאמֵר בְּפֹרֶק 'כֹּל שְׁעָה' (לְעִיל
 כד, א): [וְזֶה] לֹא יֹאכֵל כִּי קִדְשֵׁי הֵם [שְׁמוֹת כֹּס, ג]: כֹּל שֶׁבִקְדֵּשׁ פִּסּוּל - בֹּא הַכְּתוּב לִיתֵן לֹא תַעֲשֶׂה עַל אִכִּילָתוֹ;
 אֵלֹמָא יוֹצֵא חֲשִׁיב לִיה וְאִפִּילוּ הַכִּי קִתְּנִי 'טְהוֹר' ; בְּשִׁלְמָא לְמֵאֵן דֹּאמֵר (דְּמִתְנִי אִפִּיגּוּל וְנוֹתֵר)
 כְּבִיצָה, (מְצִי לְתַרְצִי דְּגָזְרוּ טוֹמְאָה נְמִי אִיּוֹצֵא, וְהֵאִי דְקִתְּנִי 'טְהוֹר' - בְּדִלְכָא כְּבִיצָה): דֹּאִית בִּיה

כזית ולית ביה כביצה, אלא למאן דאמר כזית מאי איכא למימר
(מדקתני 'זאוכלו בלא תעשה' - מכלל דאיכא כזית) ?
אלא ביוצא בפסח לא מיבעיא לן דלא גזרו רבנן טומאה, מאי
טעמא? - בני חבורה זריזין הן ומזהר זהירי ביה (שיש רבים ומזרזים זה
את זה מלהוציא, ולא איצטרך לאחמורי עליהו שלא יבואו לידי יציאה), אלא כי קמיבעיא לן
- ביוצא בקדשים, מאי?
תיקו.

ומוציא בשר פסח

(פסחים פה, ב)
מחבורה לחבורה (חבורה [שתי חבורות] של שני פסחים בבית אחד) - מניין?
דתניא [מכילתא דרבי ישמעאל, פרשת בא, מסכתא דפסחא, פרשה טז, ד"ה בבית אחד]: ' (שמות יב, מז) [בבית אחד ואכל]
לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה [ועצם לא תשברו בו]; אין לי אלא מבית לבית,
מחבורה לחבורה מניין? תלמוד לומר: חוצה: חוץ לאכילתו (חוצה קרא
יתירא הוא, למילף חוץ לחבורת אכילתו) '.

אמר רבי אמי: המוציא בשר פסח מחבורה לחבורה - אינו חייב עד
שיניח (במקום חבורה האחרת); הוצאה כתיב ביה, כשבת: מה שבת עד דעבד
עקירה והנחה (דעד שיניח לא נגמרה מלאכה, וגבי שבת וכל חיובי חטאת כתיב [ויקרא ד, כז] [ואם נפש
אחת תחטא בשגגה מעם הארץ בעשתה אחת ממצות ה'] בעשתה = בעושה את כולה, ולא בעושה מקצתה
(שבת דף צב, ב)) - אף הכא נמי עד דעבד עקירה והנחה (אף על גב דלאו בר חטאת
הוא - הוצאה כי התם בעינן) .

מתיב רבי אבא בר ממל: [זבחים פ"ב מ"ו] 'היו סובלים אותן כמוטות
(פרים הנשרפים, כגון פר ושעיר יום הכפורים, ופר העלם דבר, ופר כהן משיח, הנשרפין חוץ לשלש מחנות,
וילפינן בסדר יומא בפרק 'שני שעירי' (דף סח, א) להלן בשאר פרים הנשרפין אתה נותן להם שלש מחנות, וכאן
ביום הכפורים אתה נותן להם מחנה אחת? - בתמיה: דכתיב יוציא אל מחוץ למחנה ושרף אתו פאשר שרף
את הפר הראשון [ויקרא ד, כא]?! אלא לומר לך: כיון שיצאו חוץ למחנה אחת - מטמא בגדים, דהא כתיב 'והשרף
אתה יכבס בגדיו' (במדבר יט, ח), הראשונים יצאו חוץ לחומת העזרה והאחרונים
לא יצאו - הראשונים מטמאין בגדים והאחרונים אין מטמאין
בגדים' - והא לא נח (אלמא כשיצאין מן העזרה - מטמא בגדים שעליהם מיד ואף על גב דלא
נח! והכא הוצאה כתיבא, דכתיב 'והוציא את הפר אל מחוץ למחנה' [ויקרא ד, כא]) ?
הוא מותיב לה והוא מפרק לה: כנגררין (על גבי קרקע דאיכא הנחה) .

משנה:

אבר שיצא מקצתו - חותך עד שמגיע לעצם (כדפרישית לעיל), וקולף עד
שמגיע לפרק, וחותך;
ובמוקדשין (בשאר קדשים שיצא מהן מקצת אבר) - קוצץ (את היוצא) בקופיץ;
שאין בו משום שבירת העצם;
מן האגף ('אגף' קרי כל מקום הגפת הדלת שהוא חופף ונוקש שם כשסוגרו, דהיינו משפת הפנימית של
עובי הפתח עד מקום הנקישת שקורין רב"ץ) ולפנים (דהיינו תוך העיר ממזם) - כלפנים
(ואוכלין שם קדשים קלים), מן האגף ולחוץ - כלחוץ (דהיינו מקום הנקישת); (ואגף
עצמו לא ידעין השתא אי כלפנים אי כלחוץ, ובגמרא מפרש ליה)
החלונות (שבחומת ירושלים) ועובי החומה (ועובי ראש החומה בגובה) - כלפנים
(ואף על גב דבעובי השערים לא אמרן הכי - התם כדמפרש טעמא בגמרא: מפני המצורעים) .

גמרא:

אמר רב יהודה אמר רב: וכן לתפלה (העומד מן האגף ולפנים מצטרף לעשרה, והעומד
חוץ לפתח אין מצטרף) .
ופליגא דרבי יהושע בן לוי, דאמר רבי יהושע בן לוי: אפילו
מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים (שאין הפסק
לפני המקום: שהכל גלוי וידוע לפניו, ואין סתימה לפניו) .
הא - גופא קשיא: אמרת 'מן האגף ולפנים - כלפנים' - הא אגף
עצמו (עובי השער מן הנקישת ולפנים) כלחוץ; אימא סיפא 'מן האגף ולחוץ -
כלחוץ', הא אגף עצמו כלפנים?!
לא קשיא כאן בשערי עזרה (שערי עזרה נתקדש עוביין בקדושת עזרה, חוץ משער ניקנור,
מפני המצורע שעומד שם בעודו מחוסר כפורים ומכניס משם בהונותיו לעזרה; מצורע משתלח חוץ לשלש

מחנות כדאמרין ב'אלו דברים' (לעיל סז.) **כאן בשערי ירושלים** (שערי ירושלים אגף עצמו כלחץ: שלא נתקדש עוביין), **דאמר רבי שמואל בר רב יצחק: מפני מה לא נתקדשו שערי ירושלים?** - **מפני שמצורעין מגינין תחתיהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים**; **ואמר רבי שמואל בר רב יצחק: מפני מה לא נתקדשה שער נקנור** (בקדושת עזרה והוא שער המזרחית של עזרה) - **מפני שמצורעין עומדין שם ומכניסין בהונות ידם** (עומדין שם ביום שמונה לימי ספרו לאחר שנתרפא, וגלח וטבל והעריב שמשו בשביעי, ועודנו מחוסר כפורים, ותיא ב'הקומץ' (מנחות כזא); מחוסר כפורים שנכנס לעזרה - עונשו כרת, ונפקא לן מעוד טומאתו בו [במשבר יטיג]; ומכניס ידיו משם לעזרה לתת עליהן מדם האשם - שאילו מוציאו לחוץ היה נפסל ביוצא - וביאה במקצת לאו שמה ביאה לעונשו על כך; אי נמי שמה ביאה, וגזירת הכתוב היא: **וְהָעָמִיד הִלְחֵן הַמִּטְהָר אֶת הָאִישׁ הַמִּטְהָר וְאֹתָם לִפְנֵי ה' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד** (ויקרא יד,א)).

החלונות ועובי החומה [כלפנים]:
אמר רב: גגין ועליות לא נתקדשו (בין גגי ירושלים בקדושת ירושלים לקדשים קלים, בין גגי לשכות העזרה בקדושת עזרה לקדושת קדשי קדשים).
איני! והאמר רב משום רבי חייא: 'כזיתא פסחא (חבורות גדולות היו נמנין עד שלא היה הפסח מגיע לכל אחד כי אם כזית מן הפסח), **והלילא פקע איגרא** (לקול המולת ההמון מההלל דומין כאילו הגגין מתבקעים: שהיו אומרים ההלל על הפסח, כדתנן לקמן (פ"ט מ"ג; דף צה,א) **הראשון טעון הלל על אכילתו'**

(פסחים פו,א)
מאי, לאו דאכלי באיגרא (אלמא גגי ירושלים נתקדשו) **ואמרי באיגרא?**
לא, דאכלי בארעא ואמרי באיגרא.
איני! והתנן [פסחים פ"י מ"ט]: **'אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן** (כשהגיע זמנו להפטר מן הסעודה, דהיינו אחר הפסח שהוא נאכל באחרונה על השבע - שכן חובת כל הקרבנות, כדקיימא לן (חולין דף קלב,ב) **לְמִשְׁחָה** [במשבר יח,ח] - לגדולה: כדרך שהמלכים אוכלין - אין נפטרין על ידי אפיקומן), **ואמר רב: שלא יעקרו מחבורה לחבורה** ('אפיקומן' - לשון הוציאו כליכם מכאן ונלך ונאכל עוד בחבורה אחרת)!
לא קשיא: כאן בשעת אכילה כאן שלא בשעת אכילה (קריאת ההלל לאחר אכילה).
תא שמע: 'אבא שאול אומר: עליית בית קדשי הקדשים חמורה מבית קדשי הקדשים: שבית קדשי הקדשים כהן גדול נכנס לו פעם אחת בשנה (ביום הכפורים, לקטורת ולהזיית בין הבדים), **ועליית בית קדשי הקדשים אין נכנסין לה אלא פעם אחת בשבוע** (בשמיטה) - **ואמרי לה פעמים בשבוע, ואמרי לה פעם אחת ביוכל, לידע מה היא צריכה** (שמא תבקע החומה וצריכה תיקון) - **אלמא עליות נתקדשו?!**
אמר רב יוסף: מהיכל ניקום וניתיב איניש? שאני היכל (דכתיב ביה **וְעָלִיתִי**), **דכתיב** (דברי הימים א כח,יא) **וַיִּתֵּן דָּוִיד לְשִׁלְמָה בְּנוֹ אֶת תְּבִנֵּית הָאוֹלָם וְאֶת בְּתִיּוֹ וְגִנְזָכִיו וְעָלִיתִי וְחִדְרָיו הַפְּנִימִים וּבֵית הַכֹּפֶרֶת, וְכָתִיב** (דברי הימים א כח,יט) **הֲלַל בְּכֶתֶב מִיַּד ה' עָלִי הַשָּׁפִיל [לל מלאכות התבנית]** (אלמא קדוש)!
תא שמע [מעשר שני פ"ג מ"ח]: **'הלשכות הבנויות בקודש** (בעזרה) **ופתוחות לחול** (שאין להם פתח לעזרה אלא להר הבית), **תוכן חול** (כקדושת הר הבית ולא כעזרה, דבתר פתיחה אזיל), **וגגותיהן קודש'**

תרגמא רב חסדא: בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה (שהלשכות בנויות מחילות תחת הקרקע, הלכך גגים דידהו הוו להו כי ארעא).
אי הכי אימא סיפא 'בנויות בחול ופתוחות לקודש - תוכן קודש וגגותיהן חול', ואי סלקא דעתא בשגגותיהן שוין לקרקע עזרה - **הויא לה 'מחילות'**, **ואמר רבי יוחנן: מחילות לא נתקדשו?!**
כי קאמר רבי יוחנן (להא דמחילות לא נתקדשו) - **בפתוחות להר הבית** (דגבי שילוח בעל קרי המשתלח חוץ להר הבית - אמרה ב'אלו דברים' דקאמר 'מחילות לא נתקדשו', ובעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות, ומותר ליכנס במחילות דהר הבית); **כי תניא ההיא** (דתוכן קודש) - **בפתוחות לעזרה** (להכי נקט 'פתוחות': דבתר פתיחתן אזלינן).
והתניא [תוספתא כלים פ"א ה"א [צוקרמנדל]]: **'רבי יהודה אומר: מחילות מתחת ההיכל - חול'** (וקא סלקא דעתך בפתוחות לעזרה קאמר)?!
(ומשנינן): כי תניא ההיא שפתוחות לחול (שמחילות מהלכות מתחת אחת עשרה אמה שאחורי בית הכפורת עד שנפתחות להר הבית מחוץ לעזרה).
תא שמע: 'וגגו קודש' (וסיפא דהא דרבי יהודה היא [המשך התוספתא כלים פ"א ה"א], והכא לא מצי לשנויי כדלעיל מהיכל נתיב איניש דהא גגו לא כתיב בקרא)?!

ותסברא? והא קתני [המשך התוספתא כלים פ"א ה"א]: 'גגין הללו' (שבעזרה ולשכותיה) אין אוכלין שם קדשי קדשים (הנאכלין בעזרה) ואין שוחטין שם קדשים קלים (הנשחטין בכל מקום בעזרה)!' ואלא קשיא 'גגו קדש'?

אמר רב חמא בר גוריא: לאותן שתי אמות (להכי קדשי גגין: לשימוש נתינת כלי קודש הצריכין לבנין, אבל לא הצריכין למזבח, כדאשכחן שאותן שתי אמות - מקלות של מדה - היו נתונות בגובה השער, שהוא בגגין ובעליות), דתנן [כלים פ"ז מ"ט]: 'שתי אמות' (קני מדה) היה כשושן הכירה (היו בשושן הכירה, והוא בית הבנוי על גובה השער, כדתנן במסכת מדות (פ"א מ"ג) 'שער המזרחי ועליו שושן הכירה' צורה מצויירת, ומפרשין במנחות: כדי שידעו מהיכן באו, ולהכי הוא דקדשי גגין: לכל דמיון לשתי אמות, דלא הוי צורך המזבח; אבל למילתא אחריתי לא קדשו), אחת על קרן מזרחית צפונית ואחת על קרן מזרחית דרומית; זו שעל קרן מזרחית צפונית היתה יתירה על של משה חצי אצבע (של משה ששה טפחים), וזו שעל קרן מזרחית דרומית היתה יתירה עליה חצי אצבע, נמצאת יתירה על של משה אצבע; ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה (תיסגי להו בשל משה)? - שיהיו האומנין (ששכרו לבנות כך וכך אמות) נוטלין בקטנה (למדת הקטנה של משה) ומחזירין (הבנין לגזברין) בגדולה (למדה האחת מאלו הגדולות), כדי שלא יבואו לידי מעילה; (כדי שיוותרו משלהן להקדש ולא בצמצום, שמא יהנו מן ההקדש בחנם ויבואו לידי מעילה);

ותרתי (גדולות) למה לי (תיסגי בשל משה ובחדא מהנך)? אחת לכספא ודהבא (בזו שאין יתירה על של משה אלא חצי אצבע היו לאומנות זהב וכסף כמין טבלאות ושולחנות שהן אומנות כבידה), ואחת לבנינא (ובזו שיתירה עליהן אצבע היו מחזירין בנין אבנים ומוסיפין על תנאן אצבע לכל אמה). תנן: 'החלונות ועובי החומה כלפנים' (אלמא ראש החומה נתקדש, דדמו לגגין ועליות); בשלמא החלונות, משכחת לה דשויה לקרקע עזרה, אלא עובי החומה היכי משכחת לה? משכחת לה בבר שורא (חומה קטנה לפנים מן החומה גדולה, והיא נמוכה ושוה לקרקע גובה העזרה: שקרקע העזרה הולך וגבוה ועולה במעלות), דכתיב (איכה ב,ח) [חשב ה' להשחית חומת בתי ציון נטה קו לא השיב ידו מפלע] ויאכל חל וחומה [יחזקאל מ"ג], ואמר רבי אחא ואיתימא רבי חנינא: שורא ובר שורא.

משנה:

שתי חבורות שהיו אוכלין בבית אחד (פסח אחד בבית אחד): אלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין, ואלו הופכין את פניהם הילך ואוכלין (אינן צריכין להסב אלו כנגד אלו להיות נראין כחבורה אחת, אלא רשאיין להפוך פניהם אלו אילך ואלו אילך, ואפילו נראין כשתי חבורות לא איכפת לן, כדיליף בגמרא: שהפסח נאכל אף בשתי בתים לשתי חבורות), והמיהם (שמחממין בו חמין שמחגין בו היין) - (רשאיין לתת) באמצע (כדי שיהא נוה לשמש המשמש לשתייהן למזוג משם לכאן ולכאן, ואין צריכין לשנות משאר מנהג כל השנה; ואף על פי שמפסיק בין החבורות - לא איכפת לן); וכשהשמש משמש לשתייהן - עומד מחבורה אחת שהתחיל לאכול עמה מן הפסח למזוג לחבורה האחרת) - קופץ את פיו ומחזיר את פניו (לצד חבורתו, שלא יחדוהו שאוכל עם חבורה האחרת) עד שמגיע אצל חבורתו ואוכל (דסבירא ליה לתנא דידן: הפסח נאכל בשתי חבורות, אבל אדם אחד אינו אוכל בשני מקומות ממנו; ולהכי מוקי בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל [שמות יב,טז]: שאין אדם אחד אוכל בשני בתים, ושתי חבורות ההופכות פניהן - כשתי בתים דמו); והכלה (שהיא בושא) הופכת את פניה ואוכלת (רשאה להפוך פניה לצד אחר ולאכול, כדאמרן: פסח נאכל בשתי חבורות).

גמרא:

מתניתין מני?

רבי יהודה, היא דתניא: ' (שמות יב,ט) [ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף] על הבתים אשר יאכלו אתו בהם' (משמע שני בני אדם אוכלין פסח אחד בשתי בתים דכתיב יאכלו: שנים אתו: חד פסח, בְּתִים שְׁנַיִם) - מלמד שהפסח נאכל בשתי חבורות; יכול יהא האוכל (אדם אחד) אוכל בשתי מקומות (כגון בשני חדרים או בשתי חבורות ההופכות פניהם)?

תלמוד לומר (שמות יב,ט) בְּבֵית אֶחָד יֹאכֵל [לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה ועצם לא תשברו בו] (ורבי יהודה סבר יש אם למסורת, כדלקמן: 'יאכל' כתיב [קרי: יאכל], משמע אדם אחד אוכלו בבית אחד ולא בשני בתים, אבל גבי אוכלים הרבה - כתיב הבתים: הרבה); מכאן אמרו: השמש שאכל כזית בצד התנור (השמש שהיה צולהו, ושכח והכניס כזית לתוך פיו, והוא היה נמנה עליו),

אי פקח הוא - ממלא כריסו ממנו (דאס יעמוד משם שוב לא יאכל), ואם רצו בני חבורה לעשות עמו טובה - באין ויושבים בצדו, דברי רבי יהודה; רבי שמעון אומר: על הבתים אשר יאכלו אתו בהם - מלמד שהאוכל אוכל בשתי מקומות (ולאכלו דכתיב בקרא - אכל חד וחד מאוכלין קאי);

(פסחים פו, ב)
יכול יהא (עיקרו של פסח) נאכל בשתי חבורות?
תלמוד לומר: בבית אחד יאכל;
במאי קמפלגי?

רבי יהודה סבר יש אם למסורת ורבי שמעון סבר יש אם למקרא (יאכל - אפסח קאי, ולא אגברי, כלומר: עיקר תחלת אכילתו תהא בחבורה אחת, ולא יתחלק לשתי חבורות; אבל גברא - אי בעי קאי מהכא ואזיל ואכיל הכא, דלא קפיד רחמנא אלא אעיקר תחלת אכילה, מדקרינן יאכל הפסח, ולא יאכל - אגברא);

(ואני שמעתי חילוף: רבי יהודה סבר יש אם למקרא: בבית אחד - ולא בשני מקומות, ורבי שמעון סבר יש אם למסורת שמסר אונקלוס הגר: בחבורה חדא יתאכל, אבל בשני מקומות - לא קפיד [##] וכן הוא במכילתא דרבי ישמעאל, בא, מסכתא דפסחא, פרשה טו, ד"ה בבית אחד: רבי שמעון בן יוחאי אומר: בשני מקומות כיצד? - היו בתוך הבית ובקעה עליהם הקורה ויוצאים לחוץ, היו בחצר וירדו גשמים עליהם ונכנסו בתוך הבית - נמצאו אוכליו אוכלין אותו בשני מקומות]; וקשה לי לאומרו, דלא שמעתי מסורת כזה מעולם; ועוד דקיימא לן דרבי שמעון - יש אם למקרא סבירא ליה, בשמעתא קמיינתא דסנהדרין! ועוד לישנא דבריייתא דייקא כוותי: דגבי חבורות נקט 'פסח נאכל' ולא נקט 'שתי חבורות אוכלין אותו', וגבי מקומות נקט 'האוכל אוכל' ולא נקט 'פסח נאכל', הלכך כי דרשינן בבית אחד יאכל במקרא - אפסח משמע, למעוטי חבורות, וכי דרשינן יאכל - אגברי משמע, למעוטי מקומות.)

היו יושבין (ואוכלין פסח אחד) ונפרסה מחיצה ביניהם (ועשאו שני חבורות), לדברי האומר פסח נאכל בשתי חבורות - אוכלין (גומרין אכילתן, ואף על גב דמאן דאית ליה פסח נאכל בשתי חבורות אוסר לאכול בשני מקומות - הכא לא נעשה לכל חבורה וחבורה מקום כמקום אחד, שהרי אינו רואה אויר שלא עד עכשיו, ואין כאן מקום חדש); לדברי האומר אין הפסח נאכל בשתי חבורות - אין אוכלין;
היו יושבין (פסח חבורות בשני בתים, ואכלו שם פסחיהם) ונסתלקה מחיצה ביניהן (יש כאן אויר חדש, ונעשה לכל חבורה כמקום אחד, והוי ליה כאוכלים במקום הראשון ובשני), (הלכך) לדברי האומר האוכל אוכל בשני מקומות - אוכלין, לדברי האומר אין האוכל אוכל בשני מקומות - אין אוכלין.
יתיב רב כהנא, קא פשיט ליה מפשט (אומרה לשמועה זו פשוטה ומפורשת כמו שאמרנו: שעשיית מחיצה עושה אותן שתי חבורות, וסילוק מחיצה עושה אותן שני מקומות, ולא מספקא ליה בה מיד); אמר ליה רב אשי לרב כהנא: ותיבעי לך איבעיא: סילוק מחיצה ועשיית מחיצה - מי הוי כשני מקומות וכשתי חבורות דמי או לא?
תיקו.

הכלה הופכת את פניה [ואוכלת]:
מאי טעמא (למה לה להפוך פניה ומאי אורחה בהכי)?
אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מפני שהיא בושא (לאכול לעיני האנשים, על ידי שמסתכלין בה).
רב הונא בריה דרב נתן איקלע לבי רב נחמן בר יצחק, אמרו ליה: מה שמך?
אמר להו: רב הונא.
אמרו: ניתיב מר אפוריא!
יתיב. (ומטה מקום הסב, חשובין היא, והקטנים יושבין על גבי ספסלין; ונוהג עצמו בחשיבות).
יהבו ליה כסא, קבליה בחד זימנא (ולא סריב עד שיפצרו בו) ושתייה בתרי זימני (הפסיק בו), ולא אהדר אפיה (לצד אחר, אלא שתה לעיניהן);
אמרו ליה: מאי טעמא קרית לך 'רב הונא'?
אמר להו: בעל השם אני (מקטנותי כך קוראין לי 'רב הונא').
מאי טעמא, כי אמרו לך "ניתיב אפוריא" יתבת (ולא ישבת על גבי קרקע ולא על גבי ספסל)? (ולא הכי בעו ליה שלא היה מנהגם כך ותמיהא להו);
אמר להו: 'כל מה שיאמר לך בעל הבית - עשה'. (מתנייתא היא במסכת דרך ארץ (בפרק בן עזאי) (דרך ארץ רבה פ"ה)).
מאי טעמא כי יהבי לך כסא קבלת בחד זימנא?

אמר להו: מסרבין לקטן (מלקבל דבריו עד שיפציר בו) ואין מסרבין לגדול
(שכן במלאכים שאמרו לאברהם **כֵּן תַעֲשֶׂה** (בראשית יח,ה), ולא סירבו בו; וללוט אמרו **כִּי בְרָחוּב נָלִין** (בראשית
יט,ב) עד **וַיִּפְצֹר בָּם מָאד** (בראשית יט,ג) .

מאי טעמא אשתיתיה בתרי זימני?
אמר להו: דתניא: **'השותה כוסו כבת אחת - הרי זה גרגרן; שנים
- דרך ארץ; שלשה - מגסי הרוח'!**
מאי טעמא לא אהדרת אפך?
אמר להו: **'כלה הופכת פניה' תנן** (ואין דרך האיש להפוך פניו) .

רבי ישמעאל ברבי יוסי איקלע לבי רבי שמעון ברבי יוסי בן
לקוניא; יהבו ליה כסא - קבליה בחד זימנא ושתייה בחד זימנא;
אמרי ליה: לא סבר לה מר **'השותה כוסו כבת אחת הרי זה גרגרן'**?
אמר להו: לא אמרי בכוסך קטן, ויינך מתוק, וכריסי רחבה (רבי
ישמעאל בר רבי יוסי - כריסו רחבה הוא, כדאמרינן ב'השוכר את הפועלים' (בבא מציעא דף פד,א)) .

אמר רב הונא (לאו בפסח קאי): בני חבורה נכנסין בשלשה (שמש המשמש
בסעודתן, נכנסין בשלשה להסב, ואם בא יחיד או שנים והסבו - אין על השמש לשמש עלייהו) ,
ויוצאין אפילו באחד (כל מי שסיים אכילתו קודם, אם בא לצאת - יצא ואף על פי שקשה
לשמש לשרת היחידים הנשארים) .
אמר רבה: והוא דעייל בעידנא דרגילי למיעל (שאין האחרון מאריך יותר
משעת סעודת האחרים, וגם בכניסתו לא ימהרו להסב, כדי לאחר השמש עד זמן גמר שעת סעודה) , והוא
דרגש בהו דיילא (שהודיעו לשמש שזה דרכן לצאת אחד אחד, לפי שטורח הוא לו לשמש
היחידים) .
אמר רבינא: ונותנין שכר דמים, וצריך האחרון להוסיף דמים
(לשמש) .
ולית הלכתא כוותיה .

הדרן עלך כיצד צולין